

Čs. dokumentační středisko
nezávislé literatury

Referenční exemplář dílny

ERLANGEN

IX 1990

Josef Jeřábek

O B S A H

1	Z breviře Mistra Lva.....	Březnová brázda
2	Czeslaw Milosz	Murti Bing (z knihy Zotročené myšlení)
28	Václav Černý	Románový svět Karla Pecky
47	Eda Kriseová	Co se stalo na horách
53	-ko-.....	Básník předbřeznový
54	S. K. Macháček	Drobnější básně
81	Petr Kabeš	Těžítka
84	Iva Kotrlá	Kostnické jiskry
93	Karel Pecka	Druhýtucet říkadel
95	Zdeněk Urbánek	Známá otázka z několika stran
99	Petr Kopta	Ukázky z Verlainovy Moudrosti
104	-hk- r.....	Hellerův mýtus moderního člověka
113	Milan Jungman.....	O něčem jiném
120	Jan Trefulka	Pomsta provinilce
125	Milan Uhde	Řádky pro Ladislava Dvořáka
127	-jka-	A vyhoďte vlak do povětří
129	-mu-	Bílá nemoc 1983
131	-ko-	Pouť k milosrdným
132	-mě-	Stížnost na dobu
136	Ludvík Vaculík	Jaro je tady

Březen 1983

Copied from a type-written carbon copy, bound, and
made available by

DOKUMENTATIONSZENTRUM ZUR FÖRDERUNG DER UNABHÄNGIGEN
TSCHECHOSLOWAKISCHEN LITERATUR e.V. for research and
information purposes. Copyright continues to be held by
each individual author and must be strictly observed. If
clarification is required, please consult the Centre
before publication of any item.

DOKUMENTATIONSZENTRUM
SCHWARZENBERG 6
D-8533 SCHEINFELD
Tel. 09162/7761

C E F A H :

2 brevře mistra Iva:	Březnová bráda	1
Ozdelev Milos:	Murti-Ding /z knihy Zotročene 1-25	myšlenky/
Václav Černý:	Románový svět Karla Fecky	1-19
Eda Krizeová:	Co se stalo na nordem	1-6
- ho -	Ládník předbřeznový	1
S. I. Macháček:	Prokrajší básně	neúsl. 24 s.
Petr Kabeš:	Těžítka	1-3
Iva Kotrlá:	Kostnické jiskry	neúsl. 9 s.
Karel Fecka:	Brubý tučet říkanek	neúsl 2 s.
Zdeněk Urbánek:	Známá otázka z několika stran	1-4
Petr Kopta:	Ukázky z Verlainovy moudrosti	neúsl 5 s.
- lk - :	Hellerův mýtus moderního člověka	1-9
Milan Jungman:	O něčem jiném	1-7
Jan Trefulka:	Pomsta provincie	1-5 ✓
Milan Urd:	Řádky pro Ladislava Dvořáka	1-2
- jka - :	A vyhoďte vlak do povětří	1-2
- mu - :	Dílá nemoc 1983	1-2
- ko - :	Pouť k milosrdným	1 ✓
- mě - :	Střízlost na dobu	1-4
Luďvík Vaculík:	Jaro je tady	1-3 ✓

- - -

B ř e s n o v á b ř á z d a

Martius

až svoje jméno po bohu válek

židé jej jmenují Adar

mesíc setí a štípených stromů.

Slunce vstupuje na znamení Skopce.

Mistr Albonazar praví,

aby žlovák

když slunce vejde na první stupeň Skopce

učinil sobě dva hřebeny z rohův skopce

jeden z pravého a druhý z levého

a když žlověka pravá strana hlavy boleti bude

aby česal hřebenem z pravého rohu

pak-li levá

tehdy z levého rohu hřebenem.

Pachelůtka bude hrdoho srdce a rychlého hněvu

však v láze brzo seodlívá.

muž odejde do cizích zemí

hledat hynoucí lásku a ztracenou káň.

Takový tři ženy mítí bude

jeanu pannu dvě vdovy.

Žena opuštěná hledající

propláče po nocích sebrané úsměvy dnů

a oba sbeří v ohnivech vosu milestných let

života ukráceného.

Kalendář z brevíře mistra Lva

1 3 5 6

Czesław Niżosz

MURTI - BING

Teprve v polovině 20. století se obyvatelé mnohých evropských zemí značně nepříjemným způsobem dozvěděli, že nesrozumitelné a pro průměrného smrtelníka obtížné filozofické knihy mají poměrně přímý vliv na jejich osudy. Množství chleba, který jedli, jejich zaměstnání, jejich vlastní život a život jejich rodin náhle závisel, jak si mohli všimnout, na takovém či jiném řešení sporu o principy, jimž do této chvíle nevěnovali vůbec žádnou pozornost. Filozof zůstával v jejich očích snímkem, jehož úvahy nepřinášely žádné reálné výsledky. Normální pojídači chleba, dokonce i ti, kteří s obtížemi z filozofie skládali nudné zkoušky, se snažili, aby na ni co nejrychleji zapomněli jako na něco, co není k ničemu. Velká myšlenková práce, kterou vykonali marxisté, se jim mohla zdát jen další variantou neplodné zábavy. Pouze několik málo osobností tušilo význam té lhostejnosti, její příčiny a předpokládané důsledky.

V roce 1932 vyšla ve Varšavě podivná kniha. Byl to dvoudílný román s názvem Neukojenost (Nienasycecie). Jeho autorem byl Stanisław Ignacy Witkiewicz, filozof, malíř a spisovatel. Kniha stejně jako předchozí román Rozloučení s podzimem (Pożegnanie jesieni) nemohla počítat s větším počtem čtenářů. Autorův jazyk byl obtížný, plný nových slov, které Witkiewicz sám vytvářel; brutální líčení erotických scén sou sedilo s celými stranami diskusí o Husserlovi, Carnapovi a dalších moderních teoreticích poznání. Kromě toho nebylo vždy možné přesně odlišit vážné pasáže od klauziád a téma se zdálo být čirou fantazií.

Příběh románu se odehrával v Evropě, přesněji v Polsku,

v blíže neurčeném okamžiku budoucnosti, který se dal ke-
pečně stejně dobře považovat za přítomnost; mohla to být
tedy léta třicátá, čtyřicátá či padesátá. Prostředí románu
bylo prostředím hudebníků, malířů, filozofů, aristokratů
a vysokých důstojníků. Celá kniha nebyla nic jiného než stu-
die rozkladu: šílená hudba založená na ^mdistancích; erotická
perverze; užívání narkotik; nezakotvenost myšlení, které
marně hledá nějakou oporu; falešné konverze ke katolictví;
komplikované duševní choroby. Všecko se to dalo ve chvíli,
kdy se hovořilo o tom, že západní civilizace je ohrožena
i v zemi, která je jako první vystavena úderu armády z Vých-
odu. Tou armádou byla mongolsko-čínská armáda, která ovládala
území od Tichého oceánu až k Baltu.

Witkiewiczovi hrdinové jsou nešťastní, poněvadž po-
strádají víru a nenacházejí smysl svého konání. Atmosféra
ochablosti a ztráty smyslu ovládá celou zemi. Tehdy se ve
městech objevuje početná skupina obchodníků, kteří tajně pro-
dávají Murti-Bingovy pilulky. Murti-Bing je mongolský filozof,
kterému se podařilo vyrobit prostředek přenášející "světový
názor" organickou cestou. Tento Murti-Bingův "světový názor",
který mimochodem dodával mimořádnou sílu mongolsko-čínské
armádě, byl v pilulkách obsažen v jakési kondenzované podobě.
Člověk, který užil Murti-Bingovy pilulky, se docela změnil,
získal vnitřní klid a pocit štěstí. Problémy, s nimiž až do-
sud zápolil, uviděl náhle jako problémy jen zdánlivé, jimiž
nestojí za to se zabývat. Na lidi, kteří si s nimi dělali
starosti, hleděl nyní se shovívavým úsměvem. Na prvním místě

se to týkalo dosud neřešitelných obtíží ontologie (ty ~~inte-~~
~~rece~~^{že p. ano by} právě autora). Člověk, který užíval Murti-Bingovy
pilulky, přestával být citlivý na jakékoli metafyzické prvky;
takové ~~fenomény~~^{ženy} jako divoké ~~excesy~~^{vítěčky} umění, prožívající období
"neukojenosti formou", považoval za hloupé přežitky^{ek}, očeká-
vaný příchod mongolsko-čínské armády již nevnímal jako tra-
gédií své vlastní civilizace, mezi svými spoluobčany žil
jako zdravý jedinec obklopený ~~serými~~ bláznů. K léčbě Murti-
Bingovými pilulkami se ~~utíkalo~~^{uchýlvalo} stále víc lidí a klid, který
tak získávali, byl v naprostém ~~kontrastu~~^{rozporu} s neúvozitou jejich
okolí.

Jen stručně epilog: Vypukla válka a západní armáda
se setkala s armádou východní. Avšak v rozhodujícím okamžiku,
před začátkem velké bitvy, se velitel západní armády, který
požíval naprosté důvěry, vypravil do protivníkovy hlavního
stanu a vzdal se, za což byl pak se všemi počtami sťat. Vý-
chodní armáda obsadila zemi a začal nový život v systému rea-
lizovaného murti-bingismu. Hrdinové románu, kdysi trýznění
filozofickou "neukojeností", se dali do služeb nového řádu
a místo někdejší disonantní hudby začali psát pochody a ódy,
místo někdejších abstrakcí začali malovat společensky prospěš-
né obrazy. Poněvadž se však nemohli zcela zbavit své staré
osobnosti, stali se z nich příkladné exempláře schizofreniků.

Tolik o románu. Jeho autor nejednou vyslovil přesvědče-
ní, že náboženství, filozofie a ~~život bez ní~~ umění prožíva-
jící své poslední dny a život bez nich nemá žádný smysl (byl
tvůrcem ontologického systému, který navažoval na Leibnizovu
monadologii). 17. září 1939, po zprávě, že Rudá armáda pře-
kročila východní hranice Polska, spáchal sebevraždu: ~~sučel~~ ^{spolkel}

velkou dávkou veronalu a přeřezal si žíly.

Witkiewiczova vize se dnes naplňuje až do nejmenších ^{podstatných} detailů na ^{rozsáhlém} evropském území evropského kontinentu. Snad jen sluneční svit, vůně hlíny, drobné radosti všedního života, zapomenutí, které přináší práce, mohou poněkud zmírnit ~~jaký~~ napětí dramatu, jakých se v historii ^{vidálo} vyskytlo jen málo. Avšak pod povrchem každodenního shonu a všedních povinností trvá vědomí nevyhnutelné volby. Člověk musí buď zemřít - fyzicky nebo duchovně - nebo se obrodit jediným, výše definovaným způsobem, užitím pilulek ^{ovích} Kurti Biago. Lidé na Západě mají často sklon vidět osudy zemí, které jsou "obraceny na víru", pouze v kategoriích přimucení a násilí. To je ^{omyl} chyba. Kromě obvyčejného strachu, kromě snahy vyhnout se nouzi a uchránit se před ~~nebezpečím~~ fyzickým zničením, působí tu i touha po vnitřní harmonii a po štěstí. Osud lidí zcela ^{divokých} konsekventních, nedialektických, takových, jako byl Witkiewicz, je výstrahou pro nejednoho intelektuála. Vždyť i kolem sebe ^(vidíme) odstrašující příklady: ještě dnes se ulicemi měst plouží stíny těch, ^{kteří} co se nedali přemluvit, těch, kteří se na ničem nechtějí psychicky podílet, vnitřních emigrantů zžíraných nenávistí do té míry, že v nich kromě nenávisti nezůstává vůbec nic a jsou jako prázdné ořechy. Abychom pochopili situaci spisovatele v lidově demokratických zemích, musíme hovořit o důvodech jeho jednání a o jeho rovnováze, kterou si s vypětím sil zachovává. Ať bude řečeno cokoli, Nová Víra poskytuje obrovské možnosti aktivního života. A pro intelektuála má murti-bingismus ^(nebo) nesrovnatelně větší půvab než pro sedláka i pro dělníka. Je to plamen svíčky, kolem níž krouží jako mýra a nakonec se

se vrhne do toho ohně, aby se v něm za praskotu křídel upálal pro slávu lidstva. Tuto touhu nelze brát na lehkou váhu. V Evropě teklo hodně krve v době náboženských válek a kdo dnes vstupuje na cestu Nové Víry, splácí dluh této evropské tradici. Problém je daleko závažnější než pouhý ~~je~~ problém násilí.

Pokusím se dotknout ~~se~~ těch velkých tužeb a budu o nich hovořit, jako by se opravdu dalo analyzovat ~~to~~, co je horoucí krev a živé tělo člověka. Kdybych chtěl vylíčit důvody, pro něž se někdo stává revolucionářem, nedokázal bych být samozřejmě ani dost výmluvný, ani dost zdrženlivý. Přiznám se, že mám až příliš mnoho úcty k těm, kteří bojují se zlem - nezávisle na tom, zda jejich cíle a metody jsou správné nebo chybné. Tady se však chci zdržet u jedné specifické varianty, u intelektuálů, kteří se ^{přizpůsobují} ~~adaptují~~, což mimochodem vůbec nezmenšuje jejich ^{nabytou} ~~získanou~~ horlivost a jejich zápal.

Zdá se mi, že v jejich ~~dozrívání~~ k přijetí Murti-Binga existuje několik ústředních uzlových bodů.

F r á z d a o t a . Společnost, kterou nám předvádí Witkiewicz, se vyznačuje tím, že v ní neexistuje náboženství. V lidově demokratických zemích, tak jako všude, přestalo být náboženství filozofií celých společností, to znamená všech tříd. Dokud byly nejlepší mozky zaneprázdněny teologickými diskusemi, bylo možné o něm mluvit jako o systému myšlení celého společenského organismu a všechny záležitosti, které v maximální míře zajímaly občany, se k němu vztahovaly

a hovořilo se o nich v jeho jazyce. To ale patří do šeré minulosti. Postupně, přes různé fáze jsme dospěli k absenci jednotného systému pojmů, který by spojoval sedláka orajícího koňským potahem, studenta zabývajícího se logikou a dělníka z automobilky. Odtud výrazný pocit odtržení, abstrakce, který trápí inteligenci a zvláště pak "tvůrce kultury". Místo náboženství přišla filozofie, která však zacházela do oblastí neoborníkům stále nedostupnějších. Rozhovory Witkiewiczových hrdinů o Husserlovi se příliš nedotknou ani slušně vzdělaných čtenářů; vždyť široké masy byly vždy spojeny s církví pouze emocionálně a na základě tradice, poněvadž scházel intelektuální důraz a myšlenková obnova. Hudba, malířství i poezie se staly pro převažující většinu obyvatel čím-
si naprosto cizím. Tehdy rozšířené teorie umění výrazně ukazovaly na jeho roli jako náhrady náboženství: "metafyzické pocity" se měly vyjadřovat v "napětí čisté formy", a forma tudíž získávala absolutní převahu nad cílem. Došlo tak tak daleko, že vysloveně obsahové umění primitivních národů bylo interpretováno jako vynikající deformace sebe sama, odtržené od historického základu, od způsobu myšlení a od cítění primitivních civilizací.

Být součástí mas, to je velká touha "odcizených" intelektuálů. Touha tak silná, že ve snaze ukojit ji prošli mnozí z nich cestou od krajně totalitních idejí, jejichž vzorem bylo hitlerovské Německo, až k Nové Víře. Po pravdě řečeno, lze snadno prokázat, že totalitní programy pravice byly prostředkem neobyčejně ubohým. Uspokojení, které mohly

poskytnout, se omezovalo na kolektivní pocity: dav, ústa
otevřící se k výkřikům, ruměnné líce, pochvaly, zdvižené
ruce s holemi. Horší to bylo, když se sáhlo k racionálnímu
zdůvodnění. Ani kult rasy, ani nenávisť ^{vůči} k osobám jiného pů-
vodu, ani přehnané přikrašlování tradic vlastního národa ne-
mohly odstranit pocit, že celý ten program je improvizace,
která má přinést okamžitý užitek a visí ve vzduchu. Něco ji-
ného je ovšem murti-bingismus. Přináší vědecké principy a
jedním rázem vyhaduje na smetiště pozůstatky minulých epoch:
pokantovskou filozofii, která měla stále menší kontakt s ži-
votem lidí a byla proto zahrnuta všeobecným pohrdáním; umění
tvořené pro ty, kdo neměli náboženství a nechtěli se přiznat,
že jakýkoliv hon na "absolutno", spočívající v sestavování
barev či tónů, je jen nedostatkem odvahy domýšlet věci ~~se~~
do konce; magicko-náboženskou mentalitu sedláků. Namísto
všeho toho přichází j e d i n ý systém, jeden jediný ja-
zyk pojmů. Zřízenec a liftboy v nakladatelství čtou klasiky
marxismu ^{slavně} jako ředitel firmy a jako spisovatelé, kteří sem a
přinášejí své rukopisy; dělník a historik se od této chvíle
mohou dorozumět. Samozřejmě, že rozdíl v ^{jejich} myšlenkové úrovni,
~~jaký mezi nimi existuje~~, není menší než ten, který ve stře-
dověku dělil doktora teologie od vesnického kováře. Ale prin-
cipy jsou shodné. Velké schizma bylo likvidováno. Systém dia-
lektického materialismu všechny spojil a filozofie (to jest
dialektika) získala znovu vliv na život a začalo se o ní ho-
vořit stejně seriózně, jako se seriózně hovoří jen o vědě
a o schopnostech, na nichž ^{je} závislý chléb a mléko pro děti,
vlastní štěstí a bezpečnost. Intelektuál se znovu stal

u ž i t e ě n ý m. Intelektuál, který až dosud věnoval myšlení a psaní jen ty chvíle, kdy si nemusel vydělávat práci v bance nebo na počtě, získal nyní své místo na zemi, byl vrácen společnosti. Ti, kdo ^{ho} ~~je~~ až dosud považovali za neškodného blázna, majitelé fabrik, jezdící drahými automobily, aristokrati, kteří si z vědy a z umění cenili jen to, co uznával snobismus, obchodníci, které zajímaly jen peníze, ti ^{všichni} zmizeli, přestali existovat nebo jsou rádi, že dostali místo šatnáře a mohou podržet kabát svému někdejšímu zaměstnanci, o němž se před válkou říkalo, že "prý něco píše". Toto uspokojení ambicí nelze zjednodušovat; je to jen vnější znak sociální potřeby, je to pouhý symbol uznání, který na každém kroku zesiluje pocit obnovy a n á v r a t u.

A b s u r d i t a . Ačkoliv se nikdy nepřipomínají metafyzické motivy, které mohou vést k úplné změně politických názorů, ^{jde o} jsou to motivy, které, jak se zdá, působí a můžeme je pozorovat u těch nejvnímavějších, nejinteligentnějších - a nejneurotičtějších. Představme si jarní den ve městě, v zemi podobající se té, kterou líčí Witkiewicz ve svém románu. Jeden z jeho hrdinů jde na procházku. Trápí ho to, co bychom mohli nazvat n a s á v é n í a b s u r d i t y. Jaký je smysl existence všech ~~těch~~ představitelů druhu homo, ~~těch~~ nesmyslného shonu, ~~těch~~ úsměvů, ~~těch~~ starostí o peníze, ~~těch~~ zvířecích a nemoudrých zábav? Při troše bystrosti snadno rozdělíme chodce na řadu typů, odhadneme jejich třídní příslušnost, jejich zvyky i to, co je v té chvíli zaneprazdňuje. Perspektiva času je zkratová: dětství, dospělost a stáří chodců splývají v jedno, mizí v jediné

vteřině a na místě, kde byl chodec, je již jen vzduch. Z hlediska fyziologického nemá existence právě tohoto chodce a nikoliv jiného, žádný význam. A když pronikneme do jejich myšlení, najdeme tam nealýchanou zmateninu. Vůbec si neuvědomují, že nic není vlastně jejich, že všechno patří historické formaci, která je zrodila: jejich zaměstnání, jejich stroje, jejich pohyby, způsob jejich úsměvu, jejich víra i jejich postoje. Jsou ztělesněním setrvačnosti a jsou jím právě tím, že podléhají iluzi, že jsou samými sebou, aniž samými/sebou jsou. Kéž by to byly duše, jak učila církev, nebo ~~kdyby to byly~~ Leibnizovy monády! Jenže tamta víra byla již zrušena. ~~Co zůstává, to je~~ jen velký odpor k existenci jedinečného, k té mentalitě, pro níž každý jev existuje o d d ě l e n ě: jíst, pít, vydělávat, objímat, rodit děti. A co dál? Musí to tak být? Proč? Takové otázky jsou již téměř totožné s tím, co se jmenuje nenávisť k buržoazii.

^{At} Nechtě vznikne, ^{at} nechtě se zrodí nový člověk, který se nepoddává, ale ~~kteřý~~ přetváří svět, ~~a~~ myslí v rozměrech celé planety a sám vytváří historickou formaci, místo aby byl jejím otrokem. Pouze tak může být vykoupena absurdita jeho fyziologické existence. ^{k tomu} (aby pochopil, je třeba přimět ho silou, utrpením. Proč by neměl trpět? Musí trpět. Proč by neměl být použit jako mrva, dokud je špatný a nevědomý? Jestliže intelektuál zaslechně muška myšlení, proč by před nimi měl chránit jiné, ty, kteří se dosud jen chechtali, pili, cpali se, vyprávěli hloupé vtipy a v tom viděli krásu života.

Intelektuál přivírá rozkošnický oči, když sleduje, jak se buržoazie trápí a jak se lidé mučí pro buržoazní prvky v

esobě. Je to bohatá odměna za ponížení, jaké pociťoval, když musel být jedním z nich, a když se mu zdálo, že z toho kruhu narození a smrti není východisko. Ruměnce studu na tvářích inteligentů, ne^zvyklých myslí, důrazně a ukázněně, a ~~teď~~ náhle zaskočených třeba tím, ^{zark} že byli zahráni na akademii konanou na počest výročí Revoluce, na akademii, která je vůči nim plná nenávisti, to jsou pro intelektuála chvíle přímo opojné. Sedláci, zakopávající našetřené zlaté mince a poslouchající zahraniční rozhlas v naději, že je válka zachrání před vstupem do kolchozů, v němž určí tě nemají spojence. A přesto ~~všech~~ je citlivý a dobrý, je přítelem člověka, jenže nikoli člověka jaký je, nýbrž takového, jaký být má. Nicméně nelze ho srovnávat se středověkým inkvizitorem. Ten, když mučil tělo, věřil, že zachraňuje individuální duši. Náš intelektuál pracuje pro záchranu lidského rodu.

N u t n o s t . Rysem intelektuála je strach ~~před~~ z myšlením na vlastní pěst. Ne že by se prostě bál nebezpečných závěrů. Je to strach před neplodností, před tím, co Marx nazval bídou filozofie. Když píšu ta slova, nejsem vůbec prost takového strachu. Člověk (přijmeme ten předpoklad) může být jen jedním nástrojem v orchestru, který řídí bohyně Historie. Teprve tak ^{ma} ten hlas, který ~~ona~~ vyluzuje ze svého nástroje, ~~má~~ nějaký význam. V opačném případě zůstanou i ^{uho} nejdůvtipnější ~~je~~ reflexe jen hříčkou, pro krasoduchy. Otázka nezní jen jak ^{sebrat} ~~získat~~ odvahu a ~~že~~ vystoupit proti jiným. Ta otázka je daleko dotěrnější, je to otázka, jakou klademe sami sobě: je vůbec možné správně uvažovat a dobře psát, když člověk neplyne v jediném reálném proudu, v proudu, který je životný,

neboť je ve shodě s vývojem skutečnosti i se zákony historie. Rilky básně mohou být velmi dobré, a jestliže jsou dobré, znamená to, že v době, kdy vznikaly, existovalo pro ně nějaké zdůvodnění. Takové kontemplativní básně nemohou v lidových demokraciích vzniknout nikoli proto, že by bylo obtížné je vytisknout, nýbrž proto, že autorův impuls k jejich napsání bude zrušen již v zárodku: není dost objektivních podmínek, aby takové básně mohly vzniknout. Intelektuál, o němž je řeč, proto v hloubi duše nevěří v psaní do zásuvky. Podřizuje se cenzuře a zvláštním požadavkům edičních komisí, ~~proklíná~~ proklíná to všechno a je zoufalý. Zároveň se v něm však rodí hluboká nevíra v hodnotu literatury, které se nedostalo "imprimatur". "Imprimatur" vůbec neznamená, že vydavatel si cení knihu pro její uměleckou hodnotu nebo ~~že~~ očekává její úspěch u čtenářů. "Imprimatur" znamená, že kniha je v souladu s doktrínou, že její autor se umí udržet v jediném plodném proudu, který je plodný proto, že s vědeckou přesností odráží změny skutečnosti. Dialektický materialismus (ve stalin-
ském pojetí) tyto změny odráží a zároveň je formuje: formuje sociální a politické podmínky, v nichž člověk přestává umět psát a myslet jinak než je třeba a zároveň toto "je třeba" ~~musí akceptovat~~ musí akceptovat, poněvadž mimo toto "je třeba" nemůže vzniknout nic hodnotného. To jsou kleště dialektiky. Spisovatel nepodléhá proto, že se bojí o svou kůži. Bojí se o něco cennějšího, o hodnotu svého díla, které, dostávajíc se na scestí "filozofování", se více či méně stává obyčejnou grafománií. Kdo se ocitne v dialektických kleštích, musí uznat, že přemýšlení soukromých filozofů, které se ne-

opírá o citace autorit, je hloupost. Jestliže tomu tak je, musí být ^{všechno} ~~všechno~~ úsilí zaměřeno na udržení se v linii a nebude zde již žádná hranice, na níž by bylo možné se zastavit. Kdo řekne A, musí říci i B. ~~On~~ A se spolkne dosti snadno. Je to první, nepostřehnutelná Murti^šBingova pilulka, podávaná v nejrůznějších pokrmech tvořících mezu moderního intelektuála. Postřehnout ji dokáže jen výjimečně trénovaná mysl, a co víc, je k tomu zapotřebí pevný vnitřní řád a nikoli^y prázdnota. Nejsem filozof a nemám ctižádost toto A zkoumat.

Nátlak organizovaného státního mechanismu není nic^y ve srovnání s nátlakem přesvědčující argumentace. Zúčastnil jsem se v Polsku sjezdů představitelů různých oblastí umění, kde se poprvé hovořilo o teorii socialistického realismu. Vztah sálu k řečníkům předčítajícím předepsané referáty byl rozhodně nepřátelský. Všichni považovali socialistický realismus za úředně nařízenou teorii, která vede k žalostným výsledkům, jak to dokázal příklad ruského umění. Pokusy vyvolat diskusi se nedařily. Sál mlčel. Obvykle se našel jeden odvážlivec, který si dovlčil útok, plný zdrženlivého sarkasmu, za mlčenlivého, ale zřetelného souhlasu celého sálu. Odpovědi referentů drtily útočníka daleko lépe vedenou argumentací a aby to všechno působilo ještě silnějším dojmem, obselhovala argumentace docela přesné výhrůžky, ^{vykročil se} ~~pekla~~ ~~je~~ ~~e~~ kariéry a budoucnosti neposlušného individua. Schéma: argumentovat a zároveň vytvářet prostřednictvím síly ^{on} nutné podmínky. Troud a křesadlo. Kládivo a kovadlina. Očekávaná jiskra se ^{nakonec} objeví. To je matematická jistota.

^{Tvář}

~~Običně~~ je posluchačů na těchto sjezdech nebyly příliš

čitelné, poněvadž schopnost maskovat vlastní pocity již dosáhla vysokého stupně dokonalosti. Přece však byly dostatečně čitelné, aby bylo možné postřehnout prudce se měnící nálady. Hněv, úlek, údiv, nedůvěřivost, zamyšlení se střídaly ve vlnách. Měl jsem dojem, že se účastním ^{demonstrace} představení skupinové hypnózy. Později v kuloárech se ti lidé mohli smát a mohli vtípkovat. Avšak harpuna byla vržena a zasáhla cíl. Ať se dají kterýmkoli směrem, ponasou v sobě její hrot. Domařím se snad, že dialektika referentů ^{že mělo odpovídat} ~~byla neodrazitelná~~? Ano, byla ^{v určité míře} neodrazitelná, pokud nedošlo ke zcela zásadní diskusi o metodě. ^{my} ~~K~~ ^{on} ~~takové~~ diskusi nebyl nikdo z přítomných připraven. Pravděpodobně by to byla diskuse o Hegelovi, kterého malířská a spisovatelská veřejnost nečetla. ^A ~~Konečně~~ i kdyby s tím někdo chtěl vystoupit, nedostal by slovo. Diskuse na taková témata se připouští - a to ještě s obavami - jen v nejvyšších kruzích mudrců.

Na příkladu uměleckých sjezdů můžeme vidět disproporci mezi výzbrojí teoretika a zbrojí těch, které má zpracovat. Je to souboj tanku s pěšákem. Ne že by byl každý teoretik ~~přes~~ nadmíru inteligentní a vzdělaný. Ale jeho tvrzení jsou opřena o bohatou ideovou zkušenost mistrů a komentátorů. Každá věta je kompaktní a přesná, což není zásluha teoretikova, nýbrž zásluha děl, z nichž se učil. Jeho posluchači jsou vůči tomuto mechanismu naprosto bezbranní. Mohli by, samozřejmě, uvádět argumenty ze života, ale to je stejně málo doporučitelné jako pouštět se do zásadních problémů, které jsou ^{vyhrazeny} ~~rezervovány~~ ^{my} pro Nejvyšší. Ke styku teoretika s veřejností dochází na nespočetných schůzích odborářských, mládežnických,

v osvětových klubech, v továrnách, v úřadech, v agitačních místnostech na venkově, na celém na víru obráceném území Evropy. A není pochyb o tom, že teoretik z těchto zápasů vychází vítězně.

Nemůžeme se tedy divit, jestliže spisovatel nebo malíř pochybuje o smysluplnosti odporu. Kdyby měl jistotu, že dílo, které tvoří v rozporu s oficiálně doporučenou linií má trvalou hodnotu, určitě by se rozhodl a nestaral by se o jeho vytištění nebo o účast na výstavách a pracoval by na tomto díle v přestávkách mezi drobnějšími pracemi, které mu přinášejí peníze. Jenže on předpokládá - ve většině případů - že by takové dílo bylo umělecky slabé, a příliš se v ~~tom~~ nemylí. Jak jsem již řekl, scházejí objektivní podmínky. Objektivní podmínky potřebné k realizaci uměleckého díla jsou, jak známo, velice složitý jev: do hry tu vstupuje jistý okruh kazumentů, možnost kontaktů s nimi, určitá atmosféra a co je nejdůležitější, osvobození ~~se~~ od vnitřní~~ch~~ bezděčné kontroly. "Nemohu psát, jak bych chtěl", přiznal se mi mladý básník, "do mého vlastního potůčku se vlévá tolik přítoků, že sotva zahradím jeden, již cítím druhý, třetí, čtvrtý. Jsem v půli věty a již tu větu podrobněji marxistické kritice a představují si, co asi řekne teoretik XY a končím ~~tu~~ větu jinak než jsem měl".

Právě tato vnitřní neschopnost - jakkoli se to může zdát paradoxní - přesvědčuje intelektuála, že pravda je na straně nejdokonalejší - poněvadž jediné - Metody. Neboť ji potvrzuje zkušenost. Dialektika: předvídat, že dům shoří a pak rozlít benzin kolem kamen. Dům hoří, moje předpověď se splnila. Dialektika: předvídat, že umělecká tvorba, která nebude v souladu se socialistickým realismem, bude umělecky

bezpečná, ^o pak vytvořit umělci podmínky, v nichž je tato tvorba bezpečná. Předpověď se splnila.

Příklad z poezie: kromě poezie s politickým významem je povolena ~~ke tvorbě~~ lyrická poezie pod podmínkou, že je 1. krásná, 2. neobsahuje žádné myšlenkové prvky, které by překračovaly obecně přijaté principy (v praxi to znamená popisy přírody a citových vztahů k nejbližším osobám), 3. srozumitelná. Poněvadž básník, který nesmí myslet v básni, má automaticky sklon k cizelování formy, obviní ho z formalismu.

Nejen literatura, ale i výtvarné umění v zemích lidové demokracie mu potvrzuje, že j i a s k t o b ý t n e - m ů ž e. Zprávy přicházející ze Západu ho v jeho přesvědčení jen utvrzují. Západní svět je svět z Witkiewiczova románu. Počet estetických a filozofických aberací je tam závratný. Epigoni napodobují epigony, minulost napodobuje minulost. Ten svět ^{žije} existuje jako ^{každý} by ^{nikdy} nebyla druhá světová válka. Myšlenkové klasy ve Východní Evropě to všechno dokonale znají, ale znají to jako překonanou etapu, za níž nemá cenu se ohlížet. I když jsou nové úkoly a problémy těživé a mohou leckomu přivodit i naprosté zhroucení, jsou to v každém případě úkoly a problémy současnější a myšlenkové kázeň a povinnost přímosti představují nepochybně něco cenného. Fráze skutečně vynikajících západních vědců a umělců unikají pozornosti a z novějších jmen jsou známi jen "demokraté" (což je delikátní opis, který znamená, že se ^{nejde} nejedná o pohyby). Odškodněním za všechno ~~to~~ trápení je tudíž jistota, že patříme k novému světu, který zvítězí, ačkoliv ho není svět ani tak pohodlný, ani tak radostný, jak by vyplývalo z jeho vlastní propagandy.

Ú s p ě c h . Tajuplnost politických aktů, o nichž se rozhoduje máhoře, ve vzdáleném Centru; atmosféra téměř bohoslužebná, ztišené hlasy, když se hovoří o skutečně vynikajících osobnostech; nesmírně rozlehlé prostory kursie, kde se mohou beze stopy ztratit celé národy; mnohamilionové armády; účinnost teroru; preciznost disputací (ti, kdo skutečně vládou, jsou filozofy - samozřejmě nikoli ve smyslu tradiční filozofie, nýbrž ve smyslu dialektiky); jistota, že ovládnou celou planetu; velké skupiny stoupců ve všech světadílech; promyšlené lži, pěstované vždy ze zrna pravdy; pohrdání s filozoficky nevzdělanými protivníky a s jejich buržoazním původem a tudíž s jejich takto determinovanou neschopností myslet (třídy, odsouzené k zániku podle zákonů historie, hynou, pozděvadž jsou postiženy nedostatečností rozumu); neustálé a systematické posouvání hranic Imperia na Západ; nikde jinde nevidané výdaje na vědecké bádání; přípravné práce na ovládnutí lidstva. Je to snad málo? Je to dost, aby to fascinovalo našeho intelektuála. A tak se v něm utvrzuje historický fatalismus. "Sázím na toho koně", přiznává cynicky ve chvílce upřímnosti. "Je to dobrý kůň. Dá se na něm daleko dojet."

Když se přibližuje okamžik užití celé dávky Murti - Biaga, prožívá to delikvent bolestně, je nervově zruinovaný a často dokonce onemocní. Ví, že to znamená rozloučit se s někdejší vlastním já, že to znamená zrušení někdejších pout a zvyků. Je-li to spisovatel, neudrží v ruce pero. Celý svět mu připadá čeravý a bez záblesku naděje.

Až dosud když psal, platil jen minimální daň: ve svých článcích nebo románech předváděl zlo kapitalistických vztahů. Kritika života v kapitalistickém systému není však obtížná a lze ji praktikovat docela poctivě a postavy burzovních podvodníků, feudálů, lícoměrných umělců, vůdců nacionalistických bojůvek, které známé z předválečných a válečných časů, jsou vědeckým objektem posměchu. Teď však musí začít s c h v a l o v a t (v úřední terminologii se tomu říká přechod z etapy kritického realismu k etapě socialistického realismu). V zemích lidové demokracie k tomu došlo kolem roku 1950). Operaci, jakou má na sobě uskutečnit, mají již někteří jeho kolegové za sebou. Ti ho pozorují a účastně pokyvují hlavami. Sami tím prošli, někteří ostřeji, jiní méně, dobře znají průběh - a znají taky výsledek. "Já už mám po krizi", říkají téměř s láskou, "ale Z se trápí. Sedí celý den doza v předsíni na kufru, obličej v dlaních".

Nejhůř překonatelný je p o c i t v i a y . Nezávisle na přesvědčení tkví každý člověk v zemích, o nichž hovoříme, v civilizačním řádu, který byl vytvářen po staletí. Jeho rodiče byli buď věřící nebo aspoň k náboženství chovali úctu. Škola, kterou navštěvoval, věnovala náboženství hodně pozornosti, v každém případě v něm zůstala emocionální ložiska a takové jednání, jako ubližování bližnímu, lež, vražda, podněcování nenávisti hodnotí jako jednaní odporne i tehdy, když má sloužit vznešeným cílům. Kromě toho samozřejmě studoval dějiny vlastního národa, se zalíbením četl staré básníky a myslitele, byl hrdý na to

dědictví a věkovité boje za obranu hranic vlasti v nejtěmnějších chvílích proti cizí okupaci, vedené ve jménu svobody a nezávislosti ho ~~nechávaly~~ nenechávaly lhostejnými.

Loyalita s minulostí plnou obětí jeho krajanů usilujících o udržení nezávislého státu, byla pro něho - ať již vědomě či podvědomě - záležitostí ušlechtilou. Kromě toho - učili ho od dětství a proniklo to do něho hluboko - že jeho země patří k civilizaci, která má svůj počátek ve starém Římě a je součástí Evropy a toto spojení má kultivovat a má si ho vážit.

Nyní, když si uvědomuje, že prochází bránou, jež vede někam, odkud není návratu, cítí, že dělá něco špatného. Přesvědčuje se, že ty iracionální zábrany musí zničit a že je to dědičné zatížení jeho vlastní minulosti i minulosti jeho země. Osvobodí se jen tehdy, jestliže to, co nenávratně minulo, vyrve i s kořeny. Avšak boj trvá, nisky vah se naklánějí. Krutý boj, jaký liberální epochy nepoznaly. Boj anděla s démonem - ano, on to ví. Jenže kdo je anděl a kdo je démon? Hle, jasná tvář, kterou zná z dětství - to tedy je anděl? Ne, ta tvář se pokrývá vráskami odporu a ohyzdnosti: to je starý řád, to jsou hlupáci v buršáckých čepicích, automobily jejich excelencí, stařecký kreténismus politiků, marasmus západní Evropy, soumrak, dekadence, mystika institucí, které se přežily. A zde druhá tvář - silná a soustředěná, tvář jitra, které ho vábí. Andělská tvář? Sotva.

Nahlas se mluví o vlastenectví, o navazování na nej-

lepší, poněvadž pokrokové tradice národa, o úctě k minulosti. Nikdo však není tak naivní, aby tu fasádu bral vážně. Rekonstrukce několika historických památek nebo vydání děl starých spisovatelů nezmění dostatečně výmluvné a závaznější fakta: země se stala provincií Imperia a je řízena výnosy z Centra, přičemž zůstává zachována autonomie, která se však bude stále měnit. Možná, že období nezávislých národů již skončilo a podobné ideje patří do muzea. Nicméně není to snadné rozloučit se se sny o federaci rovnoprávných národů, o spojených státech evropských, kde by všechny jazyky a všechny kultury měly stejná práva. Není to nic příjemného uznávat hegemonii jednoho národa, který je navíc dost primitivní, bezvýjimečně uznávat nadřazenost jeho kultury a jeho institucí, vědy a techniky, literatury a umění. Opravdu je nutné obětovat tolik ve jménu sjednocení lidstva? Národy západní Evropy, myslí se spisovatel, prožijí tuto fázi později a ve značně mírnější podobě. Možná, že dokážou zachovat si lépe své kultury a své jazyky. V té době však již celá východní Evropa bude s chutí užívat univerzálního jazyka, ruštiny a ~~veš~~ princip "kultura národní formou, socialistická obsahem" bude v nejlepším případě znamenat monolitní jednotu kultury řízené z Centra při zachování místních, folklórních ornamentů v jednotlivých zemích. Až bude pak nakonec syn kirgizských stepí pást koně u Loiry a Sicilán pěstovat bavlnu v turkmenských nížinách, tehdy bude realizováno Cité Universelle. Spisovatel si prohlíží noviny, v nichž propagandisté vyzývají

k boji za osvobození koloniálních národů ze jha koloniálních mocností a usmívá se. Ó, jaká obratnost dialektiky! Ó, jaké umění postupného rozložení etap!

Jak je to všechno hořké! I ti proroci Jera lidstvu I Karel Marx. I ty vize lidského bratrství. Takže nic nelze vyřešit bez hegemonie a bez železné ruky Vládce. Ale kdo je Vládce? Když polský národní básník popisoval svou cestu na východ, kam jel roku 1824 jako carův politický vězeň, přirovnával duši ruského lidu ke kukle a s obavou se ptal, co vyletí z té schránky, až vzejde slunce svobody: "Buď šťastný motýl nad tu zem se vznese, či noční můra z kukly vylihne se?" Až dosud nic nevěští šťastného motýla.

Spisovatel pln zloby myslí na komunisty na Západě. Co je to za blázny? Ty jejich prohlášení jim lze odpustit, pokud je potřebují k propagandě. Jenže ani věří většině toho, co prohlašují o blahoslaveném Centru - a to je už neodpuštělné. Skutečně, nic nelze srovnat s pohrdáním, které pocituje k těm sentimentálním komediantům.

Přes všechnu odpor, nehledě na chvíle zoufalství, ten okamžik přece jen přichází. Může k tomu dojít v noci, ráno při snídani, na ulici. Něco jako kovový zvuk přeřazovaného ozubeného soukolí. **J i n á c e s t a p ř e c e**
a e e x i s t u j e . To je jasné. Celý svět na východ či na západ, na sever nebo na jih nemá jiné východisko. Ten záblesk trvá jen vteřinu, ale od této chvíle dochází ke zlepšení. Poprvé ~~by~~ po dlouhé době jí pacient s chutí, jeho pohyby dostávají pružnost, vrací se mu barva. Usedá ke stolu a píše "pozitivní" článek a diví se sám sobě, jak

mu to snadno jde. Vlastně ani nebyl důvod dělat kvůli tomu takový hluk. Docela jednoduché. Již je po "krizi".

Tato operace není bez následků. Zůstává po ní specifický útkum, který se nejčastěji projevuje v pohledu a v grimase úst. Je to tichý smutek člověka, který jedl ovoce ze stromu poznání dobrého i zlého, smutek člověka, který ví, že lže a je mu líto lidí, jimž se dosud nedostalo plného poznání. On má již za sebou to, co spoustu jiných teprve čeká.

V roce 1945 přijel do Polska vynikající sovětský novinář. Byl to starší pán a vypadal jako buržoazní advokát. Ten pán byl nesmírně šikovný a neměl vůbec žádné skrupule, o čemž mimochodem svědčí ~~naše vlny, naše vlny~~ tvrdošíjnost, s jakou se držel ve své vysoké funkci přes všechny možné čistky a dožil se úctyhodného věku. Náš novinář vyprávěl po návštěvě několika polských provinčních měst se smíchem skupince místních spisovatelů příhodu, která ho potkala při výletu do Slezska. Někdo tam rozhlásil, že přijede delegace západních spojenců. Na novináře (měl bříško a jeho tuzemský vzhled přímo provokoval takové výlevy důvěry) se na ulici někdo vrhl, začal ho objímat a vesele vykřikoval: "Pane, přijeli Angličani!" "Úplně jako na Ukrajině v roce 1919", uzavřel své vyprávění novinář. Rozveselilo ho to opakování marných nadějí. Taky mu dělalo dobře, že je reprezentantem země, která je řízena podle neselhávajících prognóz: národ za národem pomalu doplňoval sbírku, a tak to mělo být a tak to být muselo. Nejsm si jist, jestli v tom jeho smíchu nebyla i špetka

soucitate převahy, jakou cítí hospodyně nad myši chycenou do pasti.

Spisovatel "po krizi" doufá, že jednoho dne taky přijde jako dopisovatel do jedné z dobytých západních zemí. Ta myšlenka není nepříjemná. Pozorovat lidi, kteří nic nevědí a všechno se musí teprve naučit, to bezesporu přináší slastné chvíle. Hospodyně ví, že past, do níž se myš chytíla, není tím nejpříjemnějším místem k pobytu. Jenže obyvatelé dobytých zemí nebudou zatím tuto novou situaci příliš chápat. Zvuky orchestrů, třepetání národních praporů, první sliby dávno očekávaných reforem je uvedou do stavu vzrušení. Jedině on, svědek, bude jako bůh vidět budoucnost a ta bude tvrdá, poněvadž musí být tvrdá, takové jsou zákony dějin.

V epilogu Witkiewiczova románu se hrdinové, kteří se dali do služeb murti-bingismu, stávají schizofreniky. I zde je skutečnost ve shodě s autorovou fantazií. Je možné překonat "krizi" a fungovat bezvadně, to znamená psát nebo malovat jak je třeba, ale uvnitř stále existují staré mravy a estetické normy, a tak dochází k rozdvojení. Toto ~~rozštěpení~~ rozdvojení je příčinou mnohých obtíží každodenního života. Pronásledování závadných myšlenek a úchylek je díky tomu usnadněno, poněvadž murti-bingista se velice pronikavě vciťuje do svého odpůrce. Žije v něm zároveň **n o v á f á z e i s t a r á f á z e**, což z něho okamžitě dělá zkušeného psychologa a strážce myšlení jeho bližních, při čemž osvědčuje důvtip daleko bystřejší než staří poctiví detektivové.

Je možné doufat, že mladá generace, od počátku vychovávaná v novém řádu, se rozdvojení vyhne. Nelze toho však

dosáhnout příliš rychle. Nejprve by bylo třeba se důkladně vypořádat s Církví, což, jak známo, nepatří k úkolům zrovna jednoduchým a vyžaduje to hodně trpčlivosti a taktu. A dokonce i při naprostém vyloučení té opery iracionálních reflexů, zůstávají národní literatury, které, uvažujeme-li chladně, mají škodlivý vliv. Například díla nejznámějších polských básníků jsou plná ~~neznámostí~~ nechuť k Rusku a ta míra katolického filozofování, kterou v nich nalézáme, je zneklidňující. Některé z těchto básníků musí stát tisknout a rozšiřovat ve školách, poněvadž to jsou klasikové, jsou považováni za tvůrce literárního jazyka a za proroky Revoluce. Dát je na index by znamenalo myslet nedialekticky a upadnout do chyby levičáctví. Je to těžké dilema, daleko obtížnější než v Centru, kde identifikace národní kultury se zájmy lidstva učinila tak velký pokrok (a kde ovšem mají taky starosti, protože mládež přes všechny domluvy vyhledává knihy Dostojevského). Typ schizofrenika tedy pravděpodobně v nejbližší budoucnosti nezanikne.

Mohla by být vyslovena námítka, že lék, jaký poskytuje Murti-Bing, je v rozporu s lidskou povahou. Ten argument by nebyl příliš silný. Obětování lidí bohům, jak to v masovém měřítku činili Aztékové nebo mrzačení vlastního těla, jak to dělali eremité v prvních staletích existence křesťanství, nám jistě nepřipadá chvályhodné, nicméně obojí se úspěšně prakticovalo po dlouhou dobu. Hybnou silou moderních společností se stal kult, který svým šílenstvím v ničem neostává za nejbrutálnějšími příkazy primitivních magií, kult zlata. Viděno z této perspektivy, nevymyká se Murti-Bing

požadavků lidské přirozenosti.

Zda člověk, který se podrobí operaci Murti-Binga, získává vnitřní harmonii a pohodu, to je již jiná věc. Získává relativní harmonii, která mu stačí k tomu, aby jednal. Je to lepší než se otravovat neplodnou vzpourou a neurčitou nadějí. Sedláci, nemapravitelní ve svém maloměšťačství tvrdí, že "s e t o m u s í z m ě n ě t, p o n ě v a ě ž t a k - h l e t o n e m ě ž e j í t d ě l". To je směšná víra v přirozený chod věcí. Jak se říká v anekdotě: Turista chtěl jít do hor, ale již týden přelo. Jde kolem potoka, potká horala a ptá se ho, jestli bude ještě přet. Horal pohlédne na vzdmutý potok a řekne, že nebuďe. Když se ho turista zeptá, z čeho tak soudí, horal odpoví: "Vždyť by to přeteklo". Murti-Bing se na takové magické předsudky dívá jako na přežitky minulosti. "Nové" bojuje se "starým" a "staré" nemůže být odstraněno násilím.

Překážkou, stojící v cestě dokonalosti Murti-Binga, je apatie, která se usazuje v lidech a trvá v nich zároveň s jejich horečnou aktivitou. Je obtížné ji definovat a chvílemi se zdá, že vlastně ani neexistuje, že je pouhou iluzí. Lidé se konec konců pohybují, pracují, chodí do divadel, tleskají řečníkům, jezdí na výlety, milují se, mají děti. A přece je něco nepostižitelného v atmosféře takových hlavních měst lidových demokracií jako je Varšava nebo Praha. Kolektivní fluidum, které vzniká výčtem a součtem jednotlivých fluid, je špatné, negativní. Je to klima násilí, neštěstí, vnitřního znehybnění a vnějšího shonu. Ať užijeme k jeho pojmenování jakýchkoli slov, jedno je jisté: kdyby

Peklo zajistilo svým obyvatelům luxusní byty, krásné stroje, ty nejlepší pokrmy a všemožnou zábavu, ale nařizovalo by jim trvale dýchat ten vzduch, už to samo o sobě by byl dostatečný ~~dobrý~~ trest. Žádná propaganda - ani pro, ani proti - nedokáže postihnout podstatu toho v minulosti tak málo známého fenoménu, který nelze asimilovat. Odolává všem propočtům. Nemůže existovat na papíře. Přiznáme-li šeptem, že něco takového vskutku existuje, musíme hledat racionální vysvětlení: to se určitě ono "staré", potlačované a vylekané, tímto způsobem mstí a vypouští černou tekutinu jako sepie. Ale cožpak socialistické budování a pohyb ke šťastné budoucnosti, která je nevyhnutelná, nejsou dost silné, aby vyvážily ten jed? Určitě je to ještě přecházné. Až dozraje mladá generace, nezatížená jedem "starého", všechno se změní. Jenže kdo viděl mladou generaci tam, v Centru, není příliš nakloněn takovým horoskopům. Každé je by se tučič měla přesunout do vzdálené budoucnosti, až tam, v Centru a všude jinde, dodá stát každému dost ledniček a motocyklů, bílého chleba a dostatečných porcí masa. Tehdy konečně budou spokojeni.

Jestliže je všechno logické, proč tedy rovnice vychází jinak než má? Je snad na tak klasický materiál, jakým je člověk, potřeba jiná geometrie než eukleidovská? Ta obyčejná nestačí? Jaké soužení! Co, k čertu, člověk vlastně potřebuje?

1953

románový svět Karla Pečky v paralelách tragiky a antického mýtu

Skutečnost je taková, že jsem obě poslední knihy Karla Pečky slyšel ještě dřív, než jsem je dostal do rukou, chvilít i hanět, a ti, kteří, kde nad nimi potřásali hlavou, říkali: Nic umělecky nového, moji zlatí, znovu jen ten starý známý reprodukční realismus, anebo spíše ještě naturalismus - to zřejmě brali v úvahu autorevu nelítostně pravdivou agresivnost vidění, tu absolutní desiluzi pohledu, přitahovaného zcela vědomě a záměrně především "lidským dokumentem" skutečností nízkých, hanebných, pohoršlivě urážlivých a ponižujících. Mluvíme o románu "Štěpení" a dvousvazkové autobiografické křenicce "Motáky nozvěstnému", psané od února 1975 do května 1978; obě jsem poznal ze samizdatových sešitů Edice Petlice roku 1978. Tak tedy: n e t u r a l i s m u s , říkáte. Jsem starý tulák literární historie a kritikou, i jejich spory a hádkami, a věru mně nechybějí definiční a klasifikační přihrádky a škatulky, do nichž literární dílo zařadit. Jenom mně už dávno nekoněčně otravují, pravou a první povinností kritika je básníka a jeho tvorbu z podobných zásuvek a šraňků vymanit, vyzout a osvobodit, pomoci mu na čerstvý vzduch umění a volného myšlení. Nad tou jmenovitou přepážkou naturalismu jsem si speciálně vzpomněl na dávno pochybnosti básnického velekněze Viktora Hüga, když roku 1877 vyšel Zolaův "Zabiják", první veliký monument naturalismu, jeho dílo konstitutivní. Hugo Zolovi nevytýká krajní odvahu, s níž v životní skutečnosti šel svým uměním až na samu mez "přípustného" či "slušného", ba za ni: jeho předpojatou zálibu v lidské sprostotě, hanebnosti a bídě, a že se přímo s rozkoší máchá v lidském fyzickém i duševním kalu a bahnu. Lonce končá, a Hugo to dobře věděl, umění vždy je především odvaha a bezohlednost, vůle k pravdě hnaná do zámezí, až na samo dno lidské podlosti, má-li totiž lidskost vůbec takové dno, asi nemá. Hugo Zolovi vytýkal, že jeho libost sardát je libostí samoúčelovou, soběstačnou, je zcela gratuitní a svévolná, je marnou a marnivou schválností, je nikoliv silou, nýbrž siláctvím. A umění nepřipeuští siláctví, pravdou je síla, siláctví je falš. Tohle je pravý smysl Hugova apelu Zolaovi: "Nemáte právo nahoty nad lidskou bídou." Nemáte právo

nost
lidskou bídnost obnažit z posledního círu, nedáte-li zároveň zavazout nad vysvločenou smrdutou lidskou archou větru naděje a osvobození, neboť umění je obnažování, ale i usvědčování, a jsouc usvědčováním, je i voláním po spravedlnosti, je vykupováním a osvobozováním. Slepé uličky lidskosti, buď, a proč ne; ale umění se v nich neuhnizduje, umění je v ě t r á. V téže době se Courbet, ten malířský alter-ego Zolaova románového naturalismu, Hugovi chlubil, že konečně první v dějinách obrazu namaloval zeď, pouhou, ale skutečnou zeď, zeď jakožto takovou, opravdovou, nenalíčenou, nestylizovanou. Výken prý obdobný Homérovu vyličení achilleova štítu. Něco té vaší zdi chytí, replikoval veimoz: To, co u paty zdi po sobě lidé, spouštějí si kalhoty, nechávají. Ve vaší logice, příteli Courbete, jste umělec neodvážný a neuplný, vždycky se najde malíř, který vás přebije trumfem tohoto, vašeho druhu. Není známo, co na to Courbet. Je však známo, že té věci u paty zdi, o níž šla řeč, se starý Hugo nebál, a jejího jména velmi naturalisticky použil v "Bídnicích", je to slovo Cambrennove z výjevu Napoleony gardy obětující se u Waterloo. Slovo, jež samo je "bídnicem" mezi slovy, nejžalostnější bídnic francouzského, i každého slovníku. Vloženo do úst Cambrennových, je ve svém literárním použití nejvýraznější ukázkou uměleckého naturalismu, který velí i v oboru výrazu hnát pravdivost do zázení a neváhá tedy ani před sloves nejucyničtějším, je-li tím p r a v ý m sloves. V umění není slov určených a slov -děvek, nejhorší děvka mezi slovy má v umění svoje duchovní oprávnění. Cambrennovo merde je u Waterloo má, a je tedy opakem jakékoliv sprostoty, je výostné, je vznešené, je sublimní, neboť - a v tom to je - křičí z něho zoufající láska k vlasti, která právě podléhá cizí přesile. Dekáza-li jsem svým anekdotickým extempore dobře ozřejmit význam Hugova kritického s-omentáře k rodícímu se naturalismu, Hugo dovolil naturalismu předem a zásadně vše, jakýkoliv exces v reprodukci lidské nízkosti; žádal na něm pouze jména umění a jako absolutní podmínku vysoké uměleckosti, aby obraz nízkosti nebyl soběstačným dokumentem, aby nízkost nejen dovolovala, ale sama a přímo ze své kruté a hanobné podstaty vukala, naváděla a budila mocný vznět, jenž ji zcela přepodstatní, vznět k nehmotnému. Klán k nehmotnému, říkám, nikoliv k abstrakci a obecnění. Nízkost dýchá lyrismem vále a potřeby svého vykoupení.

obálap se neviditelnou aurou duchovního rozměru svobody. A pak Šert vzal všechny naturalismy či nonaturalismy, škatulky a kvalifikační nálepky samy odpadají, řeč je jen o umění a neumění. A v Peckově případě vozíte všichni pomlouvači a zavistivci na vědomí, že málo záleží na tom, volil-li za základní a východiskový přístup k životní skutečnosti metodu naturalistické reprodukce a veristického zpodobení. Je pravděpodobné, že neměl jinou volbu, že sám jako vlastní úmysl umělacky stvárnit skutečnost bíd, hanby a ponižení jehožto, našeho, lidského života v přítomné chvíli, si přímo nadiktoval naturalistický obraz úvodem, potom a do té chvíle záleží jen na jeho odvážné pravdivosti. Otázka další a hlavní je teprve potom ta, chybil-li mu či nechybil i onen rozměr duchovní vůle a tušení vysokých významů lidskosti. Odpověď zní, že mu nechybějí. Pak už jsou na něj všechny předházky krátké. A sdělme hned i povahu onoho duchovního rozměru, v němž naturalismus pfořstává: je povahy ethické. Karel Pecka stamul svými posledními knihami na čelném místě mezi mravními interprety a soudci naší současné životní národní i lidské skutečnosti, a z přečtení české moderní prózy ho stěží někdo vypudí. Naše analýza si svoje aspekty či svoje členění dá prostě nadiktovat procedurou téhle naší výchozí polemiky: tedy Peckův naturalismus, a jeho ethos; jeho zkušenost životní, a jeho zkušenost mravní; volumen, členitost a rozsah jeho prožitku, a jeho cítění.

"Motáky nezvobstnému" jsou kronikový záznam zážitků a dějů auterova života, jmenuje se zde Svoboda, od roku 1948 do první polovice let šedesátých; mladý student si po únoru naivně čichne k "illegalitě" vydávání a šíření demokratických letáků; při pokusu o útěk za hranice padne na nádraží v Tachově do rukou orgánů státní bezpečnosti, organizátorem jeho "cesty přes kopečky" byl fízl, v Tachově ho již čekají; začíná mu obvyklá křížová cesta státniců, "výslechy" a mučení v místním vězení, transport na "kraj" do Plzně, pak na čtyřku v pražské Bartolomějské, s příslušným stálým doprovodem fyzického drčení člověka. Parodie soudu v obvyklé inscenaci třídní justice, pak na nekonečné roky rážence vězeňských pracovních lágrů. Lágr na dole Kierlinger v Iladně, v něm plný rok zdání obnovené lidskosti v atmosféře normální hornické práce a autentického dělnického smýšlení a chování. Nenadálý odvoz k novému setření do Ludáovic v souvislosti s jiným, kdesi zahájeným

trestním případem, a repríza fyzických tortur, jejichž lavinu uvolní a jejichž zrádný řetěz naváže každá další honba na lidi, nenávisť k člověku siskuluje osud, jenž se vyvíjí samospádem až po smrtelné rozdrčení lidské osobnosti. Transport do Jáchymova, jeden krašohorský lágr po druhém, každého na řadu let: lágr "Bratrství" // na dole "Svernost" //; morový lágr Nikolaj na tři roky hladu, kde jej nepoznal, nemá úplnou zkušenost lidskosti, je neúplným člověkem, neboť lidský život je tu redukován na dary vzduchu či dechu, spánku, tepla, chleba a vody; trestní tábor "Elko", lágrová márnice černé smrti rovnou vdechované s mikroskopickým prachem dobývaného uranu, s největší koncentrací gama záření, na úsecích vesměs řízených sovětskými odběrníky čeho?, inženýrství či kontrarozvědky? A jak léta běží a běží, přátelé, a metody, nikoliv však podstata se mění smrtí Stalinovou, posléze tábor Bytíz u Příbramě, "z velkých lágrů ta největší havaj za železnou oponou", a v něm obnovené zdání lidskosti nikoliv snad vrácené, rozhodně však muklám "propůjčené" zároveň s právem na volejbal a sportovní fandovství, a návštěvy a balíčky z domova, přestě ráj na zemi, a v něm ovšem i převýchovné domluvy a přemlouvání a naděje na "peckínku", a co jsme si, odpustíme si a vždyť se vlastně, krom omluvitelných esyů, a i c " n e s t a l o ! a posléze i propuštění a odchod domů, časově neomezená, ač všem odvolatelná dovolená z pekla. Druhá kniha Peckova, "Štěpení", už spíš skutečný román než kronika, vznikla dřív než "Motáky", ale bez váhání obracíme chronologii vzniku na chronologii dějové souvislosti a logické návaznosti. Podklad Štěpení je totiž zase autobiografický, p o k r a č u j í zde esudy hrdinovy po návratu z trestaneckých lágrů: vrátil se před léty, má za sebou řadu pokusů uchytit se v občanském životě, počíná teď - jsme přesně řečeno v roce 1968 - jako nakladatelský redaktor a slib či naděje české prózy. Změny ve veřejném a politickém národním životě mu právě umožnily účastnit se společného zájezdu skupiny českých spisovatelů za hranice, na Západ. Má příležitost bez překážek a nebezpečí uskutečnit svůj někdejší studentský emigrační úmysl. Pěkná malá galerie jeho spisovatelských druhů, otevřených nebo opatrnických stránek "pražského jara", vesměs však horlivých předvšerejších a všeřejších vyznavačů režimu, jenž mu přidělil jáchymovský osud, muklovskou minulost má mezi nimi jediný. Zpráva o pražských

srpnových událostech 1948 zastihuje výpravu během cesty, tušíc v Rakousku. A staví její členy rázem před zásadní dilemna, vrátit se domů - nevrátit se. Dilemna spolu existenční a mravní, především mravní. Obvyklá arcčeská povodeň rozporů a úvah, rozumů a pečetí, tlachů, zaludů a chytráctev. Na chvíli použije výprava vládného pozvání jugoslávského spisovatelského svazu uchýlit se do spisovatelského Domova ve Slovinsku, tam pěkné výjevy čecháčkovského národního psychismu rozebíraného a usvědčovaného cizími přáteli; jimž je představa vcelopružné páteře, dobrovolně se ohýbající do cizího chomoutu, historicky i bytostně cizí. Nakonec se spisovatel Šova vrací domů, jediný, u něhož se zdálo samozřejmě, že náležitě, že učiní opak. Rozhodnutí nepochopitelné bez předchozího procesu mravní sebevýchovy, jehož obrazem byly "Motáky". Proto také změna v pořadí, v němž prezentujeme obě Peckovy knihy. A v prozatímním úhrnu tedy: kronika i román, autobiografie a ještě přesněji zevrubná sebepitvy, k jakým na sobě sám může básník přistoupit pod nucením nejnelibostnějšího osudu. Svja typem Erziehungsroman, ale ještě raději sá pro genericke určení půjdu k Franceuzům, a poněvadž se tu život flaubertovsky jeví jako postupné "opadávání iluzí", budu mluvit o próze jakožto procesu "citové výchovy" a sebevýchovy, éducation sentimentale, povýšimo zde titul na jméno žánru. Proces růstu a zrání člověka, dějiny vzniku muže. A ještě přílehnavěji: charakteru. "Motáky" zvlášť a nutně navádějí myšlenku na Dostojevského "Zápisky z mrtvého domu" a není pochyby, že Dostojevský je autorem svým živným chlebem. Je jím literárně, ještě o tom bude zmínka. Je jím také mravně a existenciálně-filozoficky, povážime-li, jak se rovněž u Pecky příběh a jeho mravní závěr samovolně a samozřejmě rozvíjí v obecnou meditaci o určení člověka a smyslu lidskosti. To není říci málo, o málokem v současné české próze to lze prohlásit zodpovědně. Ale to už zase předbíháme.

Fenomén a řemeslo provokatéra v zametném průčelí revolučního podniku sociálního osvobození člověka od jeho prvých hradů, a neschopnost oběti uvěřit, že zůstává jménem svobody předmětem peněžního handlu. Výsledky a policejní výsledcháři, metody a způsoby jejich mučení, fakt lidské důstojnosti rázem ve psi. Bezradné snahy zatčeného prorazit neprostupné zdi a vejít ve styk se světem vzkazem, varováním. Dětinské naděje v spravedlivost třídní justice a fraška soudu. Transport do výkonu

trestu a první praktická intuice principu společnosti "osvo-
bozené práce", budované prací vězňů-otroků. Útržka přímé po-
sloupnosti a totožnosti nacistického Konzentrazions-lageru a
Ústavu nápravy prací, "výdebytku" revoluční spravedlnosti.
strážci a agenti "převýchovy", velitelé a kápové. Organizace
tábora a práce. Lepání zpráv a naděje zvenčí, a návštěvy pří-
buzných a rodičů. Lámání mravní odolnosti soustavným proná-
sledováním ~~členů~~ členů rodinného okruhu, vykazování ze za-
městnání, zákaz studií. Posery zdravotní a hygienické, vší a
štěnice. Systém vězeňské promiskuity německých kolaborantů,
Němců, šmelinářů, kulaků, politických vězňů, cikáňů, zločinců
obecného práva včetně zlodějí a vrahů, povýšení tábora na "eli-
tu" a vládu výběrem kápů a volbou fízlů, donašců a špehů. Ty-
py kápů podle měřítka zevříčtění, kápa, jsi páneš nad živo-
tem a smrtí, základní oporou systému a vlastním vychovatelem
"Převychovávaných". Muklem, tvým demovem je muklovství, a zů-
stane jím doživotně, i na svobodě, necháme-li tě se jí dožít.
Jáchymovský gulag a stupnice, specializace s osobitě rysy je-
ho dělních štací podle vzoru okruhů, po nichž putuješ s Ban-
tem na dno Pekol. Popisy pracovišť, nástupy do práce. Portré-
ty vrchností, od zabijáků po školitele. Sovětští "odborníci"
na dole "černé smrti". Útěk trestance z tábora a kázoňské re-
presálie. Zde výjev čtyř set muklů svázaných stojmo ocelovým
lanem do balíku spresovaných lík a pohybujících se týž kro-
kem v paklíku na místo určení, jeden z vrcholů líčení v obo-
ru "smrtí tanec", danse macabre. Jiná vrcholy: nadšení sovět-
ského inženýra nad zednickou vedovákou, poprvé v životě spat-
fencou, obor černý humor; nealost a likvidace kápa, v jehož
zvířeckosti vypátrán a zahlazován poslední stín lidskosti, lás-
ka k psu, znovu žánr smrtičký sadismus. Korekce, korekce, ko-
rekce. Hladovka. Švejkování. Rokus o stávku, a proč se jí kněž-
ská vězeňská skupina odmítne zúčastnit. Trojí "neprádstřední",
kněží, svědkové Jehovevi, odmítači vojenské služby, a neporo-
zitelná síla z víry, že jsem/ zlemkem světa stvořeného a říze-
ného p r o z ř e t e l n ě a že jsem Božím v y v o l e -
n ý m k úkolu nejtěžšímu, mučedník a jeho pýcha. Stalinova
smrt a první účinky té zprávy v gulagu: "latrinová" šuštanda;
čekání na amnestii; misky plnicí se žrádlem a banalnost smýš-
lení, jež vám chce sdělit návrat lidskosti a měřit ji přetéká-
ním ošusů. Fraška propáječovaná "samoprávy", povolované díky-

diskuse a svobodných voléb, esud zvelených, půjdu s trans-
partem na jiný tábor, zde znovu jedno z vrcholných líčení. Ab-
solutní Lež nemže jinak než dál vědomě, ač jinak, lhát, je
bezmezná vůči své podstatě, liberalizace vlastně výzvou k spo-
lupráci na lži. Příchod nové vlny vězňů - věrejších stranic-
kých vrchností, obraz psychizmu nevylicitelně zbloudilého, ne-
možnost kontaktu s praobyvatelom galagu na jakékoliv lidské
rovině. "Pohovor" recenzského orgánu s kandidátem na propuště-
ní. návrat domů. Vynechávám ovšem. Chci jen povědět svým neú-
plným výčtem, že autorova vězeňská a trestanecká zkušenost pe-
litického násilí je při své dlouholetosti absolutně úplná, je
vyčerpávající. Jsouc osobní, je naprosto autentická. Je to náš
"Den Ivana Děnisoviče" tisíckrát a tisíckrát opakovaný a zdo-
kumentovaný metodou jakéhosi naturalistického pointillismu do
posledního koutka a švu své všostranné bídy. svědectví mravní
obžaloby v naší literatuře dosud jediné svého druhu. Vážím si
jeho autenticity a věrnosti realitě i v jejich aspektech tak
řikajíc přídatných a doprovodných, v způsobech, jimiž autor
osvědčuje, podtrhává a odatňuje svoji pravdivost například
"profesními jazyky" a slangy svých "mrtvých domů": filolog by
z jeho "Metáků" vyexcerpoval div ne úplný slovník "maklověti-
ny"; má stránky důlní práce, jejich nebezpečí a úzkosti tak
odbornické, že jia nezasvěceně vlastně téměř nerozumí; lágr
v něm rozvinul staré libosti v karbanu, sportu, hudebnického
amatérství, na sebezáchovné vážně, do nichž se mohl utíká, aby
nepřišel o rozum, v tomto světle se maklovo jazzové, bridže-
vé, fotbalistické fandění objevuje v novém mravním přístihu
a Peckův další trojí profesní slang se rozezná netušenou pal-
čivostí rozměru zcela duchovního. aniž přitom karbaník, šumař,
volejbalista hne jediným slůvkem ve svém odbornickém referá-
tu. Mám vůbec Pecku nejraději tam, kde podává striktní a pou-
hou, nevyšinatou, nepesnutou, řekl bych jednateleškou zprávu
svého kázeňského osudu, tam je nejvýmluvnější a nejpůsobivěj-
ší. Vzpomínám si na Stendhala, který se učil stylu a způsobu
svého podání četbou občanského zákoníka, alespoň to tvrdil.
Kechávat halé faktum působit samojediné a o sobě, svou n-aho-
hotou, svou suchopárnou věcností, to je objektivita a objektiv-
ismus, kterýmse účinkem a ohlasem někdy nevyrovná žádný vy-
pulárováný estetický subjektivismus, ovášený literárními re-
miniscencemi a rozvinutý do paralel, soudů, úvah a přídavků.

Musíme občas Boží stvoření a připuštění nechat mluvit samo, svou krásou, svou hrázou i banalností. I zkušený autor na to někdy zapomene, příležitost ho svede, rozčílí se, rozhorlí, propadne velikému vzoru. Na konci druhého svazku "Motáků", nedlouho před propuštěním, navštíví na pompárně našeho vězně vyslanec a mluvčí režimu, Poručík, zdánlivě na kontrolu, ve skutečnosti k poslednímu pokusu "přeškolovacímu a přesvědčovatelskému." Už dávno jsou ty tam a za námi chvíle starých floskulí a ideologických blábolů, ubohá hodina upřímnosti a pravdy, bez iluzí a cynická, stále ovšem beze svědků a soukromá. Svědce rozvine před muklem vidinu a budoucnost mečí a štěstí: Toto všechno ti dám, padna-li...atd. Kuže, je to protějšek - uznávám, že velmi umně a nevťiravě navedený, většina čtenářů si jej neuvědomí - výsostného výjevu rozmluvy Velkého inkvizitora s Kristem ze snu Ivana Karamazova. Zasvěcená a zasvěcenec-ká literární reminiscence. Obětne bych se bez ní zkusil obešel, i bez toho, abych si v "Motácích" kdykoliv a jakkoliv, i při vší podobnosti lidských osudů na vzdálenost celého století, m u s i l připomenout byl i největší vzor. Zamezil bych ve svém textu možnost podobné připomínky. Nechal bych mluvit čireu fakticitu předvěrojší konkrétní chvíle na jáchymovské pompárně, k níž jistě došlo. Reprodukoval bych hořký fakt, nerozvíjel bych jej, neobnarážkoval, on si svoje podobnosti a desahy přináší sám v sobě. A tak vždy a zásadně, i v případě fakticity m r a v n í , nikoliv už pouze objektivně-hmotné! Odmítli-li mukl svody poručíkovy, aluší se jeho odmítnutí peuze z r e f e r e v a t bez rozpřádání důvodů a rozvažování pohytek. Postačující pohytkou muklova odmítnutí je totiž v tomto případě, a Pecka to ostatně ví a sám si tak vedl: J i n a k n e m o h u !

Ve skutečnosti se zde dostáváme již do nové kapitely své analýzy, do autorových "jinak nemohu", a z Peckova naturalismu, aniž jej opouštíme, vstupujeme do onoho duchovního nadroz-měru, jež od naturalismu požadoval Hugo. A v čem záleží ta "jinak jsem nemohl" Peckovy knihy, a jaká je jejich povaha? Těto je odstavec autorova ethosu a pathosu. Proti bezpráví, jehož přival ho strhl, Pecka reagoval silou ps výtce mravní, neměl v grantu vůbec čím jiným se bránit, jen svému svědomí vděčil za svou lidskou sebezáchovu. Lidská velikost a pravdivost jeho knihy záleží v intuíci této nepřemožitelnosti lid-

ského svědomí. A kniha je především výrokem mravního svědomí o této době u nás, dosud nejpronikavějším v české literatuře. Utečme se ke stručnému příměru mukla, jenž nabídnou na dole místo brigádyra či předáka, jenž váží všechna pro a proti, a nakonec výhodu odmítne: to je centrální představa románu a celého jeho koncentračního univerza, symbolicky pravý hrdina naší doby. Zakázal si přijmout roli byl i toho nejmenšího kolečka v mechanismu vytvořeném jeho z násilníkem k vlastním účelům, pochopili, že přijmout je dobrovolně, namluvit si, že to činí v zájmu svých spoluvězňů, znamená zkrát rázem nenapravitelně všechny karty rozdané hry a nastoupit prvními krůčky kompromisu s mocí cestu, na jejíž konci je definitivní sebezhanobení. Za všechno na světě se platí, ale existují hodnoty, jež n e s m ě j í být platičím, čest samotná lidskosti je z nich první. Zde má mukl nicotnou alevu či alevu ssudu svého a svých druhů zaplatit nejvyšší cenou své důstojnosti celé a úplně. Přijme nejmenší podíl na moci, jež ho znásilnila, a tím ji u z n a l , stal se její č á s t í . Vůči moci, jež mu nabízí smítko podílu na své podstatě za celou její svobodu, je jediným možným stanoviskem volit absolutní bezmocnost, zůstat n i č í m a setrvat na svém Ne, rovnajícím se požadavku svobody rovněž úplné! V tomto mravně jistém Ne je jediná zbraň bezbranného. Kesyste si hlavně, že je neúčinná. Běží jde mezi vůlí k moci a vůlí k svobodě, moc je samý slib a slibuje ti budoucnost dovršeného lidského štěstí, v jehož blahobytu už vůbec nebude třeba umírat za jakékoliv lidské hodnoty, svobodou bude ten blahobyť; a svoboda ti slibuje lidský svět mravně veliký, v němž bude za lidskou hodnotu třeba věčně bojovat a umírat, a již dnes se v něm za tuto velikost platí štěstím. Pravdivý člověk přemůže strach a volí svobodnou pravdu i s její družkou smrtí. Není to svět sebevražd, neboť sebevražda je kapitulací, a není to ani svět vražd, neboť vražda je bezradnou lží moci. Je to svět strachu ze smrti přemáhaného, svět dobrovolně přijímaného údělu být drocným zrnem, z něhož vzklíčí velká budoucnost svobodné lidskosti. Jsi-li člověk, chovej se tak, jako by na tobě jediném závisela spása světa. Přijde chvíle, kdy moc bude ochotna k debatě a diskusi, bude žádat o dobrou vůli, jež by "pochopila" její důvody, neboť je přímo v podstatě moci handrkovat se o svou síru; aby si uchovála právo na násilí, ukáže se i svolnou spokojit se prázdnotou

formou fráze a deklarativního uznání, neboť lež, jež od počátku sebe samou znala jako lež, nemá jinou poslední šanci a naději než zachránit se rekursem mravního zmatku, jež vytvoří. Více než kdy předtím bude pak mátno vůči ní zachovat stanovisko mravní nemožitelnosti, potlačit v sobě iluze o napravitelnosti nenapravitelného, o reformovatelnosti neliberalizovatelného. Mravní svět je světem absolutních Buď - anebo, jenomže se v něm naježené antitezy netěší žádnému úskoku šalivých dialektických syntéz vyrovnávajících protiklady. Peckova kniha je apoteózou kategorického mravního imperativu v jeho zápasu o smysl našich dnů. Je historií sebevýčiny a tvrdosti, osobní konfesí lidské pátoře. Má stránky epopoje mravní colistvosti. A je nabílední, do jaké míry se zde románová epika - a bude jí to zase v české próze propáječovat místo výjimečné - bude a to napájet ze zdrojů tragického pocitu života.

Tragédie v literatuře je skutečnost seuredá a seuznačná a naší vzdělanosti, a člověkem naší kultury, vždyť se zrodila na samém jejím prahu ve starém Řecku, a hned z toho prahu u Sofokla rázem dokonala. Copak je tragické? Tragický, jedním slovem, je nevyhnutelný krach duše vznešené. Budiž hrdina vynikající rodem a charakterní silou svobodné vůle; střetní se bez své viny, ba často nevědomky a nechápaje jak a proč /Oidipos/ s nutností nepřekonatelnou, u Řeků pravidelně s vyšší vůlí bohů; konflikt se vyřeší jediným způsobem možným, hrdinovým pádem: tento hrdina je tragický. Budiž hrázu či bázeň, te- tiž z fatality či nevyhnutelného osudu, a v divákovu soucit s rozdrčeným; zděšen a soucitný, divák odchází však i "očis- těn", toužá očistcu či "katharsi" /definoval ji Aristoteles/ je tu povznášející pocit svobodné lidské vůle, jež si troufa- la čelit nesmrtelným, vzepít se Nutnosti. Lidský rozum si žá- dá, aby nebylo trestu bez viny, bez hříchu, tragická vina - hamartéma je však nevinná, Oidipos neví, že vraždí otce a bé- ře si za ženu matku, je dokonce člověk bez vášní: je tu absurd- ně trestána lidská svoboda za to, že je svobodou, vzpoureu pro- ti osudu, je tu trestáno člověčí Nemoha jinak, vrhané do tvá- ře bohům, je tu trestána lidskost za to, že je plnou lidskos- tí. Křesťanství podle mého znátlo tyto terziny a nadlouho v literatuře zůstalo bez tragédie. Nahradilo Osud Prozřetelnos- tí a bohy věčným spravedlivým: člověk mohl na zemi stokrát hy- nout zločinem lidí nebo vlastním, vlastní rozřešení jeho živo-

ta dále se však teprve na věčnosti, a tam vždy po zásluze. Časnost i nadále zůstávala dějištěm skandálu, absurdity, osudu, zvláště; v životě pravém, na věčnosti, jich nebylo. Dantovo metafyzické drama, přeplněné hrůzou, děsem a sarti, bylo nazváno komedií, tj. příběhem s dobrým koncem. Středověk literární tragédii nepřestuje, baroka, věk obnovené křesťanské víry, nerado svoje truchlechry nazývá tragédiemi, Calderón těm svým šmáhem říká tragicomedias, to jest přibližně truchlivé příběhy o krachu hrdinské vůle na této zemi, jímž se rozuzlení dostane e n d e , jsou to nanejvýš hry o marnosti vzdejšího života. Tam, kde v lidském vědomí vládne jistota spásnosti, představuje plánovanou spásu, lije se třeba i dál ve strachu a hrůze, ve vzpouře i samomyšlence, vznešeně a pro svobodu, ale bez zoufalství a bez pocitu trestu bez viny. Tomu nejhlubšímu z barokních duchů, Calderónovi, zůstal i ten: Jak to, bez viny, říká a cítí v podstatě: Cožpak se nemohedil s dědičným hříchem, hřích vznikl z člověka, samotná lidskost je soupodstatná s hříchem, předem a definičně. Znáte jeho formuli: "Největším hříchem člověka je, že se vůbec narodil". Zvýcho-diska křesťanské teologie zde katolický dramatik souzrál v nečekané unisono s pratrafikem Sofoklem, jenž Oidipově tragické vině bez hřichu dává dědičně trvat v celé jeho "prokleté rase". Od renesance, která z kultu antiky tragédii obnovila, šel zároveň vývoj její konfliktní situace od konfliktu lidské vůle se Zvůli vnější ke konfliktu lidské vůle či svobody se sebou samou, konflikt byl zvnitřněn. Zkrátka vývoj od teologie k psychologii. Tragickost se přemístila, obě antagonické síly zápasu o člověka jsou teď pólý téže lidské bytosti, lidská vůle či svoboda souká si svoje protizáslavy, nesmiřitelnosti, i svou vznešenost z vlastní podstaty, svůj osud si přináší v sobě. Racine a tragédie milestné vášně o sobě. Corneille dává v člověku zápasit o něj dvěma spravní silám, lásce se ctí, povinností k rodině a povinností k vlasti, a vítězství dává nikoliv té povinnosti "vyšší", nýbrž té, která vkiádá na hrdinu těžší břemeno setepřesáhání a násilí na sobě. Tehle a nic jiného je podstata "corneillovského hrdinství", a "corneillevské vertu", která má bliž k antické virtus a renesančně-barokní virtu než ke křesťanské ctnosti. Vidím Corneille jako současníka Velkého Condé a Valdštejnova, jeho hrdina ustavičně "sám sebe překonává", znovu a znovu běže miru plné síly člo-

věka. Osmácté století po mém názoru dalo tragického pocitu života zdegenerovat: racionalistické a vědecké, sesadilo Bohy i Boha, rozmetalo osud, ve svém optimismu na samém pokraji pitomosti zrašilo esencialitu Zla, člověka přírodního a empirického pokadilo na trůn člověka vznošeného, člověk je ostatně od přírody dobrý, zlo je pouhopouhý sociální omyl, prozatímni nedostatečnost rozumu. Osvíceno toho člověka, jsme přece osvícenci, vyženeme tmaře z trůnů a ze sakristií, a je po tragédiích. Přitom toto století psalo tragédie o záved, a ještě víc realismus, jeho přímy dědic, ale já všechny ty tragédie a pseudotragédie přeskočim, vždyz me pokelně nudily, konflikty jednotlivce s tím, co je pouze společenským "předsudkem", jednou je to svět financí, pedruhé sociální řád nebo ustavený pořádek státní, manželstý, me nezajimají, co chcete, abych si vážně počal s be-be hrdiny rozpolceného mezi láskou k manželce a lásku k milence, i když mu bohatý tetán utne apanáž a tragický manžel skočí s mostu? Přenesme se rázem do tragismu světa moderního, dnešního a našeho, tragický pocit života se znovu posunul a zakotvil v novém kulturním pojmosloví, zakotveval v něm tuším zvolna již od prvních dekád století, rozhodně od konce první světové války. Tím postupem, jak se redila společnost dvacátého století, ztechnizovaná, zelektrizovaná, zindustrializovaná, masově konzumní, jež učinila industrii i z lidské smrti a člověka tím zbavila i jeho poslední důstojnosti, totiž smrti účtyhadné; jež zabednila lidskou mysl do totalitních ideologií sériově vyráběných a střetávajících se ohlušivým řevem oficiálních fonografů v lidské podobě, než se nakonec střetnaly, absurdoim vyhlazovacími válkami; jež člověku devastovala jeho poslední velkolepé mýty, mythus osvobozenské Revoluce především, neboť revoluci nepochybně definitivně /?/ zardousil Stalin, jež člověka nakonec připravila i o možnost sebeprojevu, o samotnou řeč, degradovanou na pustý tlach, v němž slovo znamená svůj přesný opak, neboť pravdou v té řeči se rozumí nafizená lež. Svou podstatu v tomto světě tragika nezachnila, pořád náleží do řádu h e d n o k , /jak říká Max Scheller/ nikoliv do řádu f a k t ů , vždyť i nadále zahrnuje, že tragický podléhající hrdina učinil na útraty svého života akt volby, jimž dal přednost něčemu, co dávalo světu i jemu s m y s l . Strukturu moderního tragického analyticky stokrát rozebrali, znám strukturaci Staigerovu, vymezuje tragický kon-

flikt čtvrtku antitezou, svobody a nutnosti, smyslu a nesmyslnosti, utrpení a útěchy, exaltací lidskosti a ničivé furie "bohů". Sám se domnívám, že je možno je všechny převést na rozpor základnější a jediný, a moderní tragický konflikt formulovat jako srážku Svobody a Moci. A kdo jsou v tom našem světě bez tváře a života honosivě živeřičiho v pompách konzumního přepychu a sériového člověka zároveň rozbaženého po moci a očesaného ze všech svých osobních partikularit a ze všeho mravního sebevědomí, kdo v něm jsou ti tragizující svědkové a osvědčitelé? Kamátkou: Ti, kdo člověku stavějí před oči příklady charakterů zcela zvrtnutých, které veškeré svoje osobní určení čerpají výhradně ze sebe samých, frenetiků vlastní mravní svobody, jako je Anouilhova Antígona, jejíž první náčrt přinášel ostatně už mytický Prometheus. Ti, kdo, jako Malraux, v ~~max~~ absurdní izolaci osobního svědomí bez mostů k družné společné pospolitosti radí vzbouřit se proti nesnesitelnému osudu sebeúčelným hrdinstvím činnosti pro činnost, "život je bezcenný, ale nic se hodnotou nevyrovná životu" /Malraux/, a riskovat jej z vlastní vůle je vrcholem sebeafirmace tím vznešenější, čím je ve svém osamění marnější. Tehle přece byla generace Hemingwayova. Ti, kdo, jako Camus v "Caligulovi", kladou problém člověka, jenž ztratil svůj tragický protipól, víru v osudnou-prozřetelnou existenci bohů, a nezbylo mu tedy než sám sebe jmenovat Bohem-Gaudem, Pánem a Koudrostí dějin. Čili smrtí všech ostatních. Tehle Caligula je zřejmě podobanstvím Josifa Visarionoviče. Nešťastný šprým lidskosti odsouzené zabíjet život v hektombách, než bude sama zabita nebo se zabije. A přepos, tehle je same thema Masarykovy habilitační práce o sebevraždě z roku 1881. Ten náš domnělý sociolog a ve skutečnosti vždy jen křesťanský moralista viděl dobře, ostatně ve stopách Dostojevského: Jakmile moderní člověk ztratil víru v Boha a ve vesmírů osaměl, nemohl než buď se sám posadit na uprázdněný trůn a zahrát si na Pána života a smrti, buď si zoufat. A také ti, kdo zděšení bestardizací živého slova, zafidili se literárně v parodích jazykové komunikace, v znemožněných výkonech mezilidské vztáženosti a participace, a dávají mezi lidmi kolovat slovem jen absenci všeho smyslu, toto je zase centrální thema Ionescovo a Beckettovo. Ale dost už těch jmen, byla nám jen k tomu, abychom jimi v literatuře vymezili hranice světa Karla Pecky. Jednou si někdo vezme za dílčí úkol prostudovat v jeho zrcadle aspekty rozpadu člověčí řeči na beztvárovou

mazu zvukových pílin čirého ble-ble-ble, totiž analýzou šao-
liteľských šprochů všech těch kápů, kádrováků a přesvědčených
výčepníků a demonstrátorů ideologických thesů. Věak dílčí
aspekty teď stranou, zajímá nás hlavně obecná formule jeho apo-
kalyptického vidění muklevské existence, upadlé do nenesi-
telné polohy absurdní křivdy na pokraji tragického řádu. Za-
jímá nás Peckův pocit mravního skandálu člověka zaslepeného
svou nestřesitelnou svobodou a krácejícího vědomě ke své zká-
ze, trestu udílenému nevinnému hněvem "bohů", chci říci stro-
kářů; i jeho "tragické opojení" z výzvy, vržené jeho svobodou
do tváře mocností smrti. Zkrátka poslední tvářnosti jeho Ne-
mohu jinak. Máme za to, že Pecka nevědomky blíží baroku, je to
dáno tím, že jeho aktuální mravní Nemohu jinak se opírá o jis-
totu budoucí poslední vítězné spravedlnosti, která dá vzpurné-
mu za pravdu, a byť to bylo i po jeho smrti, v neurčené časo-
vé dimenzi, v takovém zatracitěm dějinném indefinitu, které
nemůžeme dobře ~~xxxx~~ rozlišit od metafyzického infinita. Nevím
a nebude zkoumat, je-li ta jistota inspirována konec konců křes-
ťansko-nábožensky, rozhodně se jako vejce vejci podobá na ken-
ci analýzy kategorického požadavku existence věčného spraved-
livého řádu ve vesmíru a Kantovi tento požadavek zahrnuje i
důkaz, jediný filozoficky možný důkaz jsoucnosti Boží. Věak
jsem také, byli-li jste pozorní, nepromluvil o Peckovi-tragikovi,
řeč byla jen o jeho smyslu pro tragédii. Silně tu má Pecka blíz-
ko ke Camusevi, modernímu mistru existenciálního absurda, kte-
rý za meze pocitu životního absurda odmítá vybočit, ale jak-
mile mu to jeho absurda začne z o u f a t , hned se mu tím
zoufalstvím vloudí i nesmírná nostalgia po Bohu a víře, a u
Camusa se objeví gesta pascalovská; zastaví se věak na samém
prahu a říká si ateista. Já tomuhle humanismu naší doby, když
se mu chce smát - ale zpravidla nechci, je to také můj humanis-
mus - říkám "humanismus břichožluvecký": hodlá všechny svoje
jistoty, všechna svoje Jinak nemohu, svoji důvěru v lidskou
budoucnost, svoje právo soudit a odsuzovat, vydalovat z jedi-
ného pojmu člověka, výhradně z lidského nitra, z lidského pup-
ku, jak říkal Rabelais, ba z holoého pojmu člověčiny chce vydo-
být i to absolutně svobody a věčnou lidskou spásu přikazuje
člověku jako samospásu. Teď mě trkla představa, že nutnost
soudit a tedy i odsuzovat je obsažena v samotném pojmu člově-
ka, bylo by ho lze také definovat jako dvoounožce o d s o u -

z e n é k o k osudu soudit, odsuzovat, nesouhlasit. Osud kritický, ten je na celý život přibit na tomhle údel jako na kříž nebo na pranýř, protivný osud, fuji fu, alespoň jsem mu, jak vidíš, dovolil justifikaci div ne metafyzickou! a běda, jak také vidím, už jsem zase neodolal pokušení ironických posměšků, když nemám jinou oběť, zbývá si sám. Proč to dělám? Co chcete, soudím se! A dnes pravidelně už jen odsuzuji.

Do téhož světa dnešního zabsurdizovaného člověka, jenž - jakožto mravní entita - není už nic než ~~praktika~~ pocit povinnosti být svobodný, samoúčelná odvaha existovat bez naděje, si karel tečka šel tedy pro látku dalšího románu, "Štěpán". Je to originální aplikace jeho existenciální a existencialistické filozofie lidskosti na zvláštní případ českých národních dějin současných i minulých. Aplikace je provedena zase autobiograficky: český spisovatel, nedávny politický muč. je muž "pražské jaro" poskytl možnost výjezdu do ciziny, a tedy i emigračního úniku z pasti, jejíž závora právě znovu zapadá, se po chvíli váhání z rozmyslu vrací domů. Údělán opakovat se svou vlastí po x-té národní dějinný údel začínat stále znovu, od počátku a z východiska nuly, z propasti svobody právě rozdrčené na prach a kultury potopené v samotném okamžiku, kdy se dotýkala vrcholů. Tragický proces desetkrát už národním kolektivem prožitý: národ věčného začínání z ničeho, věčného navazování násilně přerušovaného vývoje, věčného "buditelství", jehož nekonečná obětavost je v samotném okamžiku dovršeného "probuzení", uzrálého k samosprávné svobodě a tvůrčí zralosti fyzické i duchovní, pokaždé stržena zpět do potupy nicotného východiska, a začíná znovu! Českým dějinám se zdá vládnout zákon zoufalé marnosti a absurdního hrdinství! Fatum doslova pekelné, ale které zároveň už tím samým apeluje a odvolává se za sebe sama k mravnímu absolutnu věčné spravedlnosti. Jestli vůbec kde měla a mohla vzniknout koncepce národního dějinného smyslu jakožto významu po výtece náboženského, bylo to jistě v Čechách. Myslíš, teď se ví, znovu na kacířka, a jak je i při všech svých omylech ve vývoji českého ducha zjevem logickým a s českostí sourodým! S jakou neústupnou tvrdohlavostí chtěl tento nešťastný fantast, aby češství ve svých dějinách mluvilo j e n s Bohem a věčností, bylo jedním a je v věčného "dohánění ostatního světa, věčného znevuotevirání oken a čerstvý vzduch svobody.

diagnóza dialogem pouze s nimi, přelo se s nimi v hádce často přerušované a odpirané o jejich obsah a výroky! Jak pyšně sám sebe jmenoval jejich prezíretelným pověřencem, přesvědčen, že ho povolaly, aby zabezpečil národu svobodu! Jak věřil, vzpurný optimista, že si národ, jím zformovaný, už nikdy svůj dialog s Bohem nedá utopit v žádném rachotu dobře fungujících kašín ani v žádném blahobytném kosannem přežraných žaludků! Vraťme se k P e c k e v i , tu zákonitost českých dějin originálně ilustruje paralelismem příběhu spisovatele Sovy a příběhu Rašína Sezimy z Rýznburka, skutečné historické osoby, byl to protihabsburský politický disident, ušedlý po Bílé hoře v Sasku, který po všechna léta příprav k Valdštejnovu povstání proti císaři byl kurýrem a prostředníkem mezi českou nekatolickou emigrací, švédským dvorem a táborem valdštejnských spiklenců v Čechách, nepřetržitě koloval mezi vévodou a Oxenstjernou či Arnimem, Irěkou a Thurnem, Slavatem, Hutnou a Ainským, denekodněna převážel uzlíček své touhy po české svobodě z Míšně do Prahy, Jičína, Opocna, báhvikam ještě, až do závěrečného zoufalství úplného nezdaru. Opravdu se dobře hodí, aby svou necentrální, ale výraznou dějinnou figuru ztělesnil kolísavou houpačku nadějí české disidence, marně vkládaných zároveň do cizích necenských ambic, jež mají přinést spásu zvenčí, a do chorobné ctižádnosti domácího velikáše, rozeného kolaboranta s jakoukoliv mocí, ctižádnosti vádající, věčně odkládající poveli k vzpouře, rozkládající se posláze postupem choroby tělesné i mravní na holé bláto bezmocnosti; a ta tragická naděje se ho úpěnlivě drží až do té chebeké únorové noci 1684, modlí se k němu, vyzývá ho Zůstaň, vydrž, ještě pořád jsi alespoň stínem, symbolem, praporem! Pecka v Rašínové osobě volil dobře. A velmi obratně, případně a působivě vklínil příběh Rašínův do Sovova, vloučení obou historií významově paralizovaných do sebe je literárně provedeno tak: spisovatel Sovy si za hranice v hlavě s sebou z Prahy veze románový nápad či spíš rozvrh filmového libreta z národních dějin, o Rašínovi, a postupně je scénicky snove a rozvíjí od výjevu Kryštofa Keranta z Polzie, zatýkaného po Bílé hoře na Pece císařským kolaborantským oberistem Valdštejnem. A počínajíc tou scénou se v textu románu oba příběhy, Sovův i Rašínův, mohou střídat po epizodách, které si vnitřním významem odpovídají, brzo se prolínají, nakonec jeden děj přímo přechází v druhý, a to v jedné a téže kapitole, ba odstavci, ba větě, bez vysvětlování, že se změnil hrdina, dějové místo i historický čas. Ustavec či věta, jež začíná o spisovateli a končí v kurýrovi, obraz osudu jednoho a

téhož ve dvouosobních verzích, osuda, jenž se š t ě p í do dvou podob, viz jméno románu. Nemějí by se však přece jen jmenovat spíš "Zrcadlení"? Jako by přehavá vina, unášená proudem dějinného času, nesla donekonečna ve svém blýštivém zrcadle stále tutéž úzkostnou tvář, kterou proměňují jen závaný větru! Tento duktus románové věty, v níž se jeden lidský osud přelévá v zcela jiný, známe dobře ze Martra, tušila z jeho "Cest svobody". Spíš ještě než stylová figura je to i u něho výraz obecného pocitu života, zde je to snad staré indické tat twam asi, vše je ve všem, vše se opakuje a přetěluje, na všem, co se v tuto chvíli na světě děje, jsi šťasten, tobě zvoní hrana, zákon universální identity jeouca a nekonečného návratu věcí, dějů a lidí ve věčném koloběhu. Ale semhle neaifíme. A thematickým mikroanalytikům ponecháme úkol podrobně prozkoumat, do jaké míry se s historickou skutečností kryje Peckova koncepce dějinných postav Valdštejnem počínajíc, univerzálním katalizátorem, postupným zrádcem všech; a do jaké míry si tyto postavy a charaktery a situace, které vytvářejí, odpovídají a mohou odpovídat se svými dnešními korespondencemi, kde je korespondencí například znevu Valdštejnovou, anebo zda a do kterých soudobých situací, charakterů a mravních typů se rezešel a rozdělil jeho habitus, jeho životní metoda ctižádostivého vyčkávání a obezřetného těžení ze všech příležitostí, jeho zkrumpované, sňhlé charakterové mimikry; má-li loupeživý rytíř Ptáček vůbec jakou, a kterou parentelu a korespondenci našich dnů, hledejte moderního flibustýra, jenž se nepřidal k nikomu a vybírá svoje výkupné na obou stranách; atd. atd.; do jak přibližné míry si jak chronologicky, tak významem odpovídají etapy krachu valdštejnské konspirace a v ní osudu Kašínova a etapy zklamání spisovatele Šovy v letech 1945-1968, a jak úplně a dokonale byla a mohla být provedena tedy i strukturální výstavba románu v jeho vnitřní asymetrii protějškových dvojic situací, povah a významů, zde by si na své přišel i kritický analytik formalistický. Atd. atd. Detailní otázky jsou zkrátka nečetné a všechny kritické metody naleznou svoje oprávnění, nás však v té naší náčrtové a orientační studii zajímá už jen hlavně, řekl bych, závěrová m o r a l i t a. Dobrý bajkář či báječ ji poví příběhem. Na rodný stateček, dosud konfiskovaný, pustý a zplundrovaný, se vrátil z vězení Kašín, musil po chebském masakru zaplatit cizáckou milost zevrubnou zprávou o vald-

stejná konspiraci, vítěz chce zvědět pravdu, máj si ji tedy; a doma, už jen s pomocí jediného starého poddaného, jenž tu zbyl, ~~zřítel~~ zahájí na čípku obdělávaného pole, po kelikátó už v té zemi věčných začátků z ničeho, věčného zmrtvých vstání a věčného nasmíření, práci pro budoucí žen, a prvníá pokorně sklizenýa kláskem v sobě zažehne obýnek věčně obnovované nepotlačitelné naděje na osvobození zítra, za rok, za tři sta let. Do řech se vrací spisovatel Ševa, muž téhož rodu a určení, a rodu a určení Sisyfova. Neboť znovu si v této úvaze, která se hemžila reminiscencemi z antické tragické mythologie, půjdeme pro podobnoství do teže nepřeherné řecné pokladnice symbolických modelů všeho velikého, co kdy pojala a pojme naše vzdělanost. Sisyfos, král korintský, jenž z prokletí bohů nesčetněkrát vyvalí balvan na temeno hory a vrátí se k němu, zřícenému do údolí, aby jej vyvalil znovu. Héres přikutý k údolí věčného začínání a věčně dovršovaných, ač i věčně zmarňovaných vítězství, muž, jenž mezi všemi po výtce "nemůže jinak". Proto, že jej k jeho balvanu přibila vůle bohů, a bohové odsuzují na věčnost. Ale i proto, že by se ani sám od svého balvanu hnout nechtěl, že by svůj osud ani neměnil, že k němu přilnul, adeptoval jej vlastní vůlí sice poráženou, ale nikdy nepokřvenou a na temeni hory ~~zřítel~~ pokaždé a znovu a znovu blaze oslněn vítězoslávou triumfu a vědomím naplněné svobody: Opět jsem to tedy dokázal! a dokáží i příště, a po tisíci, a pokaždé! Je-li kdo symbolickým hrdinou strectví tělesného a ducha nezotročitelného, vnitřně navždy svobodného a který dokáže i svoje těle přesvědčit a strhnout s sebou, aby nechtělo utíkat svému osudu a dezertovat svému určení, pak je to Sisyf. Je přímé ztělesněním myšlenky antiemigrační. A ještě tohle: ve svém paramythu či similythu z roku 1942 nám Camus říká na sám konec, že si Sisyfa máme představovat vlastně šťastného. Jeho "hamartéma" je pyšně usměvavá. Každý krok Sisyfova strastiplného díla je proniknut vědomím příštího triumfu a pocitem, že žádné zoufalství není n a d jeho síly. A po česku mluveno, dýchá smírnou sebojistotou české země ve chvílích, kdy se již již sládcce na chvíli objímá se svou svobodou, právě dosahovanou, tehdy je nejkrásnější, neboť plná vlastního smyslu. Představa Sisyfa náleží na závěr rozboru Peckových prací jistě právem: stojí v linii Peckova pocitu moderní lidskosti vůbec a českého národního osudu zvlášť, a uzavírá jeho perspektivu.

Pocitu, který se pohybuje na samém pokraji tragismu, který však tragédii, z níž přijal její pathos, odmítí jako ethos, totiž svou neporušitelnou a plně charakterní přičetností mravní, jež postuluje a zahrnuje totožnost lidskosti a svobody. Stůj zde tato sisyfevská reminiscence jako naše poslední chvála Peckova dvojího románu. Esteticky není snad bez chyb, po té stránce jsme jej ostatně nedorozbrali. Chtěli jsme především holdovat mravní závažnosti jeho úmyslu, podtrhnout a zvýraznit jak šíří lidské moderní problematiky, kterou obsáhl, tak koncepční hloubku interpretací, které se pokusil dát lidskému i národnímu osudu. Touto odvahou je Peckovo románové dílo v oblasti naší soudobé prózy monumentem ojedinělým.

Co se stalo na horách

Byl to jiný podzim, ne ten divný, minulý, kdy nenapadlo v listopadu ani v prosinci ani trochu sněhu, teprve před vánocemi trochu sněžilo a celý leden byl teplý a skoro beze sněhu. Lidová pranostika praví: Teplý leden, pomoz Pábu.

Tehdy bylo na Kikulaše tolik sněhu, že jsme se museli vyhrabávat z chalupy a bčky se propadaly do metrové vrstvy prašanu, jely samy někde dale kam chtěly, a v kuchyni se muselo už celý den svítit, protože před oknem byla velká závěš. Byli jsme tehdy v chalupě sami, bubínek horkem zčervenal, občas se ozvalo nějaké záhadné žukání anebo praskání, v téhle chalupě je dobře, když je tu hodně lidí, na jednu rodinu je moc velká, dale je několik místností, které se vůbec nepoužívají, okna vedou do chodby a ne ven, a podlaha na půdě se na některých místech propadá. Kde pořád zurčí voda, protože chalupou protéká potok a co se jednou stane, až stromy nad námi vykácejí a pramen se ztratí, to nevíš.

Seděli jsme tedy u bubínku a pili čaj, venku suřila vánice a krov praštěl a pohyboval se, jako by chalupa byla loď, která pluje po rozbouraném moři. V takových večerech je lépe nevyházet, beztoho je zákaz vycházení. Ve chvíli, kdy meluzína na chvílku utichla, uslyšeli jsme zvláštnísfikavý vysoký hlas, který volal:

Eu, eu, eu.

Otevřela jsem dveře a do chodby padl paprsek světla z pokoje, z tézna půdy se vynořily dvě zelené oči, nehybné, skoro skleněné. Paprsek se v nich zlomil jak skleněný šíp, zatřpytil se a zduhověl jako rampouch a rozplynul se.

Eu, pravil lidský hlasem.

Vzala jsem ho dovnitř a nalila mu mléko. Byl to černočerný obrovský kocour s bílým pálměsícem na vyklenuté hrudi, má malá dcera uvěřila, že je to zakletý turecký princ. Hlavně bylo divné, že se tu u nás tak samotářsky usadil. Přišel z velkéoudy, která je o dvěšest metrů dál na stejné vrstevnici a čas od času nám poskytuje pomoc či ochranu. Když nám dojde chleba, prodájí nám ho, když potřebujeme doktora, můžeme odtamtud zatelefonovat, a když máme chuť na pivo, teče tam v pípy. Sedí tam a kraluje velký Medvěd Medvídovič. Někdy za dobrého počasí stává před boudou a dívá se teskně do krajiny, možné vidí tam někde v dálí vsi, která jeho rodu patřily a jsou tam

stále stejné, zasněžené, nočná čeka, že zdole z údolí přijde nějaká žena, která by se mu líbila. Přijde-li, usadí ji uvnitř a rozžhává hnědé oči dozluta, poručí koňak pro všechny, kdo přijdou s ní, chňapne tenkou kostěnou skleničku do tlapy a roztáhne tekutinu, až se lepí, a nadechne páry nozdrami, aby se mu rychleji mozek obloudil, aby ji pak obloudil, a v tekutině to blyská jako v jeho očích souká síť, chce chytit součku hodně živou, ne nějakou línou lezuru, bledou a neduživou, chce ji, ale neurazí se, když ji nedostane, je to hra a on je slechtic. A tak ani nelituje koňaků, které dá třeba několikrát dokola.

Medvěd Medvedovič tam má celé hospodářství, ze zbytků vykrmí tři prasata, několik koček a psů. Ale tenhle kocour se usadil u nás a v bidě a svedočně chytá myši, pohrdá luxusem, a my tentokrát nemáme rozkousané povlaky a ve skříních myši hněda, ani myšinou to tu nemá nepáchno a kocour si tu chodí jako král. Jako mocný Medvěd Medvedovič tam na svém. Musíme jen dávat pozor, abychom ho nezavřeli v pokoji, když odjíždíme, jako to udělala nerada majitelka chalupy jedné kočce. Ta si uhryzala nohy, aby si zachránila život, rozkousala koberec a ohryzala nábytek, ale pak stejně pošla, když mesic nikde nepřijel a neoděkl. Ležela tam u dveří, zablá a vyceněnými zuby a sraď tam vytrvával dlouho jako vzpomínka na strašnou smrt.

Byly jarní prázdniny, skoro konec zimy, a šestiletá Janinka tahala kocoura za ocas tak dlouho, až se po ní chnal a sekl jí zubem na předloktí. Janince omylem ránu kyslíčnickem a nikoho by nic dál nenaspadlo, kdyby tam nebyla také jedna přírodovědkyně s vysunutou bradou, srzavá jako liška, a ta řekla, že se jí kocour nějak nelíbí, že má v posledních dnech nějaké divné chování, a podle ní by mohl mít vzteklinu. Druhý den byla neděle a rodiče Janinkiny se rozloučili a jeli domů. V pondělí dopoledne sažu na zápraží lyže, běžky už klišatka, sažehluji a čichám krásnou vůni vosků a tu se podívám do údolí a vidím, jak se po louce blíží Jiří s pytlíkem přes rameno.

- Co taďy děláš?, zeptala jsem se ho, když dorazil.

- Jedu pro kočku. Musím ji dovézt živou do Prahy na veterinární stanici.

A Jiří vypravoval, jak se cestou zastavili na hájence a paní hajná jak připustila, že se tu čas od času objeví nějaká vzteklá liška, a pak Jiří řídil auto do Prahy, Janinke spala a začal ho bolet zub, sednička vlevo dole, a jeho žena div neplakala strachem, že Janinke dostane vzteklinu. Doma si hned našli knížku, kde se psalo

o vzteklině a dočetli se, že jestliže nemoc propukne, není žádná naděje. A tak Jiří sebral hned večer Janinku a odvezl ji na Bulovku a tam mu řekli, že buďto přiveze živou kočku anebo si tam Janinku nechají a budou jí píchat preventivně dvacet injekcí do břicha, a to už Jiří věděl z knihy, i když mu to neřekli, že při píchání je asi dvoacetiprocentní riziko, že dítě dostane encefalitidu a zbízne. Odvezl Janinku domů a uložil jí do postele a sám odjel na pohotovost, kde mu otevřeli sub. S tím subem časně ráno nestartoval auto a ještě za tmy jel zpátky do hor, rozhochnut a od své ženy zapřísahán, aby se bez kočky nevracel. Měl jednu tvář otoklou a bledou za drátěnými brýlčkami červená.

Odpoledne se zvedl severozapadní vítr a jakmile začne ~~duvat~~ foukat ostřeji, je počasí zkažené na několik dní. Přifoukal hned mlha, které nejdřív vylezla na vrcholy, plounala se po nich a pak se převalila i do údolí a zavalila je jako velká studená duchna, bílá mlha, z níž bolely oči a Jiří v ní bloudil s pytlíkem přes rameno a hledal černého kocoura s bílým půlměsícem, stávalo se a pak byla docela tma a to se Jiří vrátil do kuchyně a zhroutil se na lavici. Přinesli jsme mu čaj s rumem a buchtu a to ho posilnilo tak, že znovu vyrazil. Věděli jsme všichni, že kocour přichází pravidelně kolem desáté hodiny. Do té doby je na velké bouři nebo někde jinde, kde se ho Jiří asi nedovolá už proto, že nemá žádné jméno. Desátá hodina měla být naše. Jiří si přinesl sebou syrové maso, na které ho naláká, a koženou rukavici, do níž ho uchopí. Přesně v deset kocour přišel a sotva se zakousl do masa, vyběhl Jiří, popadl ho za kůži na zádech a zvedl ho vítězně do výšky. Kocour vydal táhlý lidský skřek jako by se chystal k arousalání, a pak se rozběhl a sekal drápy kolem sebe a oháněl se, až rozdrápal Jiřímu svetr na předloktí a také kůži, v té chvíli ho sakrvácený Jiří pustil a kocour vyběhl po schodech na půdu a snízel. /Tento útok veterináři posději označili za chybný, zvíře se má uchopit na zádech, přitisknout k zemi a strčit do pytle a nikdy se nesmí zdvihnout do výšky./

Teď už se neobjeví, našel Jiří a bál se, že kocoura vyplašil a že bude muset čekat až do rána a vzít si další den neplacené dovolené možná dokonce několik dní, protože bez kocoura zpátky nesmí a nemůže, protože by musel dát svou Janinku.

Seděli jsme pak večer kolem dlouhého dubového stolu, když je chvílku ticho, je slyšet, jak v něm kutá červotoč. Jiřího žena kdysi vyprávěla, že saponovala na stole peněženku, vlastně nechala ~~ji~~ ji tam několik dní a červotoč v ní vykousal díru, ale nikdo jí nevěřil, to jsou nové pověsti české, co se tu někdy vyprávují za dlouhých

zraněných večerů anebo když je venku fuker a ovrzlice seká do tváře, anebo když prší. Tak třeba někomu se prý pořad na půdě ztrácelo ovoce, povídal někdo, nenašli tam stopy po žádném zvířeti, ať pátrali jak chtěli, objevili jenom souvislý pruh vymetený v prachu, jako když někdo utře za sebou otisky, ovoce se ztrácelo pořád a tak se rozhodli, že budou hlídat a přijdou stůj co stůj na to, kdo je zloděj. Byli prý tři bratři a nejstarší měl jít první noc.

- A vzal si kolem krku ježčí kůži, aby neusnul, zeptalo se některé z dětí, kterým se všem chtělo spát, ale nebyly k zahrnutí do postele, dokud se lov nezdaří.

Hlídal, hlídal a co nevidí. Kolem půlnoci přišly dvě krysy. Jedna uchopila do předních prasek jablko, lehla si na záda a druhá ji odnáblav po zádech pryč.

Eu, eu, eu, ozvalo se před půlnocí. Přišel. Zavřeli jsme nejdřív všechny dveře a za dírou od dveří do chlíva, kudy obyčejně odcházel, připravil Jiří barel od dehtu, s nímž se v létě natírala střecha. Jiří si vlezl za dveře do chlíva a oběma rukama pevně barel objal. My jsme pak podle předem dohodnutého plánu postupovali v bundách a v rukavicích ke kocourovi a dráždili jsme ho, až se rozběhl, rozšklebil hubu, zasýčel jako had, naježil se a vzápětí se vrhl k jedinému možnému úniku - k díře ve dveřích. Okvala se strašlivá rána, jak kocour hlavou narazil ~~na~~ na dno barelu. Když zjistil že je v pasti, nechtěl se vzdát, házel sebou, bušil tělem a hlavou, ale Jiří držel barel větší silou, zápasil s kocourem statečně, dokud jsme neoběhli chlíva a nepřispěchali mu druhou stranou na pomoc. Zaklopili jsme víko a barel ponořili do pytle. V pytli kocour strnul, přestal se házet, asi ztratil už úplně orientaci nebo mu přestalo fungovat centrum rovnováhy. V půl jedné v noci se Jiří vydal s pytlím ~~na~~ na řešení ~~na~~ v mlze a ovrzlicí dolů. Byl šťasten, že ulovil kocoura a nebude muset dát Janinku.

Občas se v autě kocourovi svezly drápy po vnitřní straně barelu, ale jinak byl hodný. Ve čtyři ráno byli v Praze. A v sedm hodin už Jiří byl i s kocourem ve veterinárním středisku. Čekárna byla plná psů, kteří tady se svými majiteli čekali, až budou očkováni proti vsteklíně. Psi kocoura hned ucítili a vrhli se na barel s takovou nenávisť, jako by kocour byl strůjcem jejich příští bolesti. Na přání majitelů psů vzali Jiřího přednostně. Ale sotva vstoupil do ordinace, už bylo zle.

- Mám tedy kocoura, který je pociťteľný ze vztekliny, řekl Jiří, doktor se postavil proti němu a za ním stály dvě sestry a všichni se tvářili slobně, ba nenávisťně.

- Tak si ho, pane, odveďte do toho okresu, kam patří. To je zakázáno vozit nakazená zvířata po celé republice, dokonce je i pře-
vážen z kraje do kraje. A to vy jste, pane, udělal, a to je přímo
trestné.

Marně se bránil, že na Bulovce mu nařídili přivést kocoura do
Prahy, vyhrožoval, že si bude stěžovat, a oni svolali vedoucího
střediska a ten vyhodil Jiřího i s barelem naštěstí zades, takže
Jiří nebyl znovu vystaven muřivému utoku psů.

Jel domů a cestou se zastavil na zubním středisku. Kocoura nechtě
v autě a vytáhli mu sedačku vlevo dole. Pak jel domů a postavil
barel doprostřed předsíně, natíkal víko dřevěnou kostkou a byl by se
dal do práce, kdyby se iniciativy naujela jeho až dosud tichá a
pasivní žena. Zatelefonovala svému otci, který měl známého na minis-
terstvu zdravotnictví, snad někoho přímo pod náměstkem a ten nařídil
veterinárnímu středisku, aby Jiřího s kocourem přijali. Akce trvala
pouhých pět hodin a ve stanoveném čase se Jiří s barelem objevil tam,
odkud ho ráno vyhodili. Přijali ho, ale dala mu najevo, že ho rádi
nevidí. Odmítali také barel otevřít a žádali to po Jiříu. Je to váš
kocour, tak si ho vydejte, řekl.

Ale Jiří se bál. Představoval si, s jakou silou a nenávisť
kocour vyletí z barelu, jak odemoluje ordinaci a vrhne se především
na něho, na Jiřího, a vydrápe mu oči. Už je posrůbaný a možná dostan
vzteklinu anebo evacet injekcí do břicha a encefalitidu a zblbne.
Nechal barel stát uprostřed ordinace a pomalu a beze slova se vzdale-
val. Ráno po sedačce vlevo dole přicházela k sobě a ukrutně bolela.
Jiří bezvýjma očima viděl barel, který už vidět nechtěl, nechtěl
slyšet o kocouroví, nechtěl ho ani vidět, toužil být chvíli sám,
bez kocoura, bez rodiny, přál si arzet si tvář a o samotě hlasitě výt
Eu, eu, chtělo se mu volat do prázdna.

Když viděli, jak odchází, navlékli si konečně tuhé rukavice
dlouhé až po ramena a sňm vedoucí střediska otevřel barel. Zůstali
stát kolem, ale nic se nedělo. Ordinaci zalila vlna nehybného mrtvého
ticha. Nakonec museli kocoura vysepat na pracovní stůl. Seděl tam,
živý, zarputilý, asi uražený anebo v šoku. Pícnli mu chuděkoví ještě
injekci, aby se prý vzteklina, má-li nějakou, rychleji rozvinula
a požádali Jiřího, aby ho opět vložil do barelu a odnesl si ho. Žádali

aby ho sem obden přivázel a oni že budou kontrolovat, jak se nemoc vyvíjí.

- A kde ho mám mít?, volal Jiří.

- Udělejte si na něj nějakou klec, poradili mu. My ho tu mít nemůžeme. Máme prázdnou karanténu a museli bychom ji celou kvůli jednomu kocourovi uvést do provozu.

A Jiří nevidoucíma okem /rána ho bolela tak, že na jedno oko už neviděl a na ucho neslyšel/ spatřil obrar, jak kocour rozstříkává sliny po bytě a sliny oletávají Janinku, která vsteklina, jestli jí ještě nemá, dostane. A dostane jí i jeho žena, jestli Jiří něco neudělá, je konec a tak tedy naposled se vzechl a jmenoval někoho přímo pod nábětkou a to je snad slonilo, protože se rozhodli otevřít karanténu. Jiří bude platit za pobyt kocoura deset korun denně, což za tři neděle činí dvě stě deset korun a pak se uvidí, co bude dál. Bistra vyplnila složenku a podala jí Jiřímu s úšklebky, ale ten se usmál, pohnul ztuhlou pusou do náznaku úsměvu, v té chvíli byl ochoten zaplatit daleko víc, mohli ho natáhnout jak chtěli, nepočítal ani úslou asdu, ani benzín, ani amortizaci auta, nemyslel už ani na to, že Janinka jeho nejvilější je končetá a on sám je poškrábaný, v hlavě mu hučelo, když sedal do auta a přál si nebyť, nikdy se nenarodit, nepočít Janinku, ach ta sladká chvílka při dešti, nojet na hory, nesetkat se s kocourem, aspoň na chvíli nebyť. To všechno tu čarodějnice s vysunutou bradou, kdyby ona počezření nevyslovila, nikoho by bylo nic nenapadlo, a Jiří v tu chvíli pocítil takovou nenávisť k přírodovědkyni, že by jí snad zškrtil, kdyby jí potkal, anebo otrávil, smetl se světa, protože ona to způsobila.

Ku, eu, volal Jiří když přijížděl do ulice, kde bydlí. Lona objal Janinku s dobrým pocitem, že pro ni udělal všechno, co mohl a že jí možná uskránil život. Ani se nemyl ani nehodil, vzal si dva prášky, vlezl do postele a usnul.

Za tři týdny mu sdělili, že kocour byl zřejmě zdrav a nikdy vsteklina neměl, ale konečný výsledekšetření může potvrdit jenom pitva. Jiří měl souhlasit s utracením kocoura. Souhlasil. Výsledek pitvy potvrdil předešlou domněnku.

A Jiří teď v temných nocích, kdy vítr locuje krovem a půda vrže jako stožáry na lodi, slyšává někdy podivný pláč.

Ku, eu, slyší Jiří a ze tmy v pokoji vyplouvá černý kocour, přine smrti vyvebozený s krásného a tuhého kočičího života, připlouvá, šklebí se a usazuje se Jiřímu na prsou.

Protože se většina českých ž i j í c í c h literátů narodila u ž po březnu 1848 /ačkoliv dílo mnohých tomu neodpovídá/, a protože české literární dějiny jsou dlouhé a paměť krátká, uvádím zde v opisu některé verše českého dramatika a básníka S. K. Macháčka, jehož "Drobnější básně" vyšly roku 1846 - a byly moudře předbřeznově i po-
březnově - věnovány "C. Kr. Milosti skutečnému komorníku, ř e d i t e l i p o l i c i e, pražskému hejtmanu A.T.D." což nebylo a není i po stočtyřiceti letech v Čechách tak marné věnování ...

Ovšem, nejen pan profesor S.K. Macháček, ale i jiní čeští literáti předbřeznoví policii "v úctě měli a s mísy její jed-
li". To např. Karel Havlíček Borovský měl v téže době i to štěstí, že se stal smluvním saměstnancem C. Kr. Policie jako novinář. /Viz jeho dopis snoubence Fanny Weidenhoffrové ze dne 24. 6. 1846, který končí touto douškou: "Také ještě Ti musím oznámit, že me naše pražské hejtmanství /Policie/ do-
piseš svým od 23.Června, který jsem však teprve nyní dostal, počilo službou svého Translatore in Bohemica /budu jim je-
jich napsání do češtiny překládat/, která služba mi asi tak 10
100 zl. stř. ročně vynese. Práce při tom není mnoho."/ Pro
zajímavost ještě několik slov z dalšího dopisu - nejen máma,
i postel - : "V Praze 30.Července 1846. Milá Fany! Předevšim
Ti musím oznámit, že jsem jiný byt již skoro našel; není to
ještě vyjednáno, ale nepochybně jej vezmu. Bude velmi příležitý
a velký svláček pro tebe. Pro me bude proto nejpohodlnější, že
je u samé tiskárny v těch nových domech u samého kamenného sta-
rého mostu, vyhlídka na zásek a vodu;/.../ Víš, tož se o tom
nedá nic říci; pan domácí toho nového bytu /nelekej se, je to ten
Eidinger od policie/ není v Praze, a v sobotu neb v neděli do-
vía se teprve všechno jak náleží." -Křipokojový byt byl v Karlo-
vých lázních, kde K.Ā. Borovský měl posději redakci Národních
novin...

Pro říjící literáty není snad nutné zdůraznit sisky a
podobného předbřeznového šailí: Sisson Karel Macháček sešel
vzápětí po své velkolepé dědikaci /se srtí ve věku 47 let asi
nepočítal/, a pro Karla Havlíčka Borovského si přejel jeho vlas-
tenecký spolupracovník s ředitelství policie, komisař Dedere...

SIMBON KAREL MACHÁČEK

DROBNĚJŠÍ BÍSNĚ

pozn.

Jelikož "DROBNĚJŠÍ BÍSNĚ" byly původně uspořádány dosti nahodile, jsou zde opsané verše rozmístěny do tří drobných oddílů:

BÍSNĚ ČESKÉ

BÍSNĚ ČESKÉ MILOSTNÉ

BÍSNĚ ČESKO-SLOVENSKÉ

AŽ SLOVANSKÉ

B Í S N Ě Č E S K Ě

N A V L A S T

Vlasti má, ó vlasti má.
Česká vlasti rozmilá!
Vyjasni zas obličej,
S důvěrou se k sobě znej!

- sbor: -

Vlasti má, ó vlasti má,
Česká vlasti rozmilá!

Odvracuj se od ran svých
V boji svatém dobytých,
Zjevují tvou ctnost a čest,
Nepřátelů zlost a lest.

- sbor: -

Vlasti má, ó vlasti má,
Česká vlasti rozmilá!

Ještě lev tvůj udaten,
Jak byl mnohý slavný den,
Nekles' za nehody v prach,
Tvá buď sláva, vrahů strach!

- sbor: -

Vlasti má, ó vlasti má,
Česká vlasti rozmilá!

Nad syny si nezoufej,
Zas je za své věrné měj.
Miluje tě, kdo tě zná.
To buď radost, pýcha tvá.

- sbor: -

Vlasti má, ó vlasti má,
Česká vlasti rozmilá!

NA B A S U

Baso, baso, bruč!
Komu sróce v těle,
Nech se těší směle,
Skákati ho uč!

Jestli komu žluč
Kypí na jiného:
Vyhoukej ji z něho,
Baso, baso, bruč!

Houkej, houkej, hluč!
Tvé ať brnky brání
Všemu pomlouvání,
Baso, baso, bruč!

Baso, baso, bruč!
Ať tu políbení
Dívky slyšet není,
Baso, baso, bruč!

Hlukem toho muč,
Kde se štítě noty,
Bloudí do samoty,
Baso, baso, bruč!

Do uší mu huč:
Jen kdo vesel bývá,
Věku používá,
Baso, baso, bruč!

L Á S K A P R O Z R A Z E N Á

My líbali se v noci,
Nikdo se nedíval,
Hvězdy na nebi stály,
Kdo by na to dbal!

Jedna do moře padla,
Šeptla to t/omu as,
Moře zradilo veslu,
Veslo pak plavci zas.

Plavec o něšší lásce
Milé své dívce pěl:
Nyní pěje to každý,
Nikdo to neviděl!

K Ů Ň A O S E L

Lávka úzká,
Houpavá a kluzká,
Vedle bahniště se táhne.
Tou šel osel přeznenáhle,
A hle, přešel bez nehody.
Za ním, jakoby ho svými body
Jezdec bodal tíž a tíže,
Kůň tou stezkou klopotal,
A žbluňk po krk do kaluže.
Osel se ho poučovat jal:
"Kdybys byl tak pozorlivě
Jako já se tudy bral,
Nebyl by si šlápl křivě."
"Nepokládej, špatný druhu,"
Odpoví mu kůň, "si za zásluhu,
Že dře tvého přirození
Tebe s klopejtnutí není;
Těž bys jen tak váhavě byl šel,
Kdybys o závod byl hnát se měl."

T O P O L

"He já vysoko se vznes'
Nade stromy všocky!"
Honosil se topol kdes
Raduje se dětsky.

"Není proč ti nádherně
Nižší nás tu hanět:
Neb se tobě, brachu, je
Všemu větru klanět.

V DUBINĚ

Aj vy dubce dubové,
Lesní velikáni!
Pozvedáte hlavy své
K modré nebes báni.

Pod vámi zde na mechu
Trávím život jarý,
Nalezaje potěchu
Za zármutek starý.

Ovšem pamatujete,
Co se Čechům dělo,
Jak jim za mnohého dne
Srdce krvácelo!

Aj vy dubce dubové!
Komu z vás se hodí,
Že se pod ním vlasti mé
Nový matitel zrodí?

Kýho třísky Čechové
V mečů jilce vsadí,
Budou hájit slávy své
Proti zlobě hadí? -

BÁSNĚ ČESKÉ MILOSTNÉ

Ž Í Z N I V Ý

Krásné děvče pode skalím
Ze studánky nabírá.
"Dej mi pítí, nepokalím
Praménku ti, děvo má!"

O, jak mě ten nápoj sílí,
Nad med jest a nad malvaz,
Nový život leje v žíly,
Naber, milá, naber zas.

Tys mi žízeň uhasila:
Srdce mé však chytilo;
Ty jsi na něj olej lila,
Uhasíš mi také to? -

N E S P O K O J E N Á

Všude, kam jen oko stačí,
Na opak se děje:
V létě se nám slunce mračí,
V zimě sněhy hřeje.

O žně s námi deště hrají,
V jaře kvítí vadne,
A když hrozny uzrát mají,
Fučí větry chladné!

V patnáctém se vdala roce
Klynářovic Anna.
Já jsem dvacet na vánoce -
A vždy ještě panna! -

N A D P O T Ů Č K E M

Nad potůčkem
Kalina se kývá,
Na ní ptáček
Nade všecky zpívá
Nad potůčkem.

Nad potůčkem
Skví se střecha bílá,
Pod ní mlejnek
Všecky nademílá
Nad potůčkem.

Nad potůčkem
Dívka mele v mlejně,
Nejkrásnější
V celém dívek hejně
Nad potůčkem.

Nad potůčkem
Ptáčku se jí dívej,
O své lásce
Milé dívoe zpívej
Nad potůčkem.

N Á H O D A

Dlouho mračno nebe krylo,
Konečně se vyjasnilo

Náhodou;

Já tu v podvečerní době
Na louku mou vyšel sobě

Náhodou.

Cesta k zahrádce mě vedla,
A tam Lidka ještě předla

Náhodou;

Od země já hlavu zvednul,
A hned do očí jí hlednul

Náhodou.

Od toho dne ku večeru
Na louku se denně беру

Náhodou;

K zahrádce mě cesta vede,
Kdežto Lidka denně přede

Náhodou.

A tak večerní ta doba
Svedla na věky nás oba

Náhodou!

Nový pro nás domek stojí
Pe žních bude Lidka mojí

Náhodou!

N Á M L U V Y

mládenec:

Rybářko, má rybařinko!
Vyslyš pěkně prosbu mou,
Polapni mě v síti svou;
Rybičky se těšete vodě,
Já být nechci na svobodě,
O, lap mě v síti svou!

rybářka:

Mládenče, můj mládenečku!
Kdyby jsi se lapit dal,
Síti bys mi potrhal,
A pak ušel na svobodu,
Oplakávala bych škodu,
Ty bys jí málo dbal.

mládenec:

Rybářko, má rybařinko!
Bojíš-li se o svou síť,
Se člunečkem ke mně přijď,
Ať se déle neplahočím,
Do něho já k tobě skočím,
A pak jej domů řid.

rybářka:

Mládenče, můj mládenečku!
Člunek by se potopil,
Kdyby jsi tu u mne byl;
Počkej na mne na pořečí,
Bratr vezme člunek větší,
By nás tam přeplavil.

Š T A S T N Ý C E S T O V A T E L

Hvězdice vy neužilé,
Kryjete se za oblak,
Abych ke své dívce milé
Neznamenal cesty šlak!

Ohník na pahorku plane,
svítí nade hvězdy svít:
Znamení to milou dané
Pozývá mě v její byt.

Ta mně blaženému přeje,
Devoluje příchod můj:
Milá-li se na mne pšásměje,
Celý svět se protivuj!

Zpěčujte se, hvězdy, tomu
Zhasni bouře ohník ten:
Nevrátím se od ní domi,
Dokud nezasvitne den!

O P U S T Ě N Í

Zelený chmel v zahradě
Zesypaly kroupy:
Děva toužíc po radě
Žalostivě oupí.

Aj, co chmel ten uvadá,
Co se k zemi kloní?
Co ta krásná děva lká,
Slza slzu roní?

Jak se chmelu neklonit,
Bez tyče tu prahne,
Jak slz děvě neronit,
Milý v pole táhne!

P Ě I V Í N Ě

Bratři! dokud vínko hřeje,
Pijme povděční ten dar;
Dobré slunce nám jej přeje,
Samo koná jeho var,
Samo nám jej sladí,
Proto staří mladí
Chvalme slunéčko!

Nad to není na nebesích,
Nad to není na zemi;
Všecko volá v polích, lesích
Jak je spatří: Blaze mi!
Zle se réva moří
K ní-li nezahoří
Láskou slunéčko!

Vše, co na tom světě žije,
Blaží jeho tváře svit:
Že však jenom vodu pije,
To mi nelze pochopit!
Samo víno plodí
A pít vodu chodí
Hloupé slunéčko!

Ale nastojte, je tupíš,
Toť by byla nevděčnost:
Ono nám jen nechce upít,
Samo majíc tepla dost;
Cožpak nám by zbylo,
Kdyby víno pilo
Dobré slunéčko!

BÁSNĚ ČESKO - SLOVENSKÉ
AZ SLOVANSKÉ

Š O N G O R

Nad Belvárem Šongor vládne,
Zeman zvyků ukrutných,
Nezná křetochvíle žádné,
Jedno teyrat eluhů svých.

K Luboni dí slovem nadím:
"S listem do Prešpurku spěš,
Za tři hodiny, ti radím,
Odpověď mi přineseš!"

Luboně se mu k noboum vrhne:
"Považ, kolik mil to jest!
Rychlý kůň tam nedotrhne,
Třeba letěl hodin šest."

"Kolik minut opožděno,"
Rozezlí se Šongor naň,
"Tolik ran ti bude čteno,
Jak ti káží, tak se staň!"

Luboně již se odebírá
Do Prešpurku, trestu jist,
Všeliké své síly sbírá,
Aby záhy dodal list.

A jak běží, jak se nutí,
Kočí, hle, se nahodí,
Vrancí tři jsou zapřáhnuti,
Aby všeč, mu lahodí.

Luboň ledva na vůz sedne,
Již s ním jako vítr jel,
V Prešpurce a tu shledne,
Před časem jej zeman měl.

"Ha! co vidím! tyto řádky -
Ty tu s odpovědí zas?
Kdo tě nesl tam a zpátky,
Vyznej, ký ti pomoh'čas?"

"S třemi vraníky se ke mně
Kočí jakýs postaví,
Ještě dnes, mi jistil temně,
Se mu čtvrtý dostaví."

Pán to ledva pozaslechnul,
Na celém se těle chvěl,
Dole prasklo, strachem zdechnul,
Kočí čtyřmi odjížděl.

DOBŮŠ L G U P E Ž N Í K

Iáme tamo vítr stromy?
Klapotají mlejny kdes?
Flukou dvacateré lomy,
Že tak hlučí les?

Netlukou to žádné lomy,
Neklapotá mlejny to kdes,
Neláme tam vítr stromy,
Že tak hlučí les:

Doboš tamo s druhy býrá,
Táhne skrze hustý bor,
Belhaje se podepírá
Cestou na topor.

"Slyšte, bratři, milí bratři,
Kamokoli dohlédám,
Všeliký ten les mi patří,
Všič tu zemi mám."

Sestoupil on s horní výše
Dolů do vsi od nich dál,
Kdež mu od milenky chyše
Bílý šátek vál.

A on k svým se po tři noci
Nenavracel v hustý bor,
Oni sešli se vší mocí
Dolů do vsí s hor.

Hle tu najdou ležet v doli
Doboščíka v krvi své,
Sedm ran mu v srdci bolí,
Sedm na hlavě,

A on praví: "Vrbí roste,
Kamkoli se zasadí:
Bratří! jenom žen se hrozte,
Neb vás nasadí.

Doneste mě na výšinu,
Abych přede smrtí svou
Hleděl ještě v Ukrajinu
A v zem Uherskou."

A kde, Doboščíku, mají
Tvoji hrob ti vykopat?
Chtěl bys odpočívat v kraji,
Šel bys v horu spat?

"Nevolím já v kraji spáti,
Aniž o ty hory dbám,
Země nemůže hrob dáti
Mně a spolu vám.

Tělo moje rozsekejte
Na drobno, co píseček,
Do povětří rozmetejte,
Všemu větru váček."

Doboši, kde nám je dlíti,
Když tě více nebude,
Na horách a v boru žíti,
Nebo v důli té?

"Není vám tu dole dlíti,
Člověk snuje v důli klam;
Na horách ní v boru žíti,
Slunce svítí tam.

Na Šibenici vám pníti,
Jak těm starým stromům zde,
Ve Samborské věži hníti,
Až mne nebude."

C I K Á N K A

Cikánka, ta Valaška
Stan si zbudovala:
Dívčina se celou cestu
Po cikánce ptala.

"Cikánko, ty Valaško!
konej vůli moji:
Udělej ty Kozáčkovi,
Ať již o mne stojí!"

Cikánka, ta Valaška
Po vůli jí byla,
Ustříhla jí rulík rusý
A pak upálila.

Cikánka, ta Valaška
Po vůli jí byla,
Upálivši rulík rusý,
Hocha napojila.

"Pročpak voda zkalená?
 Či jí vlna zryla?
Proč pak děva zarmoucena,
 Či jí máti bíla?

Bila-li jí, nebila,
 Ještě bude bíti;
Přijdi, Kozáčku, by mohla
 k obraně tě míti.-

Aj, ty lese, nešum touž,
 Úvale ty chladný!
Nemať rozum děvám našim,
 Kozáčku ty mladý!-

Budu šumět, budu vát,
 Vůkol horem, dolem;
Budu másti rozum děvám,
 Namlouvat si kolem!

P O D O B E N S T V Í

V hustém mraku
Jeví zraku
Dub se zpráchnivělý:
Podoben mu celý,
Kdo chtě sám se skvíti,
Bratři neosvíti.

Petr Kabeš: T ě ž í t k a

b
Můj otec říká, že celý život toužil po tom, aby sehl někoho
řici datu bitvy u Hastingen, ale konverzace se prý k tomu
nikdy nestožila.

/Elmer Rice, New York vládně/

a
Vypsaná ruka.
/Vypsaná ruka./

b
Moje ruce jsou rychlejší nežli má hlava.

/vinárník Oto Kafka/

a
Sám /k/ sobě přicházím nevhod.

a
Srocený potem.

a
Naslouchat tepu své žluče.

b
Závěsná skříňka
pro muže - na šroubky
pro ženy - na šití
1 kus Kčs 49,-

/poutač v obchodní domě/

ba
Ptám se literárního kritika J.L., zda by mi nepáčil metr.
Ptá se on; a myslíš mužský nebo ženský metr? Musím se zase
ptát já, abych se dozvěděl, že pod prvním má na mysli tru-
hláňský, pod druhým krejčovský. Začínám rozumět literární
kritice.

b
já to беру normálně hákem, ale teď to vezu jehlou.
/pf. ing. V.T. při šití/

b
Je až k nevíře, oš lehčeji se nám hovoří s člověkem mdlého
rozumu bez svědků.

/Lgen Hostovský, Všeobecné spiknutí/

a
Neználost je nezištná.

a
Mlčení bez výstrahy.

a
Daleko široko? Daleko úzko.

b
Člověk ještě neví, co se duše domnívala vidět.

/Maurice Maeterlinck, Surt Tintagilova/

a
Nikoli kam, ale kudy pádí pád.

a
Pád propestiti.

a
Budit? Nebudit? - otázka pokojské.

b
Kole nespavosti v dějinách, od Caliguly po Hitlera. Je nespavost
příčinou nebo důsledkem krutosti? Tyran bdí - tím je
vlastně definován.

/E.M.Cioran/

b
Poetrie žije z ustavičné nespavosti.

/René Char/

b
Revoluce, zvítězí-li, bude mít jedno jediné volo: usnout.

/V.V. Rozanov, Společné listí/

a
Navazují, kde jsem nepřestal, ale svou nit tam nacházím.

b
Neodvezou-li rybáři všechny úlovek z ostrova před podzimem,
zůstávají hromady nasolených ryb přes celou zimu v dřevěných
kúlnách, v kterých te fičí ze všech stran.
Za krutých zim, kdy jezero zamrzá od Černyševova zálivu až
k Baran, mají šakalové prá. Běhají po ledu na ostrov a pře-
širají se nasolených surců nebo kapří, že už se nehnou dál
a pojdou.

/Boris Lavrenčev, Jedenačtyřicátý/

a
Slova bez písně,
slova písně zbavena, připravena
o ni,
housle kde tas zůstaly, říkají,
říkají něco na nic.

a
Pryč z posledních dvou staletí sem do tohoto milénia.

b
... vývoj se zhoršuje pomaleji.

/Ze zpráv stanice Hvězda,
prosinec 1982/

b
Zlato se po včerašním poklesu cien zase zotavilo.

/Ze zpráv Hlasu Ameriky,
1.3.1983/

Kostnice je město minulým Německem vtlačené na švýcarský břeh Rýna a ze všech stran pak obklopené švýcarskou hranicí; sousední větší město, o pár desítek kilometrů níž po toku Rýna, Schaffhausen /známé české "šafhauzenky"/, je zase vtlačené na německý břeh, a tam obklopené - ovšem v mnohem uctivějším odstupu - hranicemi německými: v povaze Němců je asi odjakživa pozoruhodný smysl pro nepřírozené hranice. /Viz náš výběžek Ašský či Šluknovský, nověji Západní Berlín uzemněný zdí, ulice neulice, či cípek žitavský v NDR, zastrčený tak úzce do slovanské košile./ A to lze jen pomlčet o jiných nepřírozených hranicích - jak se projevily v nacionálním životě Němců. To lze jen pomlčet ...

Dnešní Kostnice je město tak silně sevřené státní hranicí, že se nemá kam stavebně rozvíjet. I když ty státní hranice nejsou v roce 1982 na první pohled tak znát, přece jen není možné, aby občané Kostnice vybudovali svá sídla na švýcarské půdě - třeba je to otázka daní, když už to není otázka jazyka či společenského zřízení./Jako v Západním Berlíně./ Nějaký ten háček se v Evropě vždy najde ...

Takže Kostnice je v současné době městem menším než např. naše Jihlava - ty hranice! Z hlediska polohy - ovšem z pohledu jiných staletí! - je Kostnice vystavěna přímo na geniálním místě: zúžený Rýn zde vytéká z Bodamského jezera, aby se zase po několika tisíci metrech rozlil v jezerní plochu. /Unter See, Zeller See a Gnaden See./ Takže jen v tomto místě pod horami /v nadmořské výšce 410 m/, bylo na délce mnoha dnůch pochodů možné přebrodit Rýn, a projít tak ze Švábska na Zürich a dál. Prostě velevýznamná /kdysi/ mezinárodní komunikační křižovatka. Není pak ani tak podivuhodné, když Palacký o Kostnici v Dějinách národu českého píše:

"Všeobecné koncilium v městě Konstancii /Kostnici/ byl mezi všemi sbory ve středověkosti ten nejvalnější a nejslavnější, a co do důležitosti působení svého také jistě jeden z

nejznamenitějších a nejpamátnějších. Nikdy nevidán pohromadě tak drahý počet otců církevních ze všech končin světa, a nikdy nesešlo se tolik knížat a pánův světských, aby nácherou svou povýšili slávu jejich. I činivše dohromady první v novějším dějinstvu známý valný sjezd knížat, zasedli k soudu nad papeži, panovníky a národy ..."

Jediné poselství, a to od krále českého, na Kostnickém koncilu nebylo: v Praze se tehdy rozhodli oficiálně ignorovat toto všeevropské shromáždění. /Podobně jako Albánie Hezlsinskou konferencí v r. 1975, i když tohle srovnání skřípe, a pořádně - lze ho použít jen pro to, že i tehdy šlo ~~ještě~~ o "bratrské neshody" - rodných bratrů Václava a Zikmunda. Ty hranice bratrství! Kudy jen probíhají? Kostnicí?

"Kostnickou hranicí žíví a obživuje se lhostejnost k posledním pravdám životním, lhostejnost k posledním cílům ~~žítí~~ člověka. Tíží nás indiferentismus." To proslovil v sobotu dne 6. července 1895 v Občanském klubu v Kolíně profesor Masaryk, který ještě téhož večera také řekl: "... žijeme v přítomnosti, žijeme ji plně a proto uvažujme, co kostnická hranice znamená nám dnes, neboť hranice ta není ještě rozmetána..."

A protože byl důsledným člověkem, uvažoval o kostnické hranici profesor Tomáš G. Masaryk dalších dvacet let, aby dne 6. července 1915, ze švýcarské neutrální půdy, obklopující starodávné město Kostnici, vyhlásil - v Reformačním sále v Ženevě - odboj českého národa proti Rakousku-Uhersku. Bylo to vypovědění války ve válce - a setkalo se s velkým ohlasem.

Stejně, jako kdysi to dávné upálení profesora Jana Husa; Evropa si věimne českého národa vždy jen na pozadí plamenů - o tom věděl hodně v té první světové válce vysokoškolský profesor Masaryk, a o půl století později vysokoškolský student Palach. Je to už prostě taková česká tradice.

A když na ni Češi pozapomněli, považovali Němci za vhodné ~~já~~ Čechům připomenout: nemyslím tím Lidice. Ale výzkumy pánů profesorů dr. A. Burgharta a prof. J. Eiseleina, kteří v I. polovině 19. století bezpečně zjistili podle historických pramenů místo Husovy /? Jeronýmovy/ popravy: na městských lukách, za branou Schnetztor /kde dodnes visí zvonek, jímž bylo Husovi zvoněno jako umíráčkem/, tam, u cesty ke Gottliebenu na mrchovišti,

kde zahrabávali zdechlé koně, Hus za zpěvu českých písní, oslevujících Krista, hořel; když hranice pohasla, zůstalo spálené tělo trčet na řetězu při kálu: katovi pacholetci - na rozkaz říšského falckraběte Ludvíka - museli rozrazit Husovu lebku, rozčrtit všechny jeho kosti a takto upravené pozůstatky vhodit do Rýna. /Do těch časů přívá-li Češi jako název města vědy Konstancii - "Kostnice" zdomácnělo až později, a Lorelai, ta se občas tluče Husovy mi kostmi do čela./

Takže: jakmile bylo vědecky zjištěno místo Husova upálení, pokusil se podnikavý starosta města Kostnice získat v /tehdy/ bohatých Čechách peníze na postavení Husova a Jeronýmova pomníku. Navštívil v polovině 19. století Tábor, Prahu a Husinec, a nepochodil. /Tomu se nečdivím./ Proto se roku 1862 kostničtí občané rozhodli umístit na místě hranice bludný kámen, jako přírodní památník, s daty upálení obou Čechů, /a s dnem odhalení památníku/. Od té doby v Kostnici existuje /na pomník stále nejsou peníze/ jako "Husův kámen"

Čechové /čiperný národ!/ podnikali potom k místu Husova upálení manifestační národní pouti: do Kostnice! Z nich zvláště veliká byla ta z 6. července 1868, kdy se jí účastnilo přes 400 poutníků ze všech vrstev národa /byl mezi nimi i hudební skladatel Bedřich Smetana/. Jako slavnostní řečník za český národ promluvil tehdy nad místem Husovy hranice Karel Sabina - v té době nejlépe placený konfident mezi českými vlastenci; za Slováky pak byl řečníkem dr. Hurban a německy ke kostničským občanům promluvil J. V. Frič.

Na břehu Bodamského jezera, v zachovalé koncilní budově, tzv. Malhausu, konal se pro poutníky společný banket. Přítomní Češi věnovali zvláštní přípitek Sabinovi a Smetanovi, spolutvárcům "Prodané nevěsty". Vyhověli totiž nejtajnějšimu vkusu českého národa: dějovým základem je to soudnička. Překrásně zhudebněná. Karel Sabina - sám nedostudovaný právník - vytvořil libreto ze znalostí Obecného občanského zákoníku. /Platného od r. 1811 a v našich zemích až do roku 1950./ Kecal dle § 1005 mohl i bez písemné formy plné moci vyjednávat s Jeníkem jako právoplatný zástupce syna Tobiáše Míchy. V případě "Prodané nevěsty" nešlo o smlouvu

kupní /trhovou dle § 1067-1089/, ale o tzv. nepojmenovanou smlouvu úplatnou a Kecal, dle § 1007 prováděl tzv. jednateleství bez příkazu, podle kterého "jestliže jednatel...provedl věc na svůj náklad ke zřejmému značnému prospěchu druhého, musí mu býti tímto nahrazeny náklady na to učiněné". Mohl tedy Jeníkovi "dle svého nejlepšího vědomí a svědomí" slíbit jako odstupné 300 zlatých. To je přece ten správný zpěv: "nejlepší vědomí a svědomí" spojené s penězi! Prodaná nevěsta odpovídá tak také /jen jinak/ na Husovu žádost: Stálost v pravdě!

Ale pozor! Jeník se na smlouvu podepsal jako Jeník Horák. Zatajil tak své pravé jméno a uvedl Kecala v tzv. omyl v osobě. Na základě této skutečnosti ~~by~~ Kecal mohl kdykoliv úspěšně namítnout neplatnost smlouvy: proto nikdy nedošlo na jevišti k proplacení oněch třiset zlatých, prostě, vlk se nažral a koza zůstala celá. Vše zůstalo - české a hezké: "dobrá věc se podařila, věrná láska zvítězila".

Podobný názor o Husovi převládl v minulém století, a už ho nikdo nevyvrátí: že vybojoval vítězný boj! Hus byl ale ~~přehrávka~~ věřící člověk, šlo mu především o spásu duše a ve svém sporu se odvolal ke Kristu Ježíši: jak u něho dopadl, kdo to ví?

V Husově domě /Hushaus v Kostnici/ si český návštěvník mnohé uvědomí. V tamním Husově muzeu. /Hushaus - třípodlažní gotický dvojdům, ~~pět~~ patřící kdysi zbožné vdově Fidě - zakoupil v roce 1922 - v Německu byla inflace a dům byl za babku - československý občan. Jako kulturní památku předal dům rok na to Společnosti Husova muzea, která ho dodnes vlastní. Po II. světové válce přestal být dům z československé strany udržován a dostal se do havarijního stavu. Do situace zasáhly nejdříve městské, pak i zemské úřady Badenska-Wirtenberska, takže v roce 1965, v souvislosti s 550. výročím upálení, poskytlo Národní muzeum v Praze finanční prostředky na zřízení Husova muzea - po čtyřiceti letech od podání žádosti. Pro nedostatek prostředků byla provedena jen provizorní oprava budov a dům do poloviny sedmdesátých let velmi zchátral. Ale zemské úřady Bádenska_Wirtenberska dům považují za kulturní památku, a protože mezitím došlo k navázání diplomatických

styků mezi Prahou a Bonnem, neutěšeným stavem se zabývalo kolegium ministerstva kultury České socialistické republiky v úzké spolupráci s ministerstvem zahraničí. Roku 1978 pak z iniciativy Art Centra - jako investora - započaly rekonstrukční práce, prováděné stavebním podnikem z města Tábora./ Tabor, ne Řím! - s tím heslem přišel Masaryk do republiky, a dodnes je umístěno na tábořském železničním nádraží, vedle úschovny zavazadel.

Ale nejen Masaryk, i toto heslo chybí v moderně koncipovaném muzeu Jana Husa /a mezinárodního významu husitství/, umístěném v dnes už opraveném Hushausu v Kostnici. /Druhá, větší a lépe přístupná část domu je určena komerčním potřebám Art Centra./

V dnešním Husově domě si český návštěvník mnohé lépe uvědomí: např. že zapomenuta byla jeho činnost v tomto domě; Hus v něm každý den pobytu sloužil mši, včetně kázání. Ovšem, byl přitom zatížen klatbou - tehdy jeho mše neuznávala Církev, dnes československý stát. /Aspoň malinký výklenek - pro obětní stůl - kdyby ponechali: ti dělníci z Tábora - třeba jen pro potřeby státem uznané církve československé husitské./

Tak se z Husa stalo politikum: jeho smrtí už navždy. Profesor Masaryk ve své řeči k českým studentům ze dne 29. června 1899, na důkaz určenosti českého národa Husem / i v 19. století/ uvedl: "nebožtík Náprstek byl v Holandsku; choď tam v jednom městě se svými, byl sledován několika zvědavými, kteří patrně nemohli poznat, jakou řečí mluví. Konečně vystoupil jeden a francouzsky oslovil Náprstka, aby mu pověděl, v jakém jazyku mluví. Český. Český? Holanďan nevěděl, co a že je český jazyk, že a kde bydlí český národ. Čechy? Kde je to? Náprstek vykládal mu celou geografii, ale marně. Až konečně napadlo Náprstkovi: To je ten národ, z něhož pochodí Hus. Áá, Hus! Teď již věděl. Cizinec uvedl Náprstka do své rodiny a slavili ho jakožto Čecha, že přináleží k národu Husovu."

Že v Husově případě jde o politikum, to věděli v letech 1414-1415 v Kostnici všichni: Zikmund, německá šlechta, koncilní otcové, čeští žalobci i Husova /mocná! / strana. O ní se v kuloárech koncilu sám císař Zikmund vyjádřil: "Věru, já byl ještě mlád, když tato sekta v Čechách povstávala; a aj!

jak velice již vzrostla a rozmnožena jest! /Palacký, Dějiny národu českého/. Přesto - či právě proto - koncilní otcové, ačkoliv byl Hus v interdiktu, vykázali mu v Kostnici k bydlení místo velmi čestné: na úrovni kardinálů. Hus v prvním listu do Čech zdůrazňuje: "A bydlíme v Kostnici v ulici blízko bytu papežova."

Jeho stoupenci v Čechách toho uměli využít: ačkoliv Hus opustil půdu českého království před necelými třemi týdny, bylo nutné, aby se "v ulici blízko bytu papežova" vyjádřil k přesně načasované novince. A Hus, po krátkém váhání, sepsal "v domě zbožné vdovy Pídy" traktát, kterým schválil M. Jakoubkem ze Stříbra navrhanou reformu - přijímání svátostí pod způsobou chleba i vína, a to od laiků. /To stejné schválení - např. před několika dny na hradě Krakovci - by nemělo v Čechách tu cenu./

Schvalování liturgického převratu z místa konání koncilu, od kněze v klatbě - to už musel proti Husovi zakročit /na četná česká udání/ i papež. /Teologicky naprosto neschopný Jan XXIII., na jaře 1415 uvězněný koncilem ve stejném klášteře jako Hus./ Zapomíná se však, že Hus nebyl ještě uvězněn, ale z příkazu papeže ubytován v domě katedrálního kantora vedle hlavní kostnické katedrály - v přeplněné Kostnici stále ještě čestně. Odtud byl návrat ještě možný - a Hus o něj usiloval: prokázal se mj. listem z Prahy z konce srpna 1414, vystaveným od papežova inkvizitora v Čechách Mikuláše biskupa Nazaretského, že M. Jana Husa zná a že o žádné jeho kacířské vině nic neví./List byl vystaven v přítomnosti královského ministry Petra Zmrzlika ze Svojšína./

Ale především Hus spoléhal na "glejt" císaře Zikmunda. Bez něj by nikdy z Čech nevyjel, jak mnohokrát v Kostnici zdůraznil. Považovat smlouvu za cár papíru - když to umožní souhra okolností a zakroucený paragraf - není to i přístup Jeníka ke skutečnosti v "Prodané nevěstě" ? Proč tolik kritiky Zikmunda?

Čechům putujícím do Kostnice doporučuji prohlídku tamního městského pivovaru. Při jedné národní pouti /roku 1883/ odhalily české spolky na jeho zdi pamětní desku s Jeronýmovým medailonem. Za Husem se totiž jezdilo z Čech i v době jeho věznění v dominikánském klášteře: brzy na jaře 1415 ho přijel posílit v neústupnosti jeho přítel M. Křišťan z Prachatic, který mu dokonce

mohl sdělovat obsah nejnovějších a "kacířských" kázání v kapli Betlémské. Která dnešní vězeňská správa by to dovolila? Ta v Kostnici? A kterým vězeňským dozorcům by český intelektuál v dnešní době dedikoval své spisy - jako to činil Jan Hus - taktik? /Latinské traktáty, sepsané přes zimu, věnoval svým strážcům - Jakobovi, Jiřímu a Robertovi - tomu i s dedikací k svatbě./

Ale k tomu pivovaru v Kostnici: Při útěku Jana XXIII. z koncilu koncem března 1415 utekli i strážci Jana Husa. Zikmund však ~~xxx~~ svého vězně vydal do tužšího vězení na hradě Gottlieben u jezera, a tam už Čechové neměli přístup. Mezitím se v Kostnici objevil M. Jeroným Pražský - 4. dubna 1415. Pánové čeští ~~na~~ /z Chlumu a z Dubé/ mu radili, aby odkvapil zase. On však v jazyce německém, latinském a českém dne 7. dubna přibil na dveře radnice i chrámu listy, aby mohl veřejně hájit učení z university Pražské. Pak přece jen uposlechl rady českých pánů, na útěku však neměl štěstí, ne-daleko hranic českých, v Hiršavě, poznán byl a dodán k Janovi, bratru říšského falckraběte Ludvíka. A ten už věděl, kam tito Češi patří...

Od 23. května 1415 byl tedy v Kostnici vězněn i mistr Jeroným, a to ve věži u hřbitova sv. Pavla. Věž r. 1882 vyhořela a byla vestavěna do komplexu sousedního pivovaru. Jeronýmova pamětní deska na jeho zdi je podobná té, která zdobí Husův ^{dům} v ulici u svatého Pavla. Oba pražští mistři na nich vypadají starozákonně - ale, z hlediska dneška, jsou to moderní vlasatci. To před sto lety netušili - a Jeronýmově desce je letos právě sto let /a potřebovala by opravit/: co bude zajímat český národ za sto let? Obavy teologů jsou nepřenosné!

V Kostnici - u bludného kamene Husova - je dobré, když si poutník z Čech připomene: upalování - to v Čechách vyžadoval pro 8 /slovy osm/ svých univerzitních kolegů i mistr Jan Hus. Stalo se to v roce 1412. Nejprve konšelé pražští 16. července 1412 - měli úřední pravomoc nad kazatelem v kapli Betlémské - zakázali jako zavrženíhodné nejen 45 článků Viklefových, ale ještě 6 navíc - všechny, které odsoudili otcové koncilu o tři roky později v Kostnici/ a které hlásal Hus/.

Potom - na základě stížnosti děkana teologické fakulty,

nevolal Václav IV. před svůj soud /na hrad Žebrák, kde byl na lovu/ Jana Husa. Tam mu před radou královnou vytykalo osm jeho kolegů, že nedodrhuje universitní zákony a nepodává písemně své články děkanovi k posouzení. Hus se hájil, že své články rád písemně předloží, pokud budou jeho protivníci schopni dokázat na nich jeho kacířství - a to pod pokutou odvety /poena talionis/. Neprokáží-li je, pak ať má kat českého krále možnost upálit je všechny. Zaražení tímto - v křesťanstvu neslýchaným - návrhem, vyžádali si pražští mistři čas na poradu. Zvolili na ní jednoho doktora ze svého středu s tím, že ten rád podstoupí smrt upálením, pokud Hus svoji pravdu prokáže. Hus však - a byla to pro radu panská zábeva - na tento návrh nepřistoupil, žádaje, aby nepřátelé jeho byli upáleni všichni, takže rada králova učinila konec sporu tomu napomináním jalovým, aby se páni Mistři hleděli srovnat mezi sebou v pokoji. /Zhruba tak popisuje tuto "anekdotu" Palacký ve svých Dějinách národu českého - ale nemají podobné "anekdoty" v Čechách vždy trpkou dohru?/ Konec konců, v Čechách - po umučení generálního vikáře Jana - nikdo nepochyboval, že králův kat by po lovu těch osm mistrů univerzity Pražské upálil ...

Však Hus, než odejel na koncil kostnický, napsal 1. září 1414 - po návratu z Prahy, kde získal od papežského inkvizitora vzpomínaný list - dopis samotnému císaři Zikmundovi, jako světské hlavě všeho křesťanstva. K dopisu koncipuje přílohu, obsahující zajímavá sdělení o koncilních otcích, jako: "avšak běda, synové církve dali Kristova naučení do klatby, takže pýcha ovládla pole, a to zvláště u duchovních otců, kteří mají být příkladem"... "Pro jejich hřích města jsou vyliáněna, hrady pobořeny, kostely a kláštery v rozvalinách..." atd. Na základě těchto upozornění by císař jako "světská paže zákona" měl dát vlastně otce shromážděné v Kostnici uvěznit! To by byl dějinný čin císaře, narozeného v Čechách! To by byla evropská Kostnice!

/Tyto své myšlenky z přílohy dopisu Hus ještě před odjezdem chvatně sestavil na hradě Krakovci do tří latinských traktátů: Řeč o míru, Výklad o víře a Pojednání o postačitelności zákona Kristova./ A pak už - pod ochranou císaře a jeho zákona - jel ...

Jestliže Čechové putují do Kostnice, je to vždy za Husem. I počátkem osmdesátých let dvacátého století. Hus učí pravdě: neodvolat. Neustoupit. Je to pravda ve svých důsledcích velmocenská. A jediný, kdo se jí přidržoval na ~~ones~~ už dávných moskevských jednáních, a nepodepsal, byl absolvent univerzity Pražské. A ~~xxx~~ student téže univerzity, který se upálil před Národním muzeem v Praze? Hořel tam jako zástupná národní oběť - a celý národ to tak okamžitě pochopil. Jiný dozvuk - než plameny - ten zatím řádově poslední "spor Čechů" se svými sousedy mít ani - v logice národních dějin-nemohl... Dnes už to víme...

/Ať se na mě nikdo nezlobí, ale on se ani tolik - ten spor - netýkal Slovenska - autodafé před Maticí Slovenskou v Martině by bylo z hlediska Slováků historický nesmyslné.../

Kostnické jiskry - to je také církevní týdeník, vycházející v současné Praze. Dvě takové jiskry z Kostnice - než uhasnou, bych ráda zaznamenala. První je lexikální: líbí se mi čeština i ~~pro~~ tu nečekanou hru - ~~lexikální~~ např významů v ~~xxx~~ názvech dvou míst evropských setkání, kde se rozhodovalo o osudu českého národa - Kostnice a Čierna nad Tisou...

Druhá jiskérka - ta by napadla každého, kdo by byl jejím svědkem: Ta Církev - kterou Hus zažil v rozkladu - zvláštěm způsobem stále funguje. Před nově upravený Husův dům vyskládala starší řádová sestra - hodně přes šedesát - pět dětí. Malého Turka, černouška, dva Čechy a Slovince. Prohlédli si poctivě muzeum i v prodejních sálech vystavené výtvarné artefakty z Československa, a protože ta sestřička ovládala i češtinu, nebylo marné dozvědět se, odkud je. Z kláštera v Mariaenzersdorfu, na předměstí Vídně, kde jsou umístěny děti z rodin alkoholiků a jiné ~~příp~~ sociální případy. Občanským jménem se jmenovala Marie Haasová, a byla manželkou Hugo Haase, českého herce. Žila s ním v Hollywoodu, zcestovala celý svět a teď se stará - po smrti svého muže, o malé děti. Našla své místo, jako každá jiskra, letící z velikého ohně ...

/Iva Kotrlá/

Druhý tucet říkanek

Malý český Janku
drž se svého džbáčku
nekuř marijáčku
Je marihuana
pro Dona Juana
s hory dolarama

Jeden správný český Toník
povoláním elektronik
do tajů lásky nepronik'
Po třicítce měl utrum
od té doby pil už rum
zašel na sexelektrum

Tázala se baba kraba
proč z ní láska dělá raba
Odpověděl: babice
zeptej se mé krabice
ta zná všechny pozice

Díval jsem se s jednou pannou
v televizi na kopanou
mělo to své potíže
říkám jí jak je dnes děsné
vsítit gól obraně těsné
Vstala - přišla v negližé

Kdybych místo s Kareninou
spával radši s babou jinou
byl to příběh hromský
pravil hrabě Vronský

Frazdroj Buďvar Gambrinus
s těmi moky intímus
náš lid - a jinak bez viny
Snad až na ty ledviny

Když jsem chodil od tebe
fotila mě St B
čím více měli těch fotek
tím víc jsem byl taky krotek
jsme jak párek wyandotek
nechci přijít o tvůj dotek

Přečetl jsem Kámasútru
nyní si pot a čela utru
zakután pod peřinami
v bezpečí předženštínami
hrozivými co saně
oddám se radě nirváně

Zíral by pan Rousseau
s otevřenou pousseau
na náš návrat k přírodě
My chytneš Jean - Jacque
opicí jak z praku
ve venkovské hospodě

Vyjážděl se Ronald Reagan
že byl mírně povylegán
když ze signatářů Charty
je jich tak na karty párty
zbývajících v Republice
Ti nechtějí za hranice?

Jak nám píše Rudé Právo
máme v Praze nejmiň zdrávo
na kilometr kol Hradu
je 225 tun spadu
Pokrok naozaj tu pěkný
v smradu Praga caput regni

Raději bych nepsal tu
o tabačkách kol SALTu
Času je už namále
přijde salto mortale?

ZEMĚK URBÁNEK

ZNÁMÁ OTÁZKA Z NĚKOLIKA STRAN

S pozdravem Dominiku Tatarkovi

1

Vlak přešel hranici a přistupují noví lidé. Hlavy, nohy, kabáty i nálady mají skoro stejné jako ti dřívější. Důležitější se od nich liší jen tím, že pozměňnými rytmy, tvary, nápěvky své řeči probouzejí čerstvě zpozornělý zájem o významy svých promluv, podob, životů. Z té strany to vypadá, jako by Babylón, i ten malý, místní, federalisovaný, přece jen měl smysl.

2

Hrstka umlčovaných a neumlčitelných vzdeala vynikající prací poctu houfu umlčovaných a neumlčitelných a sestavila o nich věčné svědectví v podobě slovníku. Pozván k účasti na oslavě jdu si s vděčnou důvěrou do té knihy pro oslavencův biografický obrys a ověření detailů. Šváb, Švankmajer, přehořivá. Ale ne. Vzápětí Teige. Dobrý spolek. Klečaný do něho patří a asi by se mu v něm líbilo. Že tu není, sotva však lze vyčítat sestavovatelům. Museli rozsáhlou práci nějak vymezit. Výtka patří tomu v nás a kolem nás, co jim nabídlo vést hraniční čáru právě tam, kde jí vešli. Těm vžitým kategorisacím, jež byly přivedeny čelivými proudy dějin a jsou nadbytečně zdůrazňovány mýty, inertními dějepisci a ideologiemi ve shodě s psychózami a citovými záchvaty v časech krizí.

3

V některých moravských místech a vrstvách se ještě dnes "přítel" rovná "příbuznému". Ta jazyková totožnost leká, uváží-li se, kdo všechno se pokrevně i ženitbou může octnout v širší rodině. Ano, příbuzenství se snad občas osvěčí jako příležitost k přátelství, ale přátelství vaucované příbuzenstvím je násilí a neštěstí. Tak i národ jako etnikum a jako dějinami utvářenou politickou jednotku buď máme za příležitost k vytváření vnitřně živého, svobodného a intelektuálně odpovědného společenství, nebo je vězením.

4

Originál nemám, ale překlad je víc než důvěryhodný. "Jako bez tváře je v tmách celá naše zem... Zmčtena je vůle, zmčteno je svědomí... A by-

le dívka, řečená Jana! kdo slyšel jaktěliv takovou věc může vzejít se-
 ně v zemi za jediný den? Jak máme věřit, že náraz vznikne národ...? Mů-
 že Francie navždy zůstát roztržena vedví?" Jde o Claudelovu předlohu
 Honeggerovy hořící Jany na hranici. Slyšel té nádhery, vzešlé ze dvou pra-
 manů, patrně je v tom, že národ jako společenství ducha trval po čas
 Janina kratičkého pozemského účinkování, upadl znovu do tmy po jejím upá-
 lení a je díky jí potenciálně vzkříšen a živ od časů postupných rehabili-
 tací. V nejpotřebnějších čase Mnichova nebylo u nás nadracionálně sjedno-
 cující Jany. Byl jen osamělý znesmělený nešťastník na Hradě. Přišla tma
 a roztržení vedví. To vydrželo nadlouho. Pak Jan z vlastního rozhodnutí
 vstoupil do plamene, aby účinkoval obdobně jako Jana. Chybí jeho Michelet,
 Claudel, Honegger, že se tu mezi námi nerozhověl? Je v paměti, ale nikoli
 v nervech, v citech, v mysli. Krom hrstky živých po duchu trvá tma a roz-
 dělení. Neví-li Jany a jejího mýtu s jejich nadracionálně charismatickými
 účinky, asi musí být ke zdůvodnění existence a k dotvoření zřejšího spo-
 lečenství užito krajně namáhavého a tím zenergisovaného rozumu.

5

"Čas malých národů skončil. Nastal čas říší." Tak Chamberlain.
 Nikoli ten mnichovský Neville, který konkrétněji mluvil o "malé vzále-
 né zemi, o které nic nevíme" /jako kdyby jeho neznalost byla oprávněným
 argumentem proti tomu, co nezná - tolik tupostí se zřídka najde i ve
 státnících/. Původcem prvně citované věty byl jeho otec Joseph, a to už
 roku 1904. Jako figurky na šachovnici mocenských svárů mezi říšemi se
 ovšem malé národy hoří podnes. Bota říše je těžká, ale budou-li z malých
 národů živá společenství smělych a energických individualit, není tak
 marné doufat, že zbyrokratisované zpozdilnější nadřazení v příslušné ří-
 ši ztratí i schopnost užívat bot koci tak, aby to pro ně bylo účelné.
 Též říše Josepha Chamberlaina se rozpadla. "Malé národy" k tomu vydatně
 přispěly.

6

Bylo v Čechách před rokem 1918 a zvláště po něm vůči Slovensku, Slezsku,
 Počkarpatské Rusi jakékoli imperiálně motivované uchvatitelství? Setva.
 Byla jen v mnoha případech hloupá povýšenost polovzdělanců vůči prostým
 nadšencům, doufajícím v rychlou účinnost vzdělání, kterého náhle směli
 hromadněji nabývat. Samé vzdělání je na straně vzdělávajících i vzdělá-
 vaných málo. Aby to bylo k životu, musí být ke vzdělání a nad ním nějaká
 "Jana" či její energicky rozumová náhrada.

7

Vůči Němcům, po roce 1918 zahrnutým do národního státu jménem Republika československá, to tenkrát bylo mnohem horší. Jako třímiliónové "menšiny" ve čtrnáctimiliónovém nástupnickém státěčku se jim nabídlo, ať jsou čínsi jako čechoslováky německého jazyka. Sama o sobě tato zlá chyba masarykovské koncepce Mnichov nezavinila, ale velmi k němu přispěla.

8

"Dobré bylo a za války se mi hodilo, že jsem se narodil na půl jako Slovák, že jsem mezi Slováky býval a s nimi pracoval; mohl jsem za války mluvit za ně a s nimi jako jeden z nich." Lepší, energičtější, vzdělanější, etičtější uvažující muž se tu oč těch časů nenarodil. I kdyby nebylo dvacet let demokratické československé republiky, žil by v evropských dějinách svým hlavním počítem na rukopisných bojích a hilsneriádě. Nádherný člověk až do svého odchodu ze světa. I nadále. Jen proť se oč určité doby domníval, že též má v jistém stupni spásitelskou úlohu. Oč jistého stupně sociálně politického vývoje není možné "mluvit za ně a s nimi jako jeden z nich". byl-li přitom Slovákem jen "na půl".

9

A pokud Slováci chtěli být Slováky a nikoli Čechoslováky, žádný, ani nejhumánnější a mravně nejčistší "na půl" Slovák, nemohl mluvit za ně tak, aby se tím oni cítili být zastoupení a osvobození. Nacionalismus je ve většině případů sebeomezující sobectví, vyvolané nedostatečně chápavou nadvládou bohatých, mocnějších a zralejších. Začtná část Slováků, zvláště katolických, patrně měla Masaryka za poučujícího pověšence. To se ví, že mylně. Ale politicky to pro některé bylo výnosné zboží.

10

A co s tím nynějším Čechoslovákem, vynikajícím znalcem obnoveného pořádku. Začíná větu slovensky a končí ji česky, obojí v pěkném provedení. Nebo začíná česky a končí slovensky. Je to jako přechod téže melodie z tóniny do tóniny. Smysl prosluvy se nemění. Ta je jen přitažlivější a důraznější.

11

Byl a je jeden básník, velmi postižený nadáním. Bylo tak veliké, že na ně zpychl a zapomněl na nezbytný doprovod, jímž je sebezvládnutí myšlení. Plynul. Lýchal. Trykal. Ženy ho láskou hýčkaly sa jeho melancholický jemný vzhled i hlas. I kritikové mu líchotili. V čase, kdy se to

smělo, vešel do strany, kam nepatřil. Psal v ten čas básně, jež byly mimo povahu jeho nadání, ale po libosti kritika, a nímž se sblížil. Až nastal únor 48. Básník spolu s dalšími básníky a s povzbuzujícími kritikem letěli díky pozvání Britů do Londýna. Něměný melancholik ani drsný Kladěňák neznali řeč toho města. Kritik byl frankofonní. Muselo to být spíš žertovné, když nastala hodina návratu a básník, tak čerstvě stranický, že ani nemohl být v počezření z tak náhlé další změny, nepřijel na letiště. Vráťivší se kumpáni mu v pražských novinách z povinnosti dali na vědomí, že je cosi jako renegát. Neudělat to, byli by zatčeni či jinak ualčeni? Snad. On zatím prchl ze strany a vůbec z jakékoli odpovědnosti za své jednání do sexuální obarveného šílenství. Kde dnes oslavuje jeho poezii z padesátých, šedesátých, sedmdesátých let, oslavuje zoufalou psychopatologickou deviací, které je hodna usilovně psychiatrické pozornosti a zájmu novodobých Guyauů, ale jakkoli má počnes zvuk brněnsky líbezný, je po duchu struskou čohořivající myslí. Ta na svém vrcholu, kdysi v roce 38, 39, povila slavené dvojverší o slovenštině: "Vždyť je to jenom čeština / vložená do studánky." Ubohý Ivan. Vždycky mu šlo jen o to, aby uchvátil sám sebe. Nenapadlo ho, že někoho uráží. Nebo že by něčí řeč mohla být svůdně krásná svým vznikem a růstem zcela paralelně s češtinou či s kteroukoli jinou řečí. Ivanova mysl vzdala bitvu s obtížemi nynějšího světa za něj.

12

Je líp vzpomenout na skvělého a usilovného Johna Dos Passose z nejprvnějších dvacátých let Spojených států, kde bylo na rozdíl od zřejších pozdějších časů tak tvrdě a přísně, že Dos Passos náhle v písmu vykřikl: "Jsou tedy dva národy!" Jenže to tehdy šlo o prostý spor mezi bohatými a chudými, mezi mocí a bezmocí v podobě majetnosti a nemajetnosti. Většina lidí včetně autora se domnívala, že se ten stav věci dá i bez revoluce změnit. Pak ve značné části světa nastoupila prazvláštní lidská odrůda, revoluční byrokracie, a zakázala i samo uvažování o tom, jak dva národy změnit v jedno společenství.

13

Vlak přešel hranici a přistupují noví lidé. Lidé hovoří ve svých nářečích. I ten malý místní federalisovaný Babylon má smysl, když je slyšet jak se liší člověk od člověka, promluva od promluvy, způsob zájmu o svět od způsobu.

Vy jste dávno našel svůj způsob zájmu o svět a prokázal jej. Díky.

Na překladu Verlainovy "Sagesse" jsem s přestávkami pracoval od podzimu 1980 do prosince 1982. V tomto časovém úseku jsem velice často myslel na vzácného, statečného přítele Václava Klavla. Nikoli pro čilici shodu osudů - francouzský básník byl na rozdíl od českého spisovatele k trestu na svobodě odsouzen po právu - nýbrž z důvodů ryze osobních; bez Slavova mravního příkladu bych prostě sotva dokázal pokračovat ve své seberealizaci navzdory nepřiznivým okolnostem politickým i zdravotním. Dovolují si mu proto svou práci věnovat.

Petr Kopta.

Pokojný blankyt nad střechou...

Pokojný blankyt nad střechou
je samo štěstí!
Strom zkolébává nad střechou
své ratolesti.

Zvon sbůry, jsa nám útěchou,
líbezně cinká.
Pták, jenuž strom je útěchou,
lká pro smrt synka.

Ach, Bože můj, toť život sám:
klid, žádná gesta.
A nevtíravý šum je sám
hluk velkoměsta.

Ces učinil, ke pláč ti sám
na řasách vzkvátá?
Kam propadla se, řekni sám,
tvá mladá léta?

X X X

Krásá i slabost žen, ty jejich bledé paže,
znající hýčkat nás i zničit život náš,
a oči, jak jen to, že drží přísnou stráž
před smrtí chlipností, k živočišnosti vaše,

a svláčí a vždy ten hlas, ať na houpavost se táže,
ať synka uspává do pozdní noci ať,
ať z kůru sladce zní, ať šeptá Otčenáš,
hlas mroucí pod bálem, svou něhou všechny blaží!...

By muži bezcitra! Odporuť svete zlý,
káž bychom aspoň tak, mrahore, našli
coś, v čem bylo by víc než jen mrzké žlázy,

v čem srdce dítěte by tlouklo oddané,
dobro, cit! Pročže kdo nás tu doprovází
a co, až přijde smrt, kde po nás zůstane?

X X X

Klasný žár krásných dnů tě hřál, má duše bédná,
celý den; teď však, viz, jím plá měď západu.
Ach, zastři zrak a zaiz! Nejhorší z úkladů
je pokušení. Pryč! Vždyť o všechno se jedná!

Celý den v ohni krup se řinul z nedohledna,
poplenil vinice, spoušť vnesl do sadů,
potloukl obilí a zničil fasádu
blankytu, jehož vzlyk tvou pomoc žádá, šedna.

Ach, sepni ruce své, zbledni a svolna zmiz.
Což kdyby z včerejšků vnik v krásu zítřků hais?
Což je-li naživu někdejší vášně dosud?

Je onu vzpomínku potřebí zabít zas?
Bude to strašný boj, rozhodne však náš osud.
Běž bouři zatehnat a modlitbou se spas!

X X X

Naděje třpytí se...

Naděje třpytí se jak v chlívě stéble slámy.
Nač mít z von, opilý šiléným letem, strach?
Hle, slunce zvíří vědy v některé škvíře prach.
O stůl se opíráš - zdřímní si, jsme tu sami!

Aspoň se, neboj, svlízň vodou zpod čepce
zamrzlé studny. Spi, zůstanu s tebou, synku,
a něžně polaskám sny tvého odpočinku,
že do zpěvu se dáš jak drubdy v kolébce.

Poledne. Paní, pryč, při Ježíšově spáse!
Ty spi. Je otřesané, jak dlouho rozléhá se
ženský krok v srdcích těch, jimž láska nepřeje.

Poledne. Zaléval jsem vedle kytky. Náže,
spi! Jako oblázek se třpytí naděje.
Ach, kéž je září už, kéž zase kvetou růže!

X X X

Hlas rohu...

Hlas rohu hořekuje do lesů
hořem, jež, zdá se, sítěčti žal předčí,
jež, bloudíc větrem v předsmrtné své křeči,
jde zhynout na úpatí útesu.

Duch vlka lká v tom hlasu bez hlasu,
vzpál v slunci hasnoucím, jež jako v křeči
půl hranou agonii závist léčí,
což uchvátí až za práh úděsu.

snad máby měl ten vzlyk sart někčí, snazší,
v chuchvalcích cupaniny snít se snáší
z oblohy, která v krvi zhasíná.

Vzduch vzdechem poázimu je spíš, tak voní
po něze onen večer smotonní,
s níž lenivě se mazlí krajina.

x x x

Zákony, vůně, odstíny...

Zákony, vůně, odstíny!
Slova se jako slípky bojí;
křič se rdí krvi neviný.

Po svém snu šlapeš nohou svojí,
hlas, pichlavější osiny,
vzývá vůde davy k boji.

Náš cíl hněd nebes posvětí;
nejste kalichem, květiny, ne,
vino s tvým gestem klazce plyne,
zrak na prs ženin zaletí,

slizská noc polétáť nese ti,
co za slast se to vzduchem line,
jakými muky kde kde hyne,
vy, Svati, a vy, Prokletí?

x x x

Své dítě jediné jsem spatřil: jako by
mi v srdci obživla poslední krutá rána,
kterou vždy provází trýzeň tak svrchevaná,
že myalet na svou smrt mi rozkoš páscbí.

Dobrý a ostrý šíp, ta věčně čerstvá nana!
Vybraný okamžik probudil v záhrbčí
má duše chourané sny i nudné mikroby
výčitek, a má krev chválila zpěvem Pána.

Slyším i vidím dál! Ty sladký zákonech
povinnosti, už víš, vnímám-li nebo ne,
vnímám vše napořád! Hlas myslí dobrotivé,

nevinnost, budoucnost! Kéž láskou rozkveté
mé ztichlá tvář, ať vy, jež tisknout směl jsem dříve,
vy ručky bělostné, mi oči zasknete!

x x x

Koře v kráse předčí
všechny katedrály:
živí, těší, léčí,
houpe vlny v dáli,
orožuje za ně
sama Matka Páně.

Má ne jeden dar:
srdíl hned, hned bůs,
včera ^{hned} ~~hned~~ a svár,
sladká něha dnes...
Protikladnosti
nejsou schválnosti.

Trpí, třeba zlé je,
strestai bezraděje;
vánek, dováděje,
na vlnách nám pěje:
"Vy, jinaž chybí štěstí,
zmyňte bez bolesti!"

Od nebe, jež, ach,
božáky pestré je,
ná nož, zelen, nach,
barvy naděje...
Souhrnem svých krás
předčí vše, i Vás.

/Bournemouth 1877/

Všichni mají více peněz, než objektivně potřebují, s všem chybí něco podstatného. V zaměstnání panují bezohledné vztahy, rodinný život se zachycuje na hromadění spotřebních statků a na návštěvy, které nejsou lidskými setkáními; dospívající děti nevidí žádnou smysluplnou životní perspektivu, o dávají se sexu a narkozapii, případně páchají sebevraždy. Mezi zohlavími panuje válka nebo chaos, mladé ženy bloudí svete osamělé, někdy dávají přednost sexu se ženami před sexem s muži a téměř vždy interrupci před mateřstvím. Vše je náhroškové, nepravé, nečisté, včetně potřebin a tomu všemu vládně nečistota a chaos. Svět, v němž žije Bob Slocum, postrádá základní hodnoty.

Kdo je Bob Slocum?

Hlavní postava a vypravěč románu Něco se stalo /Something Happened, Joseph Heller, vyd. u nás Odeon 1982/; příslušník americké střední vrstvy, úspěšný ve svém zaměstnání /jehož náplň a smysl - příznačně - nejsou čtenáři jasné: slyšel práce je totiž lhavěný/; čtyřicetník, žijící v manželství obdařeném třemi dětmi, přitažlivý muž, který kromě s manželkou /"moje žena"/ a s trvalou milenkou /Penny/ flirtuje a obcuje ještě s dalšími ženami, s prostitutkami, sekretářkami, spolupracovnicemi, s manželkami kolegů.

Tyto údaje, připomínající demografická data, jsou jediné, které lze o hrdinovi formulovat kladně, jako u s k u t e č n ě n í n ě č e h o. To ostatní, co se o něm dozvídáme, je vyjádření nějakého n e d o - s t a t k u , z t r á t y , něčeho, co chybí. Některé nedostatky Slocumova světa berou na sebe podobu gramatického záporu /"Má žena je nešťastná", "Má dcera je nešťastná", "není pravda, že retardované děti se nutně těží obvládnutí přízni rodičů, ... protože berek, naše nejmladší dítě, není nijak zvlášť pohledný a vůbec ho nemilujeme"/; jindy je zápor v samé podstatě věci obvesen /"můj nohůček má potíže", "můj hoch se znovu přestal slavit"/.

Hrdinovy značené možnosti prolínají celým románem a jejich postupná řada se stále znožuje, tak, jak Slocum přechá ze situací, kde by snad šohl dojít lidského naplnění, jehož se ve skutečnosti bojí a jehož straty pak zoufale želí.

Do ládné ze svých rolí nevstupuje Slocum plně a opravdově - neodhodlá se. Kvašně k činu - činu, jímž by se přiblížil k druhému a jímž by uskutečňoval sám sebe - odhodláváje Slocum k reflexi; pocit neuspokojení a marnosti je však natolik silný, že jeho snahu porozumět sám sobě, snahu do racionalních sebečpitu, snaní v bezbrný citový vlev.

v něm se ostrůvky snění /spojené většinou s mrtvou první láskou a strachem tedy se mrtva/ zvolna utápějí v moři děsů a nočních mār.

Vlčene mu mocná síla - s t r a c h . Strach prostupuje jeho práci -

"V mém oddělení je šest lidí, kteří se bojí mě, a jedna malá sekretářka, která se bojí nás všech. Dále pro mě pracuje jeden člověk, který se nebojí nikoho, ani mě, a toho bych nejraději vyrazil, jenže se ho bojím."

i jeho domov -

"V rodině, kde žiju, jsou čtyři lidé, kterých se bojím. Tři z těchto čtyř se bojí mě a každý z těch tří se bojí zbývajících dvou. Jen jediný člen rodiny se ostatních nebojí, a to je idiot."

Hrdina má strach ze smrti /své/, z infarktu, z toho, že u sebe sledá skrytou homosexualitu, ze stárání svého a své ženy, ze smrti svého devítiletého syna, ze života a z budoucnosti svého mladšího retardovaného syna, z ženské nahoty, z možností, že se jeho dcera spustí, že začne fetovat, že bude mít potraty, že spáchá sebevraždu. Strach mu brání v tom, aby svoji práci uskutečňoval jako tvořivou činnost a v přátelském prostředí; ze strachu se nikdy dostatečně nepřiblížil ke své ženě /naopak: jako obranu před takovou intimitou od počátku pěstoval plánovitě nevěry a myšlenku na rozvod/.

Strach Slocumovi brání, avšak touha zůstává. Ze štěstí těchto dvou sil se pak rodí výslednice - p o d i v n á n u t k á n í , která jej provázejí od mládí.

"Vím, jaké to je, když má člověk chorobné nutkání...Začíná to jako letavý roznar..., ale nemizí to, zůstává to, drží se vás to a roste to a silí jako cosi nelidsky obludného z buhví-jaké jámy ve vašich útrebách...Můžete rovnou jít, kam vás vaše šílenství povede, a udělat tu nemoudrou, nepříjemnou, nemorální věc, kterou udělat nechcete a o které víte předem, že vás sdeptá a rozvrátí...Kdysi jsem kradl své sestře a matce drobné - nemohl jsem a tím přestat. Ani jsem ty peníze nepotřeboval. Jen jsem jim potřeboval něco vzít. Byl jsem jako uhranutý."

Hledat hlubší smysl života hrdina nedokáže a toto hledání nahrazuje zástupnými cíli či dokonce podivínskými zálibami a nepatřičnostmi. Ty jsou pak nařazeny neodolatelnou přitažlivostí, jež neodpovídá jejich významu: přenesla se na ně z oněch odsunutých - resp. nenalezených - nicméně životně důležitých cílů.

Hrdinu tedy pohánějí dvě mocné tragické síly: strach a nutkání.

Namísto otázky "kdo je Seb Slocum" se pak můžeme ptát i opačně:

kdo, či co Slocum není -

- a nalezneme: není páneš svého osudu, nealeduje a nenalézá žádný životní smysl, nehnepodaří s čerý osudu, které mu byly svěřeny /rodina, zdraví, inteligence, děti,.../, není šťastný.

"Do práce, s obědu a s práce. Můžeš pochopit šovnitř, rozumíš pochopit van, přehodit si pantofle, pociťt sex, pociťt tax, snažit se netřást, aby nás někdo uchladil po hlavince, s procházkou domů, doručit váleční nepádem a neupřes. Vědne si někdy říkám /podle toho, jak dobře nebo špatně se to vyvíjí v zaměstnání s Greenem nebo doma s mou ženou nebo s mým retardovaným synem nebo s mým druhým synem nebo s mou dcerou nebo s barevnou služkou nebo ošetrovatelkou mého retardovaného syna/, to jsme tu jen o m n e t o h l e ? To je opravdu všechno, co máš ze života mít, když mi ho tu zbývá tak málo ?

A odpověď je samozřejmě vědecky stejná...ANO !"

Ale jak se mu takový způsob života přihodil ?

Něco se mi někde stalo -

-uvvažuje Slocum,

"vzalo mi to sebedůvěru a odvahu a zůstal jen strach z nějakého odhalení a zaskry a přímá hrůza ze všeho, co by se mohlo stát a o čem nevím. Neznámím nečekané věci...nenávidím konflikty /s každým kromě svých nejbližších/. Se spoustou drobných každodenních konfliktů se už prostě nedokážu vypořádat bez nesmírného utroení a ponižení...Mám takový pocit, že někdo v mém nejbližším okolí o mně brzo zjistí něco, co bude znamenat můj konec, ale nemám nejmenší potuchu, co by to něco mohlo být."

Jaká strašná věc se to kdy hrdinovi stala, co to kdy učinil, že má takový strach z odhalení, co se to přihodilo?

Slocum vede vnitřní monolog, jímž se snaží svoji osudovou záhadu vysvětlit. Stihá výtítkou svého otce, který zemřel tak brzy, že neza-
nechal synovi vůbec žádná vzpomínky. Nutkavě se do jeho úvah mísí obraz dívky Virginie, první lásky, prvního vztahu, který se Slocum neodvážil naplnit, neboť se příliš bál. Tito dva se stávají předobrazy toho, jak zmarňuje své další životní šance.

"Myslím, že mi to začíná být jasné. Jsem klacek: jsem ulomená, vodou nasáklá větev, která pluje mezi sobě podobnými v tomto našem národě..."

Není zakotvený ve vlastním bytí. Záměrně i bezděčně přejímá způsoby i cíle které mu nepatří. V dětství se na pokyn spolužáků /předchůdců pozdějšího veřejného mínění/ naučil kousat si nenty - a už mu to zůstane. V mládí si s úsilím nacvičil rukopis svého staršího a obdivovaného přítele - a už mu to zůstane. Ulpívá na něm osobnost těch, s nimiž se sešel, a to si na něm přečte i jeho žena.

"Dnes jsi byl s Andy Kaglem," řekne.

"Jak to můžeš vědět ?"

"Protože kulháš."

Mám totiž takový odporný zvyk přizpůsobovat se druhým lidem. A přizpůsobuju se všem bez rozdílu, i těm, které nemám rád... Stává se mi to nejen při řeči, ale při tělesném pohybu vůbec, a podle toho pak chodím nebo sedím nebo nakláním hlavu nebo držím ruce...Často mi není jasné, jakou mám vlastně doopravdy povahu.

Mám vůbec nějakou ?

všedky chodím dobře oblečen. Ale si si na sebe vezmu cokoli, vždycky mám znepokojivý pocit, že někoho kopíruju..."

Stalo se tedy, a stále se děje, to, že hrdina neuskutečňuje a nenalézá sám sebe. A protože není uspokojen ve svém základním existenciálním pocitu, ve vztahu k sobě samotnému, nedokáže ani opravdově vykročit ke svým blízkým a vést s nimi smysluplný rozhovor: nedokáže být oporou ani ženě ani dětem, protože od jejich zájmu se nutkavě vrací vždy zpět sám k sobě, k vlastní nevyřešené problematice. /Tento hrdinův rys autor výborně vyjadřuje jednak rozporoz mezi tématy jeho úvah - tématy věnovanými jednotlivým členům rodiny - a skutečnou náslán, kterou je vždy znovu a hlavně osoba protagonisty; jednak mistrnými dialogy, jejichž skutečným smyslem není společná domluva o věci, ale uspokojení nějaké vnitřní potřeby jednotlivých postav a hlavně slocum samotného./ Členové jeho rodiny se téměř denně hádají, ačkoli ani jeden z nich to nechce. Ani Slocum sám není z těchto hádek šťastný, a přesto je nutkavě začíná a žíví.

Až budu dospělý, chci být malým hochem

Slocum si uvědomuje svoji nezralost a uvažuje o ní bez pocitu viny:

"Je mi špatně a znovu si musím přiznat, že na celém světě nemám nikoho, komu bych mohl věřit nebo říct o pomoc. Schází mi matka /a otec?/ a nebožtík bratr..."

Není divu, že musím doma tolik křičet, aby bylo jasné, kdo jsem. Nestojím o jejich strach. Stojím o jejich něžnou péči. Moje rodina mi nikdy neprojevuje tolik lásky a úcty jako moje matka a některé učitelky, když jsem byl malý. Kruci, až se mnou někdy žena a děti zacházejí jako s malým děckem i mám na to právo. Potřebuju ten pocit jistoty..."

Konečně vím, čím chci být, až budu dospělý.

Až budu dospělý, chci být malým hochem...

A kdesi ve mně se skrývá, vím to, ...bázlivý hošík, který je srovnatelný, jako můj syn a chtěl by být jeho nejlepší kamarádek a dostat se ven a hrát si..."

Tento syn, nikoli onen malý, retardovaný Derek, ale devítiletý zdravý syn /"můj hošíček"/ je světlým paprskem, nadějí v jeho životě. Pouze k němu je Slocum s to chovat vztah, který prožívá jako lásku.

"A to je ta potřebná služba, kterou nám pravidelně a bezelstně poskytuje můj andělský hošíček. /"On snad ani není člověk," stěžuje si mi na něj závistivě dcera. "Nikdy není slý. Nikdy nezubí."/ Sám na tom není o nic líp než vy ostatní /ba možná je na tom daleko hůř, protože je tu teprve devět a už má strach skoro z e v š e h o ...Smíjeje nás tím, že nám připomene, kdo jsme a co o sobě navzájem víme. Připomene nám tu velikou potřebu a schopnost vzájemné lásky, kterou v sobě máme kdesi hluboko ukrytou jako otevřenou ranu, lásky k němu a možná i k ostatním, a tak nás tři včas zastaví a čutí, abychom se přestali záměrně, brutálně, nenapravitelně, s prozřelou nenávistí a rozkoší mrzačit...Jsem přesvědčen, že nás jako rodinu drží pohromadě..."

Hrdina jej miluje, neboť se v něm vpravdě "vidí": nalézá v něm to, co by sám rád prožíval, co jemu samotnému patrně nebylo dopřáno - své šťastné dětství. Miluje ve svém synovi svůj vlastní /idealisovaný/ obraz -

svědek nikoli svého syna, odlišnou bytost. Čekává od něho, že bude pro-
lívat své šťastné dětství zastupně, za svého otce. A když to chlapec
někdy neudělá /dává sám protivu své strachu, plachost, zadumanost, když
neuzí spočítat své vratevníky a naopak vůči nim jedná bezohledně a po-
korně/, tak y otec Slocum na syna zuří nebo se trápí láskou a lítostí
nad synem - až k slzám. V "hoříčkovi" ardine doufá uskutečnit svou
lidskou možnost: jednak ze všech eil chce být dobrým otcem, chce usku-
tečnit aspoň jeden dobrý xxx v z t a h , jednak chce v jeho osudu
napravit své vlastní nedokonalé bytí, chce skrze syna pokračovat v lep-
ší podobě, z t o t o ž ň u j e s e s n í m .

Tím syna ujařmuje: nedovolí mu, aby se vyvíjel podle vlastních
potřeb, poladuje, v představě, že tomu chce otcovská láska, aby syn
svým životem naplňoval otcovu citovou potřebu, obrovsky zvěšenou o
ostatní neuskutečněnou lásky. Částečně si své násilnictví uvědomuje -

"Můj hoch se rád saže a smál by se a žertoval od rána do
večera, nebýt tak hustě obklíčen námi, kteří ho omezujeme a
ujšřmujeme."

-nicméně není s to je překonat. Slocumovo jediné opravdové citové
zaujetí, jeho bolestná otcovská láska, je plná strachu, závislosti,
nesvobody pro oba. Ve své nezralosti Slocum na své rodině citově
parazituje, nejvíce na tom, koho nejvíc miluje.

Dítě, jehož potřebou je vyrůstat ve zdraví, se takovému upíráckému
vztahu brání. Slocum to vnímá jako ránu osudu: jeho hoříček se před
ním začíná uzavírat.

"Můj hoch se mnou přestal mluvit a myslím, že to nevydrží.
/Jako by mě neměl ráč/. Už mi nevěří.

Někdy mě odhání a chce se mi plakat. Pamatuju si to a rve
mi to srdce. Proč by se mnou nešel mluvit? Chci být jeho nej-
lepší kamarád. Copak neví, že tak, jako jeho nesiluju snad
nikoho na světě? Míval prý sny, ve kte ych byly dveře do na-
šeho pokoje zavřeny, takže za námi nemohl. Já teď mívám sny,
ve kterých jsou zavřeny dveře do jeho pokoje, takže nemůžu
za ním."

Mlčení, kterým syn zatím otec postihovat, je pro Slocuma naplněno
symbolickým významem: do mlčení uzavřela nemeo jeho umírající matku,
mlčení obestřelo mrtvou Virginii, mlčí retardovaný Slocumův syn. Zdá
se, že mlčení, které zbuče, když se děti osamostatní, nahradí dřívější
rodinné hádky, které Slocum potřeboval pro sebepotvrzení, neboť v nich
vždy vítězil.

Už začíná být zřejmé, proč Slocum nenašel odpověď na avoží základní
otázku, totiž, co se to hrozího stalo. Nechtalo se, protože se teprve
stane.

Něco se stane, něco hrozného

Pouze nevíme, která ze Slocumových nočních můr, který z jeho děsů se uskuteční.

Slocum upadá do stavu, podobného šílenství. V jeho denních snech se otevřívají rány v minulosti špatně zahojené: jakoby znovu v duchu hledal mrtvou Virginii, nutkavě telefonoval znovu a znovu do podniku, kde oba pracovali, a žádal si spojení s ní a se sebou samotným /1/ Chvillemi se zdá, jako by mu bolest a strach se ztratit pokusily dospívat k poznání pravých hodnot:

"Strach. Ztráta lásky, ztráta milovaného člověka, ztráta lásky milovaného člověka. Roschod. Nemáme jít, nemáme, aby šli, nemůžeme se dočkat, kdy odejdou, chceme, aby se vrátili...."

Poslední dobou čím dál víc lituju, že se blíž nestýkám se svou sestrou a její rodinou a s bratrovou ženou a jejími dětmi a dokonce jejím druhým manželem. Znovu se provdala a má přinejmenším jedno další dítě... Jsou to neteře a synovci a možná by mě jejich návštěva na chvíli potěšila. Někteří lidé si na své strýce ani nevzpomenou. Chtěl bych patřit k velkému rodinnému kruhu a mít z toho dobrý pocit. Chtěl bych tam zapadnout. Chtěl bych věřit v Boha."

Jindy se propadá naspět do dětských stesků až k okamžiku prvního osazení:

"Potřeboval jsem, aby mě zachránila něčí bradavka a zvedly něčí ruce, lhostejno, či... Miloval jsem potravu, která mě živila - to bylo všechno, co jsem věděl - a ruce, které mě držely a lehkaly a obracely a dávaly mi aspoň chvílemi najevo, že nejsem sám a že o mně někdo ví. Bez nich bych byl sám."

Slocum, dospělý člověk, v okamžiku hlubokého soufaleství a strachu touží po matce, jako po ní touží kojeneček, novorozeně. Poslední jeho ryčlenka před katastrofou, před tím, než se stane to hrozná, co jej léta dělilo jako noční můra, patří otci. Je to vyčítka, parafrázující soufaleství Bohočlověka:

"Ach otče, otče - proč jsi mi to udělal?
Chci znovu mít otce."

Mít otce a být otcem v tom nejhlubším ponoru jako by splývalo. Slocum zakusil dětství bez otce a toužil synovské pocity prožívat spolu se svým synem - jako by se dělil veštví: račoval se současně ze svého otcovství i z prožití syna. To byl jeho sen a naděje, jeho dobrá možnost.

Avšak to, co uskutečňuje nakonec, je jeho děs, jeho možnost nejhorší: začínal bez otce a končí bez syna, nemá otce a není otcem, obě základní modální slovesa se opět potkávají: jeho syn je zraněn autem, křičí, prosí otce o pomoc -

"Zvednu to snést. Nemůžu to snést... Neznesu pohled na jeho utrpení"

Otec Slocum zvedne syna a v panice jej k sobě tiskne. Je to stisk mrtvici, cítě samé zadušení.

Poslední pocity Slocumovy jsou žal a hanba, poslední jeho lidská prosba je:

"neřikajte to mé ženě."

Poté události následují rychlým spádem a bez jakýchkoli komplikací. Slocum suverénně zvládá všechny situace, s nimiž si dříve těžko věděl rady. V novém pracovním postavení, které odcizil svému dosavadnímu kanzarádovi Kaglovi, předvádí nečekaný řednický úspěch. Také své ženě dokáže říci, že ji miluje - do té doby to nedokázal přenést přes rty. Vyhodí své nepohodlné kolegy a jiné pokoří k devotčnosti. Věnuje dceři a ženě po automobilu. Kupuje nový dům. Hraje golf s vysokou společností, do jejíhož středu spěje. Podivínskou písařku násilím odesílá na psychiatrii /k takovému kroku se před ní nikdo neodhodlal/:

"Když se za ní zavřou dveře, slyším potlesk za to, jak jsem vše zvládl.
Nikdo neměl trapný pocit.
Všem se zřejmě líbí, jak jsem se ujal vedení."

A tak román končí.

Hellerův mýtus

Ze tří Hellerových románů doléhá tento na čtenáře nejtěživěji a ani v nejmenším neposkytuje nějaké vykoupení, úlevnou katarsi. Motivy románu se sice rozvíjejí a posunují děj k naplnění osudovosti mistrně /motiv dveří, motiv mlčení, motiv záměny syna nechtěného a milovaného.../ pohnutky a počiny jsou sice zřetězeny s perfektní vnitřní logikou /hrdina vyrostlý bez otce a poznamenán matčiným předsmrtným prokletím postrádá dary principu otcovského - vnitřní řád - i mateřského - schopnost lásky/ ... nicméně, v rámci psychoanalytického naturalismu je tento román konstruován poněkud à la thèse.

Avšak přes tuto výhředu a přes jistou počáteční mnohozmluvnost je Hellerův román dílo pozoruhodné. Obsahuje p a t o s m ý t u s o u d o b é h o č l o v ě k a . Slocum jako prototyp současníka, sice neurotik, ale schopný žít ve společnosti ostatních, je ve skutečnosti fantóm, přízrak, extrémní podoba; pod jeho nenápadností skrývá šílenství.

Není to šílenství výjimečných nešťastníků dřívějších dob, kteří se vyskytovali jako minorádnost, odchylka od normy. Slocum je šílenec nikoli pro svoji odlišnost od ostatních, ale pro to, jak se vzdálil obrazu člověka, tak jak jej sám ve svém nitru marně nese, jak jej z věku do věku nese kultura a jak jej máme vtištěný i každý z nás. Slocumovo šílenství naopak vyjadřuje způsob bytí mnohých, součást panující normy. Šílenství se stalo jednou z podob normy. Hrdina dnešního světa je pacient a literární forma, která mu propůjčuje hlas, je beletrizovaný chorobopis.

Zápas dobra se zlem se neodehrává ve vnějším světě, provázen chrabrostí těla a ducha, prozářen etosem a určitostí pravdy, kterou by člověk cítil na zádech; odevký zápas, odevká inspirace umění, je uzavřen do jedincovy mysli jakožto do vrcholné instance, která je

určena k rozhodnutí: odtud pak neprosté zrelativizování oněch základních hodnot, odtud i protagonistovo zoufalství.

"Všechno se ztrácí./Změněn jest starý řád. Nového není./"

Jedincova mysl, již je svěřeno rozhodování nad dobrem a zlem, jako nejvyšší hodnotu volí to, co vidí jako individuální pozemské štěstí. To je to, co čem Slocum touží, co se snaží získat. Jako "dobro" si interpretuje to, co chápe jako své pozemské štěstí, jako "zlo" to, co mu brání. Nadosobní a nadčasové hodnoty jsou ztraceny. "Humanistický způsob myšlení, který se prohlásil naším vodítkem...nevidí vyššího výdebytku, než je pozemské štěstí" /Solženicyn/. Slocum tohoto cíle nedosahuje - a to nikoli p ř e s t o , že se na něj zsměřil, ale p r o t o , že už výše nezířil. V situaci, kdy "vše je dovceno", není už nic darováno, neboť není pokory, která by uměla dary života rozpoznat a přijmout. Skutečné dary osudu, to, na čem mohl Slocum své pozemské štěstí pocítit, zůstávají nerozpoznány a vzdalují se zmarněny.

Slocum již je uzavřen v sebeklamu. Domnívá se, že se může stát pánež svého osudu, touží po tomto cíli a poslední větou románu se raduje, že se mu to podařilo:

"Všem se zřejmě líbí, jak jsem se ujal velení."

Avšak je tomu naopak. To, k čemu nakonec dospěje, není vláda nad vlastní osudem, ale naopak bezmocné naplnění temné osudovosti; to, co se mu podaří uvést v život, není jeho sen, ale jeho mára; neuskuteční své lidské možnosti, ale naopak je ztratí; nestane se z něho konečně člověk žijící plně, stane se z něho - automat.

Antický hrdina, když se naplnil jeho osud, podlehl sučbě bohů jakožto slabší, ale podlehl stále ještě jako člověk, při plném vědomí a všech smyslech.

Moderní hrdina si svůj pád neuvědomuje, podléhá, domnívaje se, že zvítězil. V tom je jeho specifika, specifika současnosti /byl pacient; stal se z něho automat/, v tom je osudovost neplnohodnotného lidství.

Hellerův protagonista je synovrah.

Antický otcovrah Oidipus stál na počátku evropské kultury jako jedna ze sudíček, jedno z jejích předznamenání. Nemylme se, nechápejme jeho poselství v rovině banálně sexuální. Stanout na místě svého otce pro muže ~~xxxxxx~~ neznamená /pouze/ znocnit se matky; nejhlubším existenciálním smyslem tohoto postavení je být přítomen vlastnímu početí, s t á t s e s v ý m v l a s t n í m s t v o ř i t e l e m . Člověk touží ovládat a utvářet nejen své živé a neživé prostředí, ale především sebe samotného, svůj osud, touží překonat svoji smrtelnost. Ještě před zrodem humanismu byla tato touha jednou z těch, které naši kulturu inspirovaly a podílely se na jejích plodech - i na těch dobrých.

Hellerovo dílo prozisevá o následcích neblahých. Mezi otcovrahem Oidipem a Hellerovým synovrahem klene se celou kulturou oblouk vnitřní neshledné souvislosti. Člověk zabil otce, vytrhl kořeny své přirozené pekorné existence, aby stánu na stvořitelském místě - člověk zabíjí syna, svéji budoucnost, neboť nedokáže sám sebe zvládnout a sám sebe nalézt, sám sebe utvářet. Jako by se nám v obraznosti dvou mýtů, zjevoval počátek i konec kultury.

Hellerův hrdina svědčí pouze o svém vlastním osudu jedince. Přesto román nabízí i počbenství obecnější, varující člověka jakožto biologický druh. Koni čitelné, zde autor má toto počbenství na mysli, či zda se vynořuje samo ze své skryté existence "někde za". Heller jako autor tohoto románu je z rodu prozoků, kteří bítevali své současníky truculivými předpověďmi; v jeho textu proalouvá mýtus o konečnosti stvořitelského člověka.

-hk-

Brzy poté, co se stal Jan Kozák předsedou nově vzniklého Svazu čs. spisovatelů, měl v jednom televizním pořadu rozmluvu s tajemníkem Donátem Šajnerem. Pochlubil se v něm, že chystá velký politický román, kde ukáže všechnu proradu pravice v kultuře a zkázu, kterou způsobil rok 1968 v celé naší společnosti. Jako už tolikrát, i tentokrát se ukázalo, že sliby jsou chyby. Ten velký román J.Kozáka pořád ještě nemáme. Ale nevadí, jsou tu přece jiná jeho díla, poslední z nich román ze současnosti Adam a Eva /Čs. spisovatel 1982/. Snad v něm najdeme uskutečněno alespoň něco z toho dávného slibu a především vzor angažovanosti, o níž tento národní umělec mluví kudy chodí.

V autorském úvodním slovu se J.Kozák přihlašuje k flaubertovské realistické tradici: "Adam jsem nyní já, tak jako Eva jsem já. Všechny postavy románu jsem já." Takto přeformulované slavné Flaubertovo vyznání "Ema jsem já" bylo ovšem rázem zbaveno svého smyslu, neříká se tu totiž nic víc a nic méně, než že autor románu stvořil svou fantazií všechny figury příběhu, a le tím se z té věty dokonale vytratilo to základní: do které z nich vložil kus svého charakteru, temperamentu, osudu, snu.

Vstupně však bez ohledu na to hned do děje.

Adam je roudnický sadař, s nímž se setkáváme v den jeho pětapadesátin. V několika kapitolách nám vyloží, co prožil za posledních sedmnáct let a v závěru se znovu vracíme do současnosti, k oslavě pětapadesátin. Po krátkém prvním manželství Adam ovdověl a znovu se oženil s rozvedenou paní Evou, ženou horkokrevnou a žádoucí, jež "má krok mladé krásné klisničky", takže každý chlap se za ní "se zalíbem, či dokonce se závistí mlsně ohlédne" /s.78/. Adam odvázně zavádí pěstování broskví tam, kde to odporuje dosavadní praxi, má velké úspěchy i s šlechtěním dalšího ovoce a v pěstitelství vidí radost i smysl svého života. Překážky mu ovšem klade nejen příroda, mrazy a sucho, ale též nepochopení některých funkcionářů. K jeho rodinnému štěstí patří dvojice dětí: Tomka vyženil, Lucie se mu narodila brzy po novém sňatku. V jediné věci byl osudem potrefen: po těžkém potratu už mu Eva nemůže dát syna. Jinak však může bilancovat svou minulost s oprávněnou hrdostí a s plným uspokojením. Všechno se mu dařilo, měl úspěchy v práci i v soukromém životě.

Žánrově má zřejmě jít o jakousi úsměvnou romanci, o epiku, která chce překypovat pohanskou radostností, opájet se smyslností přírody i člověka a strhovat odvážnou obrazností, čerpanou z erotické oblasti. Proto kořeny stromů pronikají do země "jako do ženského klína", pupeny topoří a rotunda na Řípu připomíná - což jistě není zrov-

na originální - bradavku na krásně oblém ženském prsu; zato zcela neobvyklé je přirovnání slunce k obnaženému zlatému prsu, z něhož "saje jaro"; štěstí má pro Adama ovšem vždycky "podobu krásné...milostiplné ženy", "poskytující bujně a kypré radosti". Všechno zkrátka pracá pod nápoem vášně a živočišného pudu, chřípí se chví touhou, z očí srší blesky, každá pořádná ženská je "šťavnatě a dráždivě kyprá", "lákavé, zvoucí ženské teplo z ní zrovna sálá", takže muž má věčnou touhu "se do ní zahryznout" atd. Po stránkách knihy neustále kolotá rozbouřená krev, krev pálí, vře, buší, koluje, hrne se, tepe, slívá se, ohlušuje, proudí, rozjařuje, vhání se do srdce a proniká do žil, stoupá do mozku, ale krev rovněž "v těle šije"!/!. Když se Eva po delším nepochopitelném zdráhání konečně přizná, že i ona po Adamovi touží, je to scéna jak vystřižená z Červené knihovny: "Vždyť já..., já, Adame, byla příliš dlouho sama. Sama... Uzavřená jako škeble." Vtom to na ni přišlo "jako náraz": "Celá teď planula žárem. Ach, ta skrytá vitalita, ta náhle probuzená vášeň, která v ní vřela" /s. 57/.

Autor však nachází barvy i pro obrázky intimní, lyrické něhy. Takhle například laškuje Adam o Evě: "A umí se přitulit, lísat se jako kočka. A kocour u ní mlounsky přede. Zlákala by mě, potvůrka, kdyby vůbec ještě bylo třeba rozněcovat oheň" /s.74/. V těch chvílích prý v něm "radost bublá jako potůček ukrytý pod zemí"!/!

Aby se ozřejmilo, že sklouzávání do banalit je tu stejně samozřejmé jako výrazové stereotypy, uvedu několik příkladů slovesné šablony, kterou autor vnímá svět: "starosti mě přímo pohlcovaly", "radost z ní zrovna tryská", "chřípí se jí zrovna chvělo", "postel ho zrovna pálí", "čas se zrovna vleče", "radost ze života z ní přímo tryskala", "všechny tyto snahy tryskaly z jediného vášnivého srdce", "krev v ní jen pulsovala", "zuřivost mnou přímo lomcovala", "vztek mnou přímo lomcoval", "nervy jsem měl zrovna obnažené", "louka jimi přímo svítila", "vzduch byl přímo prosycen aromatickou, nasládlou a lehce navinulou vůní" a o pár stránek dál: "vzduch byl přímo prosycen ostrou a pronikavou, navinulou vůní" atd. atd. Je-li něco pěkné, musí to být pěkné "po čertech", i čerty se to tu jen hemží, "k čertu", "čert je vzal" apod. užívá co chvíli nejen vypravěč, ale každá figura, aby prokázala své rozhorlení a spravedlivý hněv.

Stylistické stereotypy prozrazují, že v základech Kozákova pohledu na svět tkví otřelé vnímání a myšlenková bezradnost, jež mu nedovolí dojít ke skutečně osobité obraznosti, metaforicky umocňující krásu a jedinečnost života. Výrazová násilnost a květnatost

ma jí tu jedinou funkci: skryt vnitřní prázdnotu, budit zdání bohatství a košatosti tam, kde je naprostá sterilita myšlenková a citová, kde trčí kostra schématu.

Autorovo chápání života se neprojevuje v silných slovech o výbušných vášních, prudké smyslovosti a kypré ženskosti, nýbrž v tom, jakou má spisovatel koncepci člověka. Tady se ukáže jeho duchovní rozvinutost a rozlišovací psychologické schopnosti jeho talentu. U Kozáka nám nemůže uniknout do očí bojící rozpor: zatímco příroda hýří plodivou silou a rozmanitostí forem, člověk je ubožácky vymezen jediným rozměrem: politickým. Buď jedná politicky správně nebo nesprávně, buď je tvořivý nebo zkostnatělý, buď odvážný nebo úzkoprsý. V jiné poloze se člověk u Kozáka vůbec nevyskytuje, nejedná a nemyslí, nemá k tomu ani příležitost. Pro každou jeho postavu je charakteristická naprostá vnitřní chudoba a nesmírně zúžené lidské "zázemí". Jeho hrdina dokáže hodnotit své protihráče jediné kádrovou šablonou, jejich povaha, osud, důstojnost atd. jsou věci, jež mu unikají a nijak ho nezajímají. Kozákovi je vzdáleno odstihování, chápání složitosti lidských zájmů, vědomí, že člověk je bytost mnohorozměrná a sama sobě záhadná.

Dobře ovšem ví, že takto obňazenou ideologickou abstrakcí musí pro čtenáře nějak "zlidštit", dát jí zdání kypivosti života. Proto neustále nanáší křiklavé barvy, proto své hrdiny slovně líčí jako smyslné milence života a "všech krás světa", proto se Adam musí věčně holedbat, že v něm nikdo nemusí rozněcovat oheň, neboť je jako hřebeček věčně při chuti, proto nám ho autor přibližuje jako "starého labužníka", který rád popije dobrého vínka a umí ocenit dobré papání. /Mimoходом, v úvodním slovu se za "starého labužníka" prohlašuje sám J.Kozák. Jak je nám hned blízký a sympatický touhle zlidšťující vlastností, jak hned rádi zapomínáme, že jako literární politik projevuje chuť velmi mdlou a omezenou/.

S tímto povrchním jednorozměrným pojetím člověka je ovšem spjata i podstata konfliktů, do nichž se jeho protagonista dostává a které musí "řešit". O konfliktech se vlastně nedá mluvit, nestřetnou se tu totiž nikdy dva životní názory, dva rozdílné lidské světy, dva protikladné charaktery, ale opět jen a jen dva politické postoje, z nichž jeden musí být ovšem správný a druhý se musí projevit jako mylný.

Adam je - jak jinak - typem kladného hrdiny, je to věčně nespokojený hledač nových způsobů pěstitelství, stále si klade nové úkoly a je veden snahou být prospěšný celku. Svou průbojností naráží -jako všechno, co se pohybuje - na síly, které trčí na místě, na zkostnatělost, úzkoprsost, netvořivost, na byrokraticky chápanou linii stra-

ny. Tyto síly představují v románě dva funkcionáři zemědělského odboru ONV, jeho někdejší sok v lásce Oldřich a zejména předseda odboru Patočka. K prvnímu střetnutí dojde, když po vymrznutí části broskvoňového sadu odmítne zemědělský odbor schválit plán další výsadby. Výbušnému Adamovi ovšem hned "krev nalévá žíly" a látěří: "Ten namyšlený a sebejistý, mocí obdařený blbec! Pařez! Pařez, o který se na každém kroku zakopává. Není snad takový omezenec a hlupák horší než nejkrutější mráz, který spálí zemi?" /s.63/. Ale včas si uvědomí, že přece může jít od kováříčka ke kováři: "Nevíš snad, kde se u nás vládne?" I vyhledá tajemníka OV KSČ Lojzu Sitaře, s kterým kdysi "chytávali čolky a pulce". A světe, div se! Sitař rozhodne správně, ve prospěch Adama! A hned vytáhne láhvinku svatovavříneckého, aby bylo zřejmé, že ani on, ač vysoký funkcionář, není suchar. Adam si oprávněně říká: "Chválabohu, že máme takové lidi, jako je Sitař" /s. 71/.

A je po problému.

Podruhé se stane cosi podobného. Adam chce rozšířit plochu ovocnářského sadu, ale tím by zabral i kus zahrádkářské půdy, jež patří členům JZD. A zase je oheň na střeše a zase se střetne s Patočkou. Sitařovi trvá tentokrát jeho šalamounské rozhodnutí déle, musí si celou záležitost prověřit, ale nepokrytě Adamovi drží palce, přeje mu, protože je tak nezkrotný experimentátor. Zato Patočku vidí i on kriticky: "Vždycky cítil hlubokou nedůvěru ke všemu, co podle něho překračovalo nebo křivilo linii, považoval to za zradu. Držet - nepovolit v ničem! To jediné bylo správné a nutné. Nahoře přece vědí..."
Ale vidět to je kádrové hodnocení a portrét funkcionáře ustrnulého, dogmaticky uvažujícího, brzdícího vývoj. Zapamatujme si to!

A jaké konflikty se objevily v soužití Adama a Evy? Jaké museli oba překonat úskalí, aby poznali líp jeden druhého i sebe sama, aby se prohluboval jejich citový svazek? Vskutku, po čase došlo i mezi nimi k jistým rozmíškám. Eva se začala chovat divně, utrhovala se, byla nevrlá. Adamovi to vrtalo v hlavě. Co se to s ní "k čertu" děje? Ale bylo to nakonec velmi prosté: Eva mu prozradila, že má každý měsíc své "černé dny" a tehdy prostě není ve své kůži. To musí Adam pochopit. Adam to pochopil a hned měl po trápení.

Podruhé to bylo mnohem vážnější. Statek už dlouho marně žádal o přidělení závlahové soupravy, ale firma Sigma tvrdila, že nejsou, že se vyvážejí za tvrdé valuty do zahraničí. Adam opět látěří a ví, jak by se celá věc dala řešit rozumně, ale jako když hází hrách na stěnu. Jednoho dne však přiveze ředitel statku zaměstnance této firmy

inženýra Štádlera a uspořádá ve sklípku pijatiku, aby ho "obměkčil". Tam se Eva na milého inženýra doslova přilepí a tančí s ním skoro do rána, "celá zrovna srší draviu ženskou smyslností" /s.184/. Adam se nezná a vylaje Evě bez servítků: "Prokristapána, jako nějaká děvka... Jdi, táhni si za ním! Slyšíš? Jdi si!" /s.187/. Od té doby spí Eva odděleně, v dceřině pokoji. Když už to rozladění mezi manželi trvá asi měsíc a hřebeček Adam může oči nechat na ěadrech mladých brigádníků v lehkých letních blůzičkách, Eva si za ním sama zajde a vše si s ním "rozřiká". Oč šlo? Inu o toto: inženýrský floutek byl pochopitelně z Evy na větvi a obtěžoval ji kdesi za stodolou, kde mu cosi na zahradě ukazovala. Za tohle se mu chtěla pomstít, a proto s ním schválně ve sklípku koketovala, aby mu popletla hlavu a pak ho pěkně zase usadila. Ale jí šlo ovšem zároveň o něco mnohem závažnějšího: vymámit z něho zavlažovací soupravy! "...co jsem chtěla, toho jsem dosáhla. Zavlažovací souprava je tady. A co vy všichni s těmi svými poradami, plány a konferencemi? Se vším tím vaším jednáním na okrese i na kraji?... Tady, Adame, vidíš, jaký je život... Všichni se pěkně chytte za nos!" /s.198-199/. Adam se za nos rád chytí a je zase všechno v pořádku, to byl poslední nelad mezi manželi. Od té doby všecičko klapalo: Eva dobře vaří /spíž má vždycky plnou!/ a pěkně se obléká, oba si navzájem pomáhají, spolu se radují a vášnivě se milují. Dovídáme se dokonce, že ona se před milováním osprchuje vlažnou vodou, zatímco on si dá nejdřív teplou koupel a pak teprve studenou spršku.

A tak tedy docházíme k závěru, že v celé této próze se nevyskytuje jediný skutečně vážný životní konflikt, vyplývající buď z nezdrotné Adamovy povahy a pracovní aktivity či ze složitostí, jež čeká každé normální lidské soužití. Z dávnověku socialistického realismu se tu hlásí jen trochu přetřená "teorie bezkonfliktnosti". Pochopitelně: tehdy i teď vychází toto estetické pojetí skutečnosti z toho, že v socialismu ^{žádne} konflikty nejsou, existují jen zatím nevyřešené problémy. Jakmile se o nich dozví stranický tajemník, ihned je moudrým rozhodnutím odstraní. Úsměvnost celého příběhu má blízko k operetní lehkosti: tam jako tady nejsou srážky mezi lidmi projevem hlubokých životních rozporů, v nichž se vyjevují charaktery a postoj k nadosobním hodnotám, překážky mají jen vzbudit určité napětí, dojem větší zajímavosti, ale každý předem ví, že hrdinu nijak neohrozí, že všechno dobře dopadne, protože nad životem bdí dobrotivý a vševědoucí stranický tajemník, mocný ochránce všech odvážných hledačů nových cest.

Autor užívá ovšem silných slov, aby prokázal Adamovu "bojovnost", ale nikdy ho neukáže ve skutečném boji, stále se omezuje jen na jeho bouřlivácké výpady: "Zatracení podělcanci! Chci snad příliš mnoho, když si беру právo vymýšlet, hledat, zkoušet, nalézat a ztrácet, a znovu se lopotit, zkrátka tvořit, objevovat nové? Je to práce naše právo i povinnost. My teď přece řídíme svou zemi. Život v ní je lepší, než býval. Ale nenamlouvejme si, že je v ní všechno v pořádku... Být poraženi sami sebou, to by byl krutý osud! K čertu, a že bych se tedy měl být ozvat se a ukázat, kde nás bota tlačí?" /s.233/.

V tomto stylu obecného horlení proti podělcancům se nese celý románový příběh. Po celých těch sedmáct let, o nichž Adam vypráví, se nezměnilo zhola nic, invektivy proti dogmatickým hlídačům stranické linie, proti těm brzdařům socialismu jsou věčně stejné. Poslechněme si ještě jednu charakteristiku Patočky: "Patočka je podezřívavý ke všemu, co už nebylo usneseno a předepsáno. Je přesvědčen, že tak nejlépe ochraňuje, co jsme vydobyli... Je takových víc a podobají se jeden druhému jako vejce vejci. Ach, čert je vem! Kdyby mohli, upálili by každého, kdo nemyslí právě tak jako oni" /s.93/.

Kdo však vlastně jsou ti mocí obdaření blbci, pařezové, omezení, hlupáci, zupáci neschopní myslet, jen tupě plnit rozpisy, ti, co vysedávají ve svých funkcích a pletou se jen pod nohama bojovníků za pokrok? Do jaké politické přihrádky patří? Ze všech jejich charakteristik je zřejmé, že jsou to "konzervativci" z 60. let! Adam brojí především proti nim, chtěl by mít na jejich místě funkcionáře tvořivé a průbojně jako je on sám. Celým svým postojem a bojem by tedy měl být blízký těm, kteří chtěli tehdy proboujet společenské reformy a překonat vývojovou stagnaci ve všech sférách. Nevstoupil tu snad národní umělec Kozák postavou svého hrdiny do zápasu proti dogmatikům a nežehná nakonec těm, kdo měli kdysi odvalu jít za něčím nevyzkoušeným?

Tím se dostáváme k nejpozoruhodnějšímu rysu Kozákova románu. Třebaže Adam je veřejně činný, třebaže se neustále stýká s okresními i krajskými funkcionáři, jezdí na aktivity, je vyznamenáván i v Praze a třebaže je tedy homo politicus - nezminí se ve své zповědi v den pětapadesátých narozenin ani slůvkem, ani nejvzdálenějším náznakem, že jeho práce a snažení se nějak dotkly společenské změny kolem roku 1968! Jako by prostě v dějinách této země osudná tzv. krizová léta nikdy nebyla a jako by do života každého občana tak či onak nezasáhl rok 1968 a léta následující! Ale hrdina románu tuto dobu naprosto klidně obejde, neví o ní, i když se tehdy hledaly nevyzkoušené

cesty socialismu, k čemuž by přece musel Adam něco říci nebo si o tom aspoň něco myslet - byť třebaš nelichotivého. Ale Adam nic, vůbec nic! Slaví své pětapadesátiny někdy kolem roku 1975 /dá se snadno vypočítat, že se narodil ~~1920~~¹⁹²⁵ v roce 1920 - v době krize byl kluk asi desítiletý/, ale nejstrašlivější léta ohrožení socialismu se v jeho životě nijak neprojevila, nijak se nezměnili jeho nepřátelé, pořád jsou to titíž nafoukanci, omezenci, tupci jako v době, kdy začínal. Jan Kozák tedy nevyužil ani této nabízející se příležitosti a raději zavřel oči před tím, co určovalo politicky léta, o nichž jeho román, hodnotící člověka výhradně politicky, jedná. Spokojil se ~~svým~~^{se dávnověkým} socialistickorealistickým schématem "boje nového se starým" /totožným s pohádkovým bojem dohra se zlem/ a ani se nepokusil "zživotnit" je zasazením postav do konkrétní reality doby. Stroze se drží této dvojpólové šablony, protože dobře cítil, že nemá umělecké síly na zvládnutí skutečně životných konfliktů, že by jeho kladný hrdina musel žít nějakou akcí, ne pouze chrlit slovní výpady proti pomyslným odpůrcům pokroku. J.Kozák proto re- zignoval na základní zásadu realismu a rozhodl se pro nadčasovou idylku, v níž se nic nehýbe, čas stojí, lidé se nevyvíjejí. Přesnost dobových okolností nahradil pseudokonkrétností obecně politic- kého horlení a kádrových charakteristik. To je vše, čím svůj příběh sadaře Adama a jeho ženy Evy učinil "současným". Kozák nepřeskočil, ani nepřelomil - on podlezl!

Aby tato suchopárná konstrukce obecných ideologických proklamací tolik neodpuzovala, navěsil na ni autor zářivé cetky, své schematické politické kádry vydává za vášnivé milovníky života, žen, vína, všech rozkoší světa a domnívá se, že tím utajil základní rys své metody. Nikoli, z každého řádku číší strach před složitou pravdou dějin, neschopnost vnímat člověka jako mnohorozměrnou bytost a zcela abstraktní koncepce života. Ve stylu J.Kozáka se dá říci, že je to "přímo katastrofální" umělecká prohra.

Milan Jungmann

Jan Trefulka

P o m s t a p r o v i n c i e

"Když Ulrich k večeru téhož dne přijel do ... a vyšel z nádraží, leželo před ním rozlehlé, mělké náměstí, které na obou koncích vybíhalo do ulic a zapůsobilo na jeho paměť téměř bolestně, jako se nám děje s krajinou, kterou jsme už často viděli a zase na ni zapomněli... I co se pohybovalo, odlučovalo se od klidu ulice tak, jak tomu ve velmi velkých městech nebývá. Co se hýbalo i co stálo, mělo zde zřejmě vůli rozprostranit svou důležitost. Vycítil to jakousi zvědavostí při shledání a prohlížel si velké provinční město, v němž prožil krátké, ale málo příjemné části svého života. V jeho podstatě bylo, jak dobře věděl, něco bezdomovecky koloniálního. Zvětralo tu nejstarší jádro německého měšťanstva, které se před staletími dostalo na slovanskou půdu, takže je už kromě několika kostelů a rodinných jmen sotva něco připomínalo, a mimo jeden zachovatý krásný palác bylo tu již stejně málo vidět ze starého sídla zemských stavů, jímž toto město bylo později; ale na tuto minulost se v době absolutismu navrstvila velká okázalost císařského místodržitelství se svými ústředními úřady provincie, se základními i vysokými školami, kasárnami, soudy, věznicemi, biskupskou rezidencí, redutou, divadlem, se všemi lidmi, kteří k tomu patří, a s obchodníky a řemeslníky, které přivábily, takže se k tomu nakonec připojil ještě i průmysl přistěhovalelých podnikatelů, jejichž továrny zaplnily dům vedle domu předměstí a v posledních generacích ovlivnily osud tohoto kousku země víc než všechno ostatní. Toto město mělo své dějiny a mělo i svou tvář, ale oči se v ní nehodily k ústům nebo brada k vlasům a na všem byly patrné stopy velmi pohnutého života, který je vnitřně prázdný. Je možné, že to za zvláštních okolností příznivě ovlivňovalo velké neobvyklosti. Abychom to vyjádřili jedním slovem, které je právě tak málo spolehlivé: Ulrich pociťoval něco "duševně nehmotného", v čem se člověk ztrácel tak, že to vzbuzovalo chuť k bezuzdným fantaziím." /Překlad Anny Siebenscheinové./

To město, o němž Robert Musil na počátku druhého dílu "Muže bez vlastností" píše, je nesporně Brno. Nejen proto, že je Musil znal ze studií, nejen pro vcelku téměř přesnou topografii a historii a "německo-slovanskou hatmatilku, které tady lidé rozuměli a na kterou si ještě matně vzpomínal", ale pro tu přílehlavou charakteristiku jeho kulturní existence: koloniální, pohnutý, ale vnitřně prázdný život. To bylo na začátku století, za starého Rakouska.

Teď, na sklonku téhož století, je koloniální ráz brněnského kulturního života ještě zřejmější než na počátku. Musilova Kakanie sice mezitím zanikla, ale Brno se skutečným druhým českým kulturním centrem nestalo. Moravské národní obrození se nekonalo. Jaká k tomu nebyl čas a podmínky. Mezi válkami pražský byrokratický centralismus nebyl Moravě a Brnu nakloněný a poválečný "demokratický centralismus" přinesl jenom další omezení. Co se v minulosti přirozenou cestou stabilizovalo jako ústrojný celek, muselo být svévolně, z mocensko-politických důvodů, rozděleno a pak zešrotováno na větší hromadu. Od té doby se s každou pitomostí muselo a musí jezdit do Prahy, o všem, co by mohlo a mělo teprve vzniknout, se rozhoduje v Praze, a tak vše, co se děje mimo centrum, děje se buď napůl "ilegálně", že to proklouzlo nějakou nepředvídanou skulinou, nebo je to jenom apendix "centrálního rozumu" nebo spíš nerozumu. To platí o regionálních rozhlasových a televizních studiích, která nemají možnost se z provincionálnosti vymanit stejně jako krajská nakladatelství, přísně omezovaná přidělem papíru a ustanoveními, která znemožňují přesáhnout regionální obzor. Ještě tak nejspíš divadla, která přece jenom nelze všechna zavřít nebo přeložit do Prahy, se tu a tam vymknou z daného omezení. Jenže co je to platné - v kulturně vyplundrované provincii není nakonec ani dost početné a stále kritické publikum. Kde by se také vzalo, když po r. 1968 nevychází v Čechách a na Moravě jediný mimopražský týdeník, léta páně žádný samostatný ~~revizyx~~ mimopražské noviny celostátního významu, žádný literární časopis a neexistuje žádný pořádný mimopražské nakladatelství? Podle nového ilustrovaného encyklopedického slovníku vydává ČSAV sedmdesát odborných časopisů, z toho jenom čtyři mimo Prahu, z jedenačtyřiceti vědeckých společností při ČSAV jsou jenom dvě mimo hlavní město. Je tato koncentrace normální a prospěšná?

Samozřejmě: každý plnoprávný občan se stranickou legitimací v kapse může s jistou nadějí nabídnout své dílo do Prahy a konečně se tam přestěhovat. Z hlediska jednotlivé práce a individuálního osudu může být takové řešení jistě výhodné. Z hlediska duchovního života,

kulturní a vůbec myšlenkově tvořivé atmosféry těch druhých, třetích a desátých měst je to situace naprosto katastrofální a vpravdě koloniální. Extrémní výsledek takového "řízení" může být jenom naprosté umrtvení jakékoliž smysluplné vědecké, kulturní a nakonec i politické aktivity mimo centrum a celá zem se změní v jedinou noclehárnu, obývanou lhostejnými, pasivními lidmi, které bude beznaděje zahánět "za zvláštních okolností" k "velikým neobvyklostem", jak předvídavě píše Robert Musil.

Slyšel jsem před časem rozhovor s rakouským biologem, který se od podmořského bádání dostal k úvahám o vývoji lidského pokolení. Tvrdil, že člověk, chce-li přežít současnou krizi, musí podstoupit stejně zásadní myšlenkový převrat, jaký kdysi vyvolala heliocentrická soustava, když ho vypudila ze středu vesmíru a Darwinova vývojová teorie, když ho zařadila mezi zvířata. Pokud jsem tomu dobře rozuměl, říkal ten pan profesor biologie, že vývoj začal jako dobrodružství hmoty a pokračoval /snad i bude pokračovat/ jako dobrodružství ducha. Je tedy třeba zkoumat nejenom formy hmotného, fyzického vývoje člověka, ale také vývoj jeho ducha, vývoj a jednotlivá stádia jeho schopností ~~xxx~~ poznávat, rozšířit oblast metod biologického bádání i na lidské poznání. To by mělo umožnit posléze rozpoznat, kde se člověk ocitl a jaké jsou jeho skutečné potřeby a možnosti. Zatím totiž bylo takřka veškeré úsilí vědy zaměřeno na poznání a exploataci hmotného světa, samozřejmě původně proto, aby se člověk uživil, pak proto, aby syt konzumoval - ale hranice konzumu bylo dosaženo a jenom základní přehodnocení lidské situace může přinést perspektivní řešení. Pan profesor očekává, že nový vědecký obor bude mít jako vždy problémy s církvemi, se zavedenými filozofickými systémy i s politiky. Pochopitelně.

Musel jsem při těch zajímavých úvahách/vyšly prý už také knižně, ale pochybuju, že by se mi v dohledné době dostaly do ruky/ myslet na to, že kolonializace města, v němž bydlím a které mělo svou přece jen slavnější historii, není zřejmě jenom výsledkem tlaků, které působí v tomto státě a zřízení, ale že úzce souvisí s celosvětovým vývojem k všeobecné kolonializaci. Věda, technika, ekonomika potřebují větší a ještě větší koncentrace, aby mohly dosahovat dalšího "rozvoje" a "pokroku", a tak jsou lidé všech kontinentů naháněni do stále širších seskupení ať už ekonomického nebo vojenského charakteru a stále větší státy a národy se stávají malými a ztrácejí ze samých "nutných" a "racionálních" důvodů svou suverenitu, všechno proto, že nejdokonalejší koncentrace je jedinou vládou a o tu se tedy usiluje. Lidstvo si tak ve všech mocenských seskupeních chtě nechtě musí poctivou prací předplácet svou vlastní katastrofu. Právě k ní totiž neúchylně směřuje dosavadní převládající způsob myšlení a řízení, zaměřený na hmotný blahobyt a neustálé "zvyšování", "růst" atd. atd. Jenomže člověk, jak je čím dál víc zřejmé, potřebuje k nor-

málinímu, zdravému životu nejen zboží ze supermonopolů a supermarketů, ale zejména pocit, že přináleží k nějakému pro něj ještě přehlednému a pochopitelnému celku, že může svým jednáním ~~xxxxy~~ vztahy uvnitř tohoto celku, právě tak jako jeho osudy vskutku ovlivnit, že není jenom hříčkou sil a mamutích koncepcí, kterým je jeho mínění lhostejné, nebo které si nejružnějšími prostředky vynucují jeho pasivitu v případě, že s nimi nesouhlasí. Koncentrace vede až příliš snadno ke koncentrákům.

Lidé se proti ní začínají bránit rozmanitými, vesměs i početilými způsoby, které připomínají dávné rozbíjení strojů. Samozřejmě, že atomové elektrárny nejsou samy o sobě mimořádným ohrožením a boj proti nim může nanejvýš symbolizovat všeobecnou nedůvěru a odpor proti určité míře koncentrace prostředků a moci - věcně by byly spíše oprávněné protestní pochody proti automobilům, které už léta prokazatelně znečišťují ovzduší a ohrožují v mnoha směrech zdraví. Lidé se budou muset rozhodnout - a to bude asi součást onoho revolučního převratu v jejich myšlení, o němž mluvil pan profesor biologie - v čem a nakolik jsou ochotni se uskrovnit, aby na druhé straně zachovali nebo získali nazpět ztracené ráje. Skromnost, zdrženlivost a decentralizace kultury i správy budou znaky vyspělé společnosti. Tu a tam se už objevují náznaky, že se lidé vracejí k sobě samým. Zatím nesystematicky. Jsme ochotni zákonem chránit pavoučka, ohroženého vyhynutím, ale nedošlo nám, že stejně nekompromisně je třeba zásadně chránit různost mezi lidmi, národnostní skupiny, malé národy, územní celky, menšiny různého původu a zaměření. Nevíme doposud, v čem musíme být jednotní a v čem být různí, aby se zachovala rovnováha, zdravý rozum, optimální podmínky a normální lidské vztahy, aby lidé vůbec měli proč poctivě a slušně žít. Pro někoho samozřejmě bude vždy nejvyšším přehledným celkem rodina, jiný se bude cítit Evropanem nebo světoobčanem - na všech stupních, které si vybere, měl by člověk mít možnost cítit se odpovědný, spolurozhodovat v prostoru, jemuž rozumí a k němuž se cítí vázaný.

Že v tomto ohledu mají lidé často jiné vazby, než jim předpisují současné organizační struktury, že zde mnohem víc vystupují napovrch nechuť i náklonnost, podmíněné historicky a lokálně, je zřejmé z průzkumu, který uspořádal opět v dobrém, starém, ba vlastně novém Rakousku. Dotázali se obyvatel Salzburgu, zda se cítí především Salzburčany, nebo na prvním místě Rakušany. Polovina jich prohlásila, že se cítí především Salzburčany. Nevím, jak by podobná akce dopadla v Brně nebo vůbec na Moravě. Za sebe mohu říct, že kdykoliv musím napsat, že jsem Čech, působí mi to rozumově neovlivnitelné vnitřní potíže. A to nejsem ani blbý lokální patriot, ani moravský separatista. Asi je to podvědomý výraz skutečnosti, že Morava a Brno jsou celek, do něhož patřím, v němž jsem zakotvený i výraz

zkušenosti a přesvědčení, že kulturní i správní centralismus jsou nefunkční, že neodpovídají lidským potřebám a že koneckonců ochuzují celé národní společenství právě o tu pestrost a různost. Jistě jsem také naštvaný, že jsem ne zcela zanedbatelnou část svého života musel trávit celkem nesmyslně na cestách mezi Brnem a Prahou. /Vždyť i vedení a administrace nebohého Hosta do domu byly na Národní třídě! /Nebo se mne zde v Brně dotklo něco "duševně nehmotného", v čem se člověk ztrácí tak, že to vzbuzuje "chuť k bezuzdným fantaziím"? Konečně v tomto provinčním městě fantazirovali Gregor Mendel a Leoš Janáček a celá řada dalších decentralizovaných nešiků a podivínů, zdaleka ne jenom moravského původu. Vidím, jak moravanství pak provanulo českou literaturu do té míry, že rodilí Češi, kteří neztratili povědomí svého češství a mají jemný nos pro nuance, jsou z toho dost zmatení a nevrlí. - a radši o tom ani nepíší a nemluví. Jak by vypadala česká poezie, kdyby se do ní nevklinili Wolker s Nezvalem a Halasem a pak zas Mikulášek, Skácel, Kainar, Závada/ jednou se bude mluvit i o Zahradníčkovi, Rotreklovi a Blatném/ s očividně odlišnou mentalitou, metaforikou i melodikou? Jak by vypadala poválečná česká próza, kdyby se do ní nevecpali moravští obrozenci Ptáčník, Kříž, Pluhař, Procházka, ale hlavně Milan Kundera, Ludvík Vaculík, Páral a konečně i Hrabal, jemuž zpod polabského a pražského katátu pořád vylézá moravská košile v myšlení i ve slovníku. /Ne náhodou umírá jedna z jehoústředních figur, strýc Pepin, se slovy: "A co bude s t^o lásk^o?" / To citelné ~~moravství~~ moravanství české literatury -kromě dramatu- je nakonec spravedlivá pomsta na pražském centralismu a ironický korektiv jeho letité, nesmyslné tvrdošijnosti. A jeho provinciálnosti a zapšklosti.

Ladislav Dvořák patří k málomluvným autorům. Knižně debutoval jako osmatřicetiletý a ani potom nepublikoval mnoho. Nebhčí uvažovat o vnějších příčinách, jsou ostatně známy, nerad bych však, aby byly zaměněny s vnitřními. Mám před sebou rukopis Dvořákovy prózy Coromoro a v ní čtu větu, která by záměnu mohla připustit: "Psát se jako tak nic nedá, tedy přesněji, psát se dá, jen tisknout nelze ani řádku. Ale ono si to přijde najedno, protože nemožnost zveřejnit svou práci bere zároveň i samu chuť k ní." Chápu to jako autorskou licenci, protože málomluvnost celého Dvořákova díla - bez ohledu na to, co možná má dlouhá léta v zásuvce - je motivována hlouběji než publikačními překážkami. Je to málomluvnost těch, kteří věděli a vědí. Věděli i v době, kdy většina nevěděla nebo to předstírala, častokrát i sama před sebou. Literatura šedesátých let přinesla četné příklady postupného autorského moudření a zmuodření. Mělo velký ohlas v té části veřejnosti, jejíž nezralost a omyly zroadlilo. Vyznání vystřízlivělých revolucionářů jsou zastoupena i mezi nepublikovanými pracemi let sedmdesátých. Málomluvnost těch, kdo věděli a vědí, je smutnější. Nad jejími nositeli se zavřely vody už podruhé.

Coromoro je neobyčejně zralý a moudrý text. Takové se nerodí každý rok ani v jedné autorské dílně, ani v celém národním písmenictví. Je to příběh, který jsme za studentkých let čítali jako příběh rozkulačení. Dvořák pověděl, jak se odehrál na horácké vesnici. Pověděl to věcně, jak se sluší na toho, kdo pravdu nosí v sobě, a proto nepotřebuje, aby mu byla zjevována. Léta jí oprostila a pomohla jí vykrytalizovat do uměleckého tvaru. To velké vesnické drama, které je v Dvořákově vyprávění utajeno, sahá zcela organicky až k dávným zvykům a mýtům. Nikoli jako povrchní analogie: Bohatí sedláci na voze, který je má na vyšší rozkaz vyvézt i s rodinami z rodné obce, nemají mnoho společného s Ježíšem, v mnohém naopak ztělesňují to, proti čemu kázal. Sousedé, kteří v rozhodující chvíli zalezli do svých stavení, nejsou Jidášové, jen se stydí. Hrdinův otec kovář, který vyrazí za vozem připraven sdílet osud vyhnaných, s nimiž se dosud přel, nepřipomíná apoštola, je to jen a jen člověk; nemohl tu substitucí posledního soudu přenést přes srdce, protože cítil, že je nenáležitá, a musel něco udělat. A babka, která měla nepsanou výsadu sastavovat u své chalupy svatební a vůbec sváteční vozy a vybírat od nich výkupné a která zadržela i tento vůz, a modlí se a vůdce procesí, který se až do večera s jeho ozázenstvem modlil, a nesvéprávný chudák kočí, který večer zavezl vůz zpátky do vesnice,

těm všem chybělo do poselů spravedlnosti takřka vše. Dvořákova próza se dotýká mýtu hlubinněji: svou morálkou. Znamenitější sousedství si snad ani autor nemohl přát.

Ladislave Dvořáku, stisk ruky a díky!

Milan Uhde

A vyhoďte vlak do povětří

Brněnské amatérské divadlo X uvádí v Haškově jubilejním roce dramatické pásmo "Velitelem města Bugulmy aneb zpráva o Jaroslavu Haškovi". Ikska je mezi pamětníky v brněnském kulturním dění pojem. V šedesátých letech uvedla několik vynikajících večerů poezie a písní, v souboru vystupovali pozdější profesionálové Radia Vařinka, Jiří Štědroň, Ladislav Frey, ale i kultivovaní amatéři Zdeněk Čecháček, Hana Pražanová, Jaroslava Suchomelová, Rudolf Vévoda aj., autorsky spolupracovali Milan Uhde, Milan Suchomel, Adolf Kroupa. Ikska bylo nekonformní divadlo poezie, které polemizovalo s kulturní a politickou omezeností na vysoké a nanejvýš seriózní úrovni. S jistou nostalgií vzpomínáme dnes na to, že tato poloha nekonformnosti byla tenkrát možná.

Dnes je nekonformní málem všechno, co vychází ze skutečného, nefalšovaného osobního zájmu, neinstitucionálních, kamarádských vztahů, nezištného zaujetí a nadšení. Polemizovat není o čem a není s kým, všechno je až příliš jasné. Ze srovnání se stereotypními televizními seriály, s "mikropovídkami" a podobným zbožím a všes naprosto sterilními produkcemi oficiálních divadel působí každý, byť amatérský pokus o svébytné myšlení a tvorbu mimo šablony neobyčejně osvěživě. Ostatně v případě Iksky scénář/P. Bílek a Z. Turba/ i režie /Z. Turba/ snesou docela dobře profesionální měřítko a jsou natolik nosné, že dají zapomenout na nedostatky hereckého řemesla. V každém případě mladé publikum, které do posledního místa zaplňuje sálek, je spokojené a vděčně přijímá jak slušné výkony L. Petříka v roli Jaroslava Haška, L. Kříčka v dvojroli vrchního Paterý a starosty, P. Bílka, který hraje roli asi pět, tak i dalších, méně exponovaných a třeba i méně ~~exponovaných~~ herecky disponovaných ~~aktérů~~. "Velitelem města Bugulmy" je pro mladé publikum především veliká legrace, už proto, že se zde události, školou nudně traktované a vystavované v posvátném světle předvádějí z opačné, lidštější, srozumitelnější stránky. Scénky na motivy z Haškových povídek, které napsal po návratu z Ruska, jsou prostřihány obrázky, jež ukazují Haška doma, mezi přáteli i odpůrci. Humorné zážitky s přidělenými rudoarmějci a představiteli města Bugulmy a tragikomické konflikty s mocí a frázemi oblbeným a nebezpečným Jerochymovem konfron-

tují autoři pásma s výjevy v pražské kavárně, které ukazují zase domácí, českou omezenost i zlobu, které sice není vražedná, ale o to trvanlivější. Hašek zůstává v obou prostředích v podstatě stejný - člověk, který všechny konflikty překonává a urovnává svou dobrotou, lidskostí, schopností zapomenat a odpouštět. Je to jistě pěkné a kromě toho zde dramatičtější našli svorník, který drží představení pohromadě. Ale přece jenom se mi zdá, že tady byly přání a případně i formální nutnost otčen jisté deformace skutečnosti, která z této "zprávy o Jaroslavu Haškovi" dělá tak trochu pohádku o Jaroslavu Haškovi. Nejsem "haškolog" a jsem zde odkázaný jenom na publikované texty a výklady odborníků, Milana Jankoviče a Zdeny Ančička. Z obého vyplývá, že Hašek v Rusku, Hašek-rudoarmějec, byl opravdu docela jiný člověk, než Hašek v Praze. Svědčí o tom jeho novinářské články a výzvy, které často nemají daleko k duchu a jazyku velitele Jerochyzova, svědčí o tom i výčet Haškových funkcí a jeho politický vzestup. Zpátky do Čech se mu nechtělo, a když tam byl posléze odvelený, byla to vlastně jeho osobní tragédie. Pro českou komunistickou stranu byl vzhledem ke své známé bohémské minulosti neúnosný, vlastenci mu nadávali a vyhrožovali, oficiální literární kruhy se k němu nehlásily. Pro člověka méně přivyklého programově žít na okraji společnosti by to byla situace na sebevraždu. Pro Haška to byl - naštěstí pro českou literaturu - podnět k práci na osudech dobrého vojáka Švejka, v níž se koneckonců mohl vysmát veškeré oficialitě a snaživé státotvornosti, nejenom rakouské. Jak ale ten čas vnitřně prožíval, co se v něm při tom dělo, co všechno musel člověk jeho formátu překousnout - to se zvlášť vyniká našim představám a těžko se s tím vypořádat v několika scénkách, demonstrujících Haškovo údajné dobráctví. Ale budiž, přiznejme autorům scénáře právo zůstat zde raději v dobré víře na povrchu - jinak by celé představení muselo být mnohem trpčím a bolestnějším a sotva by přinášelo osvobozující smích, který snad k Haškovi přece jenom nejspíš patří.

Dnešní Ikéka je oproti té původní, zakladatelské, jistě méně precizní, méně choulostivá na slovo a úroveň jeho přednesu - zato je divadelnější, hlučnější, hybnější a jaksi lehkomyslnější, se sklonem k improvizaci. Je to sympatické a její haškovské představení rozhodně stojí za vidění.

Jka

Československá televize zahájila nový cyklus 3 x s ... V krátkém časovém sledu uvádí vždy tři filmy spojené osobou českého nebo zahraničního herce, který si v nich zahrál jednu ze svých životních rolí. Jako první se objevil Zdeněk Štěpánek ve Vávrových snímcích Cech panen kutnohorských a Jan Žižka a v Haasově zfilmované Bílé nemoci. Kdysi jsem ji viděl ve studijním promítání, ale už je to dávno a mezi tím se stalo leccos, co mě přimělo číst Čapkův text jinýma očima, než mě učili na fakultě. Před televizní obrazovkou jsem se v tom utvrdil. Především v pochybnostech o doktoru Galénovi. Je lékař a Hippokratova přísaha ho zavazuje pomáhat každému nemocnému, ať je to kdokoli. Galén však za mimořádného ohrožení světa ničivou válkou svůj závazek poruší. Vydírá svou agresivní vládu. Našel lék proti takzvané Čengově neboli bílé nemoci, která kosí padesátileté a starší lidi, ale je ochoten léčit jen ty, kdo nemají politický vliv. U ostatních podmiňuje pomoc požadavkem, aby se předtím zasadili o mír. Ušlechtilý vyděrač je romantické téma. Ve světle všedního dne to však vypadá prozaicky. Galén odmítne uzdravit majitele zbrojařských podniků, ale také manželku jednoho z jeho úředníků, uboze závislou na svém manželovi. Scéna sama o sobě stačí Galéna usvědčit. Je z autorovy vůle ^{vnitřní} spolupráčím Maršála, je však i jeho vnitřní příbuzný. Představuje stejný princip. Také on si osobuje právo rozhodovat o cizích životech. Provádí selekci. Žena, jejíž vina záleží v tom, že si vzala v mládí za muže člověka, ze kterého se vyklubal kariérista, je odsouzena nedostat lék a zemřít v táboře. Hugo Haas hraje Galéna velmi civilně, má jen jednu přeexponovanou promluvu, jinak se snaží přesvědčit o hrdinově lidskosti, ale činy váží víc než slova. Nikoli náhodou říkali kdysi Galénovi doktor Děťina. Ten zvrácený spasitel je opravdu infantilní a trpí sociálně se tvářící verzí hérostratovského komplexu. Maršálova diktatura mu málem umožní dojít cíle. Je to ovšem zvláštní diktatura. Galén například dá tuzemským novinářům ultimativní interview. Je ihned uveřejněno. Po domácku vyrábí lék, který zároveň odmítá dát k dispozici vládě. Žádný nátlak na něho nedělají, musí podstoupit jediný nepříjemný rozhovor, a to s hlavou státu. Tam se mu arci trochu vyhrožuje. Rozhovor bývá v čítankách. Nakonec tenhle vědec zlomí Maršálovu válkyčtivost. Maršál sám totiž onemocní onou zhoubnou nemocí. Jenže svého lékaře se nedočká, protože ten byl zatím na ulici zabit. Ve filmu ho po naprosto nesmyslné hádce zavraždí zfanatizovaný dav. To všechno tvoří ob-

raz tak naivní a plný výšinů z dramatické i věcné logiky, že se tomu ani věřit nechce. Byl Čapek natolik špatně informován? Je to možné a bylo by to zlé. Ale co jestli do své hry vložil úmyslně jen část svého poznání? Ani to není vyloučeno a bylo by to ještě horší. Politik u Čapka nejednou vítězil nad spisovatelem, na konci třicátých let stále častěji. Četl jsem ve vzpomínkách Julia Firta o tom, jak Čapek předčítal Bílou nemoc úzkému kruhu posluchačů, mezi nimiž byl i tehdejší prezident republiky. Jistě nešlo o uměleckou konzultaci. Amú-zický Beneš se k ní nehodil a Čapek si toho musel být vědom. Dal vedoucímu politikovi zřejmě posoudit takzvaný společenský účín díla. Beneš si prý přál optimističtější vyznění. To je charakteristické. Filmový scenárista ostatně připsal motiv Galénova starého známého z fronty, příslušníka malého sousedního národa. Tomu muži Galén předá recept na výrobu svého léku. Těžko říct, zda to bylo v duchu benešových připomínek. V diskusi po předčítání prý Čapek svůj ideový plán hájil. Je z textu i z filmu dobře rekonstruovatelný. Bezvýhodný závěr měl podle všeho varovat. Představuju si, že to byl smutný, zbytečný a jalový spor. Ferdinand Peroutka prý byl při tom a celou dobu mlčel.

Bílá nemoc připadá dodnes aktuální všem, kdo světový mír chápou stejně nepřesně a falešně jako její autor. Televizní promítání připomnělo, co z ní doopravdy zbývá: cáry plakátu, jimž ani herci Štěpánková a Haasova talentu nemohli propůjčit život.

mu

Pouť k milosrdným

Hanácké divadlo Prostějov je dislokovanou scénou Státního divadla v Brně: divák by snad spíše očekával, že Hanácké divadlo pro svůj název bude scénou Moravského zemského divadla, ale kde je tomu divadlu a Moravské zemi konec...

Prostějovští divadelníci se však přesto přísně drží svého regionu: protože právě v Prostějově zemřel zapomenutý český herec František Krumlovský, věnoval sebor inscenaci o životě tohoto herce Roku českého divadla. A nemohl vybrat lépe; ačkoliv se k scéně hry spojili dva autoři, ukazuje inscenace nejpřesvědčivěji nezáviděníhodnou roli současného českého divadla /i na Moravě/: kvalitní herci by byli, režie je poučená o tom, že český prostor kdysi patřil k zápační kultuře, ale všichni dohromady nemají co hrát! Viditelně; tak se inscenace Hanáků / s podtitulem: několik otisků hercových vzpomínek a snů/, stala hrou o nemohoucnosti herců, kteří kromě pití alkoholu nemají - ani s partnerkami - co předvádět. V roce 1983 se tak hraje na Hané čisto-krevné absurdní divadlo: jakési čekání na Godota, vybaveného aspoň autorským zrakem a koncepcí... A divák, který od počátku trpí, začíná během představení chápat, proč tomu tak je: herci úmyslně přecházejí sem a tam bez jediného slova - jeviště je samozřejmě uprostřed diváků - nebo se mlčky zase povalují po zemi, občas pronesou citát z Bible a navzájem si umývají hoby; to vše působí pro výsledný efekt - bez toho, aby se uchlastal k smrti - neprožije český herec ~~ž~~ na českém jevišti už žádné jiné dobrodružství. Pokud ho ~~herce~~ režisér neobsadí do hry cizozemského původu - aspoň ruské! /Na Hané hrají s úspěchem /?/ i Suchovo-Kobylnina./

Prostě řečeno: nedovedu si představit pravdivější inscenaci k Roku českého divadla 1983 - na scéně státního divadla - než tu prostějovskou. Pouť k milosrdným /divákům/ je svým významem tak dokonalá, až je možné přemýšlet i o záměru. Ve hře se např. mluví opakovaně o tom /v jedné z mála souvislých replik/ že herec za život musí dát tvar stovec figur a přitom mu vadí v rozhledu direktor, který nemá ani tu jedinou svoji figuru - direktorskou... Bodejť: takže když herec, připomínající Krumlovského, dementně nastavuje klobouk, pro honorář, divák by i písemně požádal oddělení PaM příslušného divadla, aby mu zvýšili měsíční plat - pro to utrpení hrát hry jako otisky autorského deliria tremens ...

"Je to volovina, stěžovat si,
zvlášt' na dobu." Jan Werich.

Každé druhé pondělí ve 21,05 usedám k televizi a dívám se, jak v ORF běží titulky a stále tentýž obrazový úvod k seriálu. Napřed se objeví tlustý a bredatý Nero Wolfe, po něm chlapák a hezoun Archie Goodwin a pak, a na to právě čekám, znehybní na obrazovce na několik okamžiků chytrá tvář starého muže s knírem: Fritz Brenner - George Voskovec. Potom třičtvrtě hodiny pozorně sleduju, jak si George Voskovec ve své roli vede. Moc práce tu nemá; otvírá hlavně dveře, pozorným zrakem zkoumá návštěvníky, ohlašuje je Nerovi a pak se tiše stáhne do kuchyně. Tam, přepásán zástěrou, vaří ve velikých hrncích, protože jak známo, Nero Wolfe toho spofádá dost a dost. Někdy ještě Fritz Brenner trochu diskutuje s Neroem o tom, co má přijít do omáčky, ale dává mu přitom najevo, že v kuchyni je suverénním pánem on. Není to žádný sluha, je to kuchař umělec. Nemyslím už, že si snad v nějakém dílu zahraje v nějaké dobrodružnější akci, to obstará zřejmě všechno Archie Goodwin a Saul Panzer. George Voskovec bude asi v celém seriálu jen otvírat dveře, vařit a nosit na stůl. Dělá to zatím dokonale a s obrovskou noblesou. V německé verzi mluví bez cizího přízvuku, v anglické je možná předepsán švýcarský přízvuk. Avšak jen my víme, že Fritz Brenner je Čech.

Dívám se, dívám, na tuto zvláštní posmrtnou masku Jiřího Voskovce a nemohu se rozhodnout, jestli mi má být líto, že si nemůže ve své roli dovolit žádnou arandu, jestli mi má být líto, že tento Fritz Brenner je tak daleko od překrásné legendy, která zbyla po něm tady. Dívám se a z detektivky mi unikají souvislosti, protože musím myslet na celou tu zkurvenou dobu, na naše dějiny, nebo co je to, které nedovolují, aby nadešli a vyjímeční lidé ukončili doma, sami a z vlastní vůle, práci, kterou tu začali. Musím pořád myslet na to, co by bylo, kdyby.... kdyby nebyl Hitler, kdyby nebyla válka, kdyby nebylo po válce, kdyby nebyl únor, kdyby nebyl arpen, kdyby jsou to jen samé kdyby.

Voskovecův Fritz Brenner mi připadá být neuvěřitelně daleko od javiště Osvobozeného divadla, všechno, co se týká této dvojice, je neskutečně vzdáleno, neskutečná je fotografie, na které je Werich se dvěma děvčaty na bruslích na Štvanici, to

let, až se, uplynulo od těch dob, kdy Mac Krič dělal s V a W filmy, na kterých jsem se o deset let později tak smál, až jsem spadl v kintě se sedadla. Nejde o těch padesát let, které skutečně uplynuly, ne čas ale události odsunuly V a W daleko do minulosti. To dějiny způsobily, že si nic podobného nemůžeme představit. A proto mi pocitují bezmocný a zuřivý smutek, když vidím na obrázovce Voskovcovs Fritze Brennera.

Vím dobře, že je to volovina stěžovat si na dobu. Co bych vlastně chtěl? Chtěl bych snad, aby V a W hráli ve Vošičkově ulici až do svých sedadesáti let? Abych já mohl při každé cestě do Prahy otravovat kamarády, aby mi na mě sehnali lístky? Chtěl bych, aby v nějakých jiných s idylických dějinách trvali nezměněně na jednom jevišti celý lidský věk a neměli pak třeba o čem hrát a z čeho si dělat srandu?

Nemohu se rozhodnout, proč mám ten zuřivý smutek, když se dívám na Fritze Brennera. Vždyť v něm Voskovec odvádí perfektní hereckou práci, americký profesionalismus bez kazu, a asi dobře zaplacený. Smutek nespočívá a divadle, je z jiného řádu. Je to smutek nad tím, že u nás nic dobrého dlouho netrvá. Že máme prostě přetržité dějiny, vědycky se něco musí přetrhnout. Příznivé časy se vykytnou zřídka a než se lidé vzpomenují, už jsou zase pryč. V a W hráli osvobozené divadlo deset let a pak jim to zakázali.

Avšak kdož ví, kdo právě tato vynětost času nepůsobila, že vytvořil v desíti letech divadlo, které se stalo legendou. Možná se u nás vzhledem k těm přetržitým dějinám vyznačují tvůrčí schopnosti nadaných a vyjimečných lidí v kvantech. Rychle, rychle vyzáří světlo, které v nich je, aby to ještě stihli. Tuší totiž už předem, že jejich čas je vynět, že jim někdo zakáže to, co dělají, nebo se stane něco dějinného.

A my se pak nemůžeme rozhodnout, jestli takové přetržité dějiny nejsou nakonec prospěšné kvalitě díla. Kdoví jaká by byla česká kultura, kdyby každý její pořílník věděl, že má na všechno čas, že se nemůže nic stát a že mu nikdo nemůže nic zakázat? Co by jí povzbuzovalo a z čeho by čerpala sebevědomí? V a W se vyzářili tak intenzivně jistě i proto, že tušili vynětost svého divadla, že tušili, že jednoho krásného dne přijde do divadla úřední papír a tam bude napsáno - konec, utruš,

spadla klec, divadlo nedivadlo, teď jde o důležitější věci, budou se dít dějiny a ty vaše středničky poškozuji státní zájem. Tak to u nás vždy bylo a je asi zbytečné odvolávat se na bizarní skutečnost, že v Londýně se hraje jedna hra od Agathy Christie nepřetržitě už tak dlouho, že herci, kteří v ní začínali, už odešli do penze nebo umřeli. Jsem prostě zvědav, kde politické dějiny tečou jiným korytem než kultura. Války, politické krize, změny vlád se netýkají divadel, knih a hudby. My však nejme ten případ, u nás všechno se vším souvisí.

Navzdory těmto logickým námítkám mě však přece jen žere, že se někdy nedovím, jaké by to bylo, kdyby třeba V a K měli možnost hrát nepřetržitě dvacet, třicet let. A když vidím Fritze Brennera, žere mě v rozporu s rozumem fakt, že přes celou slávu, přesto, že prostřednictvím amerického seriálu o Nero Wolfovi pozná Voskovce půl světa, jen nepatrný počet lidí z milionů se zamyslí nad tím, co tento muž tady kdysi znamenal pro věčný zápas s blbostí.

Něco podobného mě žralo, když jsem četl knížku Jiřího Janouška "Rozhovory s Janem Werichem". Rozčillovala mě v této jinak zapletěném knize arogantní přítomnost našich přetržitých dějin. Werich je sice v této knize takový, jakým vždy byl, vtipný, moudrý a veselý, ale žere mě, že musel svou výpověď o životě přizpůsobit našim přetržitým dějinám. A tak místo souvislého pohledu na sedmdesát let života, místo vyvážené bilance z padesáti let tvůrčího života, máme před sebou spřetrhanou niť, místo klenby je torza sloupů, které jí mohly držet.

Mnohým čtenářům to asi nebude vadit, podle statistického náhledu odhadují, že by jich mohlo být půl milionu, protože si i tak zapamatují řadu pěkných myšlenek a pochopí, jaká osobnost českého národního života ve Werichovi umřela. Mně vadí bílá místa, vadí mi mlčení o všem, co se v nejnovějších dějinách hluboce zapsalo do národní paměti, a o čem mohl Werich jistě říci něco trefného. Vadí mi, že se už nikdy nedovíme, co si Werich myslel o všech nadějích sedesátých let, o akce ze srpna 1968 a o všem ostatním, co přišlo pak. Jedině že by i to měl Janoušek někde zapsáno a schovával si to na lepší časy.

Přepadá mě nad posledním vyprávěním Jana Wericha stejně zuřivý smutek jako při pohledu na Fritze Brennera. Werichovo mlčení o historických situacích, o kterých je nařizeno mlčet, je ponižující a vzbuzuje lítost. Hrozně působí ona samozřej-

most, s jakou se v knize mluví o všem možném, ale nikdy ne o tom, co by asi čtenáře nejvíce zajímalo. Nepochybně to rozčillovalo i Wericha, protože sam ten utrousí, že si o tom či o-nou myslí svoje, řekne pět vět o loyálnosti, které jsou tek zašmodrchány, že neřikají skoro nic, a pak zas mluví o cti, slušnosti, chytrosti a hlouposti a všechno mi to připadá jako tanec v obchošš a porculánek. Je poučné sledovat, jak ne-svoboda bere do kleští i takový mozek, jaký měl Werich.

Nejsem však z těch, kteří říkají: než tohle, to raději nic. I poloviční radost z chytrosti a lidskosti této knížky je přece jen radost. Starší čtenáři budou vědět, že se Werich mazel vyhybat celé řadě tabuz, mladším čtenářům to snad někdo vysvětlí. Bez vysvětlení lze číst dojemnou a upřímnou poslední kapitolu o nemoci a o smrti. Janoušek by mohl být pochválen, i kdyby zaznamenal jen tuto jedinou kapitolu. Dovede se ptát a nezkrasit odpovědi, je to jistě chytrý novinář. Co se svou chytrostí v tomto státě udělá, to už je jeho věc.

Já, jestli mi do toho nic nepřijde, budu ještě osm týdnů koukat na Fritze Brennera, jak otvírá dveře v neskutečně vzdáleném domě v New Yorku. William Conrad, který hraje Kara Wolfe, je trochu podoban Werichovi. Když se tak sklouí oba dva nad hrncem a polévkou, přestanou najednou slyšet němčinu a zdá se mi, že ti dva si říkají něco, čí nestačili říct kvůli našim přetržitým dějinám. Všechno je jasné, ale stejně jsem z toho dost smutný.

-mš-

Únor, 1983

Mívám během měsíce dost podnětů k psaní, ale protože nemám potřebu, nepíšu, a když potom potřeba je, přebírám ty vychladlé podněty, a žádný už nemá naléhavost, účel ani vtíp. To znamená, že vtíp, účel a naléhavost ani neměly a že se to jen tak zdálo. Nevím, jestli jsem dospěl k takové moudrosti už, či upadl do takové únavy, respektive lenosti. Myslím, že když dobrý a zkušený spisovatel chvíli vydrží a počká, přejde ho i tlustý román. Kožík bohužel nepočkal, anebo není dost dobrý. - To vojín Šerý v roce 1951 říkal v Horšovském Týně "respektivě" místo "respektive", což mi bylo protivné. Náš politruk zas místo "hygienu" říkal "hyegenu" a byl by proto hoděn posměchu, kdyby mě nebyl znátl tím, že mi nabídl svůj byt, když mi měla na velikonoce přijet manželka s děckem. Co je na člověku důležitější?

Chtěl jsem, například, psát o tom, jak mě bolí noha a co jsem při tom promyslel, ale trvá to už šest neděl, tedy jsem si zvykl, takže kde bych snad byl emanoval umění, nalezne se jen pár kleteb. Jaroslav Seifert bolí noha už nejmíň od roku 1968, a on přesto píše o něčem jiném, takže i tuto látku pomínu. Minulý týden vyšla jeho tlustá kniha vzpomínek "Všecky krásy světa" - k radosti nás všech, ale i k překvapení některých zasvěcenějších mezi námi. Kniha totiž nedávno vyšla v jednom exilovém nakladatelství, a to je případ ojedinělý, zajímavý právně i politicky.

Chtěl jsem také vylíčit, jak probíhalo a hlavně dopadlo soudní řízení o věcech, které mi z vlastní hlavy zabavil v lednu 1984 prestý poručík Bežuch. Tedy městský soud mi v hlačkém jednání odňal věcko: i Seifertův "Deštník z Piccadilly", psaný strojem, jenž však mezitím vyšel tiskem. A dokonce i strojopisný sborníček lidových písní z Kopenic. Závažná je, zdá se, už pouhá strojopisnost jakéhokoliv díla. A teď - co udělám? Mám to nechat tak, či to hnát níže, to jest k nejvyššímu soudu?

Naproti tomu bych tu mohl, s odvoláním na jeden starší jarní feje-
ton, zaznamenat úspěch v jisté delikátní záležitosti, ale to zas neudě-
lám proto, abych na něj neuvalil péči intrikánů z povolání. Čtenář
s dobrou pamětí by si určitě vzpomněl, kdyby postrannost té věci nebyla
zpláchila, že už dávno zapomněl, jak jsme na jaře, sotva oschla zem u
zdí, hrávali cibý. Otevřené motivy je třeba postupně zavírat, pro to do-
končím popis té jarní hry: Jestliže se ti podařilo dostat "kotulák", což
je železný kroužek, na vzdálenost aspoň pídě ke kotuláku soupeřovu, vy-
hrálš dvojkou, jestliže to bylo na šířku palce, mělš čtyřku, když se kotu-
láky dotýkaly, bylo to šest, a když se překrývaly, bylo to osm. Dvojkou
se platila knoflíkem od košule, čtyřkou byl gaťák, šestka větší knoflík
od kabátu a osmička znamenala buď pěkný veliký kostěný knoflík z myslí-
veckého mantlu nebo zlatý knoflík z uniformy nebo vůbec nějaký parádní
knoflík, jaký nikdo v Brumově nenesl a neviděl. Číslíce vyšší než dvě
mohly se ovšem platit i drobnými. Účelem hry bylo vtáhnout protivníka
hluboko do hazardu, že odcházel s gaťama v hrsti. V naší ulici, jak jsem
už před lety napsal, nejlíp uměl cibat Bohuslav Holba zvaný Cimbálek,
a právě jeho fotografii z té doby podařilo se mi před týdnem v Brumově
získat! Takže čtenář, který se toho dočká, Bohuše uvidí a pozná, z ja-
ké byl rodiny.

Pení učitelka je letos o jednu devadesátinu starší než loni, a je
logické, že tak malý dílek není na člověku znát. To já jsem letos pro
nohu nemohl vylézt do sítě zvané ameka, nezúčastnil se výletu po hřebe-
nech Vizovských hor a nedokázal odpovědět na otázku, která planeta se
to jeví asi dvacet centimetrů západně od měsíce. Kdo jste dočetli až
sem, ani dál nečtete, protože ode mne se nedovíte, proč zrovna Kubánci
mají právě v Angole zachraňovat ze zajetí šedesát Čechoslováků.

Stojím zas na jabloni a nemůžu pochopit stav světa. Vždyť je to
chvilí, co jsem před rokem z této větve odřezával postranní odnož, a

teď tu vítěz řežu celou. Zase je jaro, a já v něm cítím už podzim nabí-
bitý steskem po jaru. Vzniká otázka, má-li to všechno smysl. Za těchto
poměrů snad ani nemá. Ještě nedávno se varovně psalo, jak jsou ohrože-
ny lesy, dneska už se přímo plánuje, kdy zshynou. Nic nikomu pevně ne-
patří, každému se může "podle zákona" cokoli vzít nebo zakázat: Bratřa-
nec Luďvik si před čtvaceti lety koupil čm, protože nemínil, nechtěl a
odmítal žít v činžáku, a teď mu fabrika ten čm násilně vykupuje a on
dostane byt v činžáku. Tu fabriku byl Brumov původně čert člužen, a
teď Brumov čluží čertu svůj život, pňvab a zdraví. Na druhé straně však
chudoba v Brumově bývala předtím veliká, jak mi připomíná i fotografie
Cimbálkovy rodiny. Takový tragický spor však nemůže slabá vláda šťastně
řešit; sílu vlády měřím totiž podle toho, jaký respekt si vyčebude u
jiných vlád, a ne podle toho, jak tiskne občanstvo.

Slezi jsem opatrně se stromu, a když jsem vlekl odřezané heluze,
když jsem vzal do ruky sekyru, abych je rozdělil a posekal, a když mi
to dobře šlo, pocítil jsem se někým jiným: letos dosáhnu věku, v němž ta-
tínek umřel. Není to také zvláštní? A přišla mi na paměť písnička, kte-
rou jsem od nikoho jiného nikdy už neslyšel. Byl to jenom dobový šlágr,
sentimentální, on však ho přednášel vždycky heroicky věšteckým hlasem:

Ta naše Praha nezahyne
co svět světem bude stát
ta její sláva nepomine
a žádný nám ji nesmí brát
a kdyby si pro ni přišel
v plné zbroji celý svět
tu z miliónů úst by slyšel
za Prahu čm
za Prahu čm svůj život hned!

/Březen 1983/

